

204276

2002 / 1

ISSN 1301 - 6784

SAYI: 43

FİYATI: 2.500.000 TL

OCAK - MART 2002

საქართველოს
გინერალისტიკა

ქვენებური

KÜLTÜREL DERGI

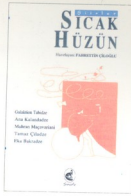
ჩვენებური

კულტურული კრებული

7.000.000 -TL

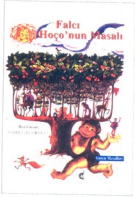
6.000.000 -TL
(Şiirler)

7.000.000 -TL

7.000.000 -TL
(Öyküler)

5.000.000 -TL
(Masallar)

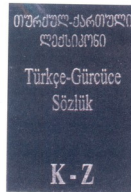
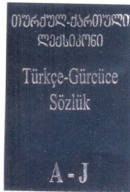
7.000.000 -TL

4.000.000 -TL

45.000.000 -TL

50.000.000 -TL
Büyük Boy (iki Cilt)

Edinmek için;

ŞENOL TANAN adına

- 1- Yapı Kredi Bankası Sirkeci Şb. 44003-2 nolu hesaba veya
- 2- İş Bankası Yenicami Şb. 3162881 nolu hesaba veya
- 3- PTT Sirkeci Şb. ne havale edildiği gün kargo ücreti ödmeden adresinize gönderilecektir.

İrtibat için;

Tel.: (0212.) 501 88 54 Tel&Fax.: (0212) 501 84 66 GSM.: (0532.) 721 13 60

çveneburl Kültürel Dergi

ISSN 1301-6784

Ocak-Mart 2002 Sayı: 43

(Üç Ayda Bir Yayınlanır)

TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK
LIMITED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü

Osman Nuri MERCAN

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar

Hayati AKBAS, Erol ALTIN, Mevlüt ARTVINLI,
Demirtaş CEYHUN, Veysel ÇARIKÇIOĞLU,
Greta ÇANTLADZE, Lela DADIANI,
Revaz GABAŞVILI, Mihell GELAŞVILI,
Nunu GURGENIDZE, Ergün KÄHYA (Vasadze),
Fatma KORKUNT, Nana KAÇARAVA,
Mine KADIROĞLU LEUBE, Ögüz MEDETOĞLU,
Osman Nuri MERCAN, İberya ÖZKAN (Melaşvili),
Kevser RUHI, Nodar ŞENGELIA,
Hüseyin UYGUN, Mustafa YAKUT,

Yazışma Adresi

Halaskargazi Caddesi Simge Apt. No: 5 Kat: 6

D. 5 Harbiye - İstanbul

Tel: (0212) 231 79 28 - 233 56 82

Faks: (0212) 246 02 27

İnternet Adresi: <http://www.chveneburl.net>

e.mail Adresi: cveneburl@cveneburl.cb.net

Fiyat

2.500.000.-TL (KDV Dahil)

Abone

ABONET

Tel: (0212) 222 83 32 - 222 72 06-210 01 10

Faks: (0212) 222 27 10

Dizgi

Erdiz Masatüstü Yayıncılık

Tel: (0212) 511 57 68

Ofset Hazırlık

Ram Ajans

Tel: (0212) 613 62 01

Baskı

Raman Ofset

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo edilmiş olmalı; derleme ve çevirilerde kaynak belirtilmelidir; çeviri yazılar orijinaliyle birlikte gönderilmelidir.

İçindekiler

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

Gürcüstan'ı Anımsamak mı?	2
<i>Demirtaş CEYHUN</i>	
Gürcüstan'ın Genel Ekonomik Durumu	4
<i>Ergün KÄHYA</i>	

SÖYLEŞİ

Gürcüstan ile Türkiye Her Zaman Birlikte Olmalıdır	7
<i>Mihell GELAŞVILI</i>	
Evet Halen Gürcüce Konuşuyoruz, Gürcü Adları Kullanıyoruz	8
<i>Osman Nuri MERCAN</i>	

TARİH

Gürcüstan'da Osmanlı Çalışmaları - 4.	9
<i>Nodar ŞENGELIA</i>	
Kafkas Halklarının Dünya Uygarlığına Katkısı.13	
<i>Revaz GABAŞVILI</i>	
Artvin'deki Ortaçağ Gürcü Kiliselerinin Plan Tipleri	15
<i>Mine KADIROĞLU LEUBE</i>	

EDEBİYAT - SANAT

Türkiye'de Yaşayan Gürcüce ve Çeviri Üzerine Birkaç Söz	21
<i>Hüseyin UYGUN</i>	
Gürcüstan'da Türkçe'nin Yabancı Dil Olarak Okutulması	22
<i>Nunu GURGENIDZE</i>	
Fridon Halvaşi'den Şiirler	24
<i>Hüseyin UYGUN</i>	

ETNOGRAFYA - FOLKLOR

Gönen'in Gürcü Köylerinde Mani-Atışma	25
<i>Kevser RUHI</i>	
Nâzım Hikmet'in Anısına	27
Basklarda ve Gürcülerde Bazı Geleneklerin Etnografik ve Dilbilimsel Analizi	28
<i>Greta ÇANTLADZE</i>	
Gürcülerde Halk Dansları - 5	30
<i>Ögüz MEDETOĞLU</i>	
Bir Gürcü Köyü - Hacıalıpınar	32
<i>Fatma KORKUNT</i>	
Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 20	33
<i>İberya ÖZKAN (Melaşvili)</i>	

YAŞAM - KÜLTÜR

Gürcü İnternet Siteleri - 5	34
<i>Erol ALTIN</i>	
Bir Gezi İki Yorum	35
<i>Mevlüt ARTVINLI - Mihell GELAŞVILI</i>	
Türkçe-Gürcüce Sözlük Tanıtımı Yapıldı	36
<i>Lela DADIANI</i>	

GÜRCÜCE

Lazca-Megrelce-Gürcüce -Türkçe Sözlük	37
Bulbulis Yubile (Masal) - 5	37

HABERLER - BASINDAN

38

Gürcüstan'ı Anımsamak mı?... Unutmadım ki, Anımsayayım...

Demirtaş CEYHUN

Sevgili Mustafa Yakut dost,

"Hani Gürcü yazar Pridon Halvaşi ile birlikte Yazarlar Sendikasına gelmiştik. Aziz Nesin vardı, Zihni Anadol vardı, Kemal Süller vardı. Bir ortak toplantı yapmıştık Aziz Nesin'in başkanlığında. Anımsıyor musun?" diye soruyorsun.

Nerede okumuştum, kimin sözüdür, şimdiki çıkarıyamıyorum, ama aklımda kaldığı kadariyle, galiba bir Batılı yazar, "İnsan, kendisini tanıyan son kişi de öldüğü zaman ancak ölü." demiş. Gerçekten, katılmamak mümkün mü bu meslektaşın sözüne....

Ne güzel... Hem soruyorsun, hem de Aziz Nesin ustayı, Zihni Anadol'u, Kemal Süller'i, Fakir Baykurt'u, Tahsin Saraç'ı, Aziz Çalışlar'ı yaşıyorsun anımsayarak, animsatarak... Birlikte yaşıyoruz onları... Biz yaşadığımız süreçte de yaşayacaklar...

Yazarlık denilen şey de, bunları yazmanın güzelliği mi ne?..

Üstelik, sizinle ortak Gürcü yazar dostumuz yalnız Halvaşi de değilmiş meğer. 1987 yılında, biri Fransız, biri Japon, biri Vietnamlı, biri Kamboçyalı, biri Filipinli biz altı konuk yazara Tbilisi'de ev sahipliği yaparken ki o anlatılamaz tamadahlığını bir türlü unutamadığım, o yıl ki Gürcüstan Yazarlar Birliği Başkanı dostumuz Giorgi Tsitsişvili meğer sizin de tamadanz olmuş aynı yıl. Yeni öğrendim.

Ne güzel... Birlikte yaşatacağımız bir insan daha var, demek...

Daha önce de yazmıştım. Billyorsunuz, benim Gürcüstan'a gitmem bir rastlantı sonucu olmuştur. Yani, İstanbul'dan Gürcüstan'a gidiyorum diye yola çıkmamıştım. "Bütün Dünyadan Özir Diliyorum" adlı kitabımda da ayrıntılarıyla anlatmıştım.

Gorbaçov'un 13-16 Şubat 1987 günlerinde düzenlettiği ve aralarında Graham Greene, Norman Mailer, Max Frisch, Fridrich Dürrenmatt, Gore Vdal, Isabel Allende vb. gibi ünlü yazarların, Gregory Peck, Peter Ustinov Marcello Mastroianni, Claudia Cardinale, Maria Schell, Hanna Schygulla vb. gibi ünlü sinemacıların, Demis Rousos, John Lennon'un eşi Yoko Ono gibi ünlü müzikçilerin, Pierre Cardin gibi ünlü modacıların, ünlü ressamların, tiyatrocuların, grafikerlerin, koreografların, hatta Pepsi Cola, Krupp, Fiat, Nippon vb. gibi ünlü dev kuruluşun yöneticilerinin, hatta ünlü emekli generallerin, hatta her üç kiliseden papazların, habahaların, imamların, Budist rahiplerinin de bulunduğu birkaç bin kişi ile birlikte, ünlü "Moskova Forumu"na beni de çağırılmışlardı, sanırım Sovyet Yazarlar Birliği'nin yönlendirilmesiyle.

Nükleer silahlardan arındırılmış bir dünya yaratma düşü uğruna yapılan bu toplantılar, gerçekten de çok ilginç geçmişti. Örneğin, oturumların ne bir başkanı vardı, ne de bir yazmanı... Tutanak tutulmadığı gibi, gerek belgelenecek yapıtı birinin cezalandırılmasına, gerekse kimilerinin kameraların karşısında gösteri

yapmasına olanak vermemek için gazetecilerin, foto muhabirlerinin, televizyon kameralarının toplantılara girmesine de izin verilmemiştir. Bu yüzden özgürce konuşmuştu herkes. Sovyetler bile acımasızca eleştirilmişti.

Bu toplantılardan sonra, sanırım salt yazar konukları için bir sürpriz hazırlamışlar; "Sizleri ülkemizde birer hafta daha konuk etmek istiyoruz. Sizi de, bir hafta süreyle Leningrad'da mı, yoksa Tbilisi'de mi ağırlayalım?" diye sormuşlardı bana da.

Türkiye Yazarlar Sendikası

Üstte: Mustafa Yakut, Demirtaş Ceyhun, Zihni Anadol, Aziz Nesin, Handan Özyalçiner, Pridon Halvaşi, Kemal Süller.

Altta: M. Başaran, Cengiz Bektaş.

Inanın, o gün duraksamadan "Tbilisi" demiştim hemen.

Çünkü, gerek 1985 güzünde İstanbul'da onbeş gün ağırladığım Yevgeni Yevtuşenko'dan, gerek sanırım oraya daha önce birkaç kez gitmiş olan Aziz Nesin'den öylesine çok Gürcüstan öyküsü, Tbilisi anısı dinlemediğim ki... Yeni Gürcüstan'a giderken, hiçbir ön hazırlığım yoktu. Gürcüstan'la ilgili ne gördüm, ne öğrendimse, Gürcüstan'da gördüm, Gürcülerden öğrendim. Galiba, bu da benim şansım...

Sevgili dost, hemen şunu da belirtiyim ki, benim için bir ülkeyi güzel kılan şey, kesinlikle ne dağları, ne denizli, ne kumu,, ne güneşlidir, o dağları, denizi, kumu, güneşi güzel kılan da insanidir sadece. O ülkeyi unutulmaz kılan tek şey, insanın ısıdır, insan ısıdır. O ısıyı oraya aş için, iş için gitmiş kişilerin değil, sadece Tanrı konuklarının gizli duyargaları kavrayabiliyor galiba.

Bu nedenle, unutamadığım şey de, bilmem nasıl anlatsam, ilk kez orada gördüğüm Pirosman'ın resimleri oldu. Çünkü, hem Gürcülerin doğa canlısı o insan ısısı sanki başka türlü anlatılamazmış gibi, hem de konukseverliklerini, gönül zenginliklerini, açık yürekliliklerini, yaşama sevinçlerini, hoşkularını tam kavrayabilmek için Pirosman'ın resimlerini mutlaka çok iyi özümsemek gerekmiş gibi, bence...

Ama, dil sorunu yüzünden, Pirosman'ın resimleriyle bütünleştiğim kadar, Gürcü yazarların yapıtlarıyla da bütünleşebilme olanağı olmadı ne yazık ki... Oysa, Giorgi Tsitsisvili'nin, anımsadığım kadariyle evindeki, o unutulamaz yemekte tanıştığım hoşkulu Gürcü yazar dostlar da eminim o güzel insanları anlatırken ne inanılmaz derinlikler yakalayıp aktarmışlardır kim bilir?...

Doğrusu, Gürcü edebiyatının Türkçe'ye yeterince ve yeterli nitelikte çevrildiğini söyleyebilmek hâlâ olanaksızdır, sanırım.

Ama öte yandan, Gürcü dostların bizi yazdıklarımızdan yeterince haberi olduklarını söyleyebilmek de olanaksız olsa gerektir galiba.

"Bütün Dünyadan Özur Diliyorum" adlı kitabımın kimi bölümlerinin Gürcüceye çevrili yayımlandığını öğrendiğimde de, gönül koyduğum bu insanların kendileri için yazdıklarımın hiç olmazsa bir bölümünü de olsa okuyacaklarını düşünerek, kuşkusuz çok sevinmiştim.

Çünkü doğrudur, böyle bir kitap yazmaya Tsitsisvili dostun tamadığını yaptığı Tbilisi'deki o ye-

mekte karar vermiştim, gerçekten de. Hatta, beni böyle bir kitap yazmaya zorlayan iç hesaplaşma- nı da gene Gürcüstan'da, Kafkaslarda dünyaya tepeden bakan tarihî bir Gürcü Ortodoks kilisesinin kalıntısını gezerken yaşadığım bir olay başlatmıştı düşüncemde.

Literaturni Sakartvelo Gazetesi 28.11.1990 tarihli sayisi

Gene sizden öğrendiğime göre, "Bütün Dünyadan Özur Diliyorum" adlı bu kitabımdan, Türkolog dost Lia Clekze'nin yaptığı çevirinin kimi bölümleri 28 Kasım 1990 tarihli "Gürcüstan Edebiyatı" (Literaturni Sakartvelo) adlı gazetede çıkmış ve bu yazımdan dolayı da "Gürcüstan Ansiklopedisi"ne alınmışım. Inanın, öyle gururlandım ki öğrenince. Sahl, "Gürcüstan Edebiyatı" adlı gazetenin o günlük sayısından hiç olmazsa bir fotokopi elde edebileceğimi olanağı var mı acaba? Doğrusu, mutlu olurdum.

Hemen şunu da belirtiyim ki, bu kitabım sayesinde Türkiye'de de birçok yeni Gürcü dost edindiğim gibi, meğer burada da ne çok Gürcü dostum varmış, yeni öğrendim.

Örneğin, çok sevdiğim dostum Osman Biber, gençlerde bir sohbet sırasında öğrendim, meğer Gürcü imiş. Inanın, daha bir ısındım sanki ona...

Sevgili dost,

"Gürcüstan'ı anımsıyor musun?" diye soruyorsun bana.

Gürcü dostları unutmadım ki ben, anımsayayım...

Hoşçakal.

Gürcüstan'ın Genel Ekonomik Durumu

Ergün KAHYA (VASADZE)

Sovyetler Birliği döneminde refah seviyesi oldukça yüksek olan Gürcüstan, Birliğin dağılmasından sonra kurulan diğer cumhuriyetler gibi ciddi boyutlarda ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Ülkenin GSYİH'si 1992 yılında % 44,2, 1993 yılında % 11 oranında azalma göstermiştir. 1994 yılında uygulamaya konulan istikrar paketi 1995 yılından itibaren olumlu etkilerini hissettirmeye başlamış ve yıl içerisinde gerileme durarak ilk kez pozitif ilerleme görülmüştür.

GSYİH 1995 yılında %2,4, 1996'da %11,4 ve 1997 yılında 11,3'lük bir gelişme göstermiştir. 1998 ilk 6 ayında %8,9 gibi bir büyüme yaşamış Rusya'daki krizin etkisiyle yıllık büyüme %2,3 olmuştur.

G S Y İ H
1990-1994 arası %80 küçülmüştür. Bu oran tarım sektöründe %63 ile daha sınırlı kalırken, sanayi sektöründe %83, inşaat sektöründe ise %97 küçülme olmuştur. 1990'da %5 olan enflasyon oranı 1991'de %175, 1992'de %1,340, 1993'te %3,125 ve 1994'te %15,606'ya ulaşmıştır.

1994'te ülke IMF'nin katkıları ile uygulanan sıkı para politikaları ile ekonomideki olumsuz gidişatını kontrol altına almıştır.

Enflasyon oranı 1994 yılında %15,606 gibi astronomik bir seviyede 1998 yılında %3,1 seviyesine kadar gerilemiştir. Enflasyon oranı, 1999 yılında %19,2, 2000'de ise %4,3 olmuştur. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen Rusya Federasyonu'nda yaşanan krizin yansımaları ve ciddi boyuttaki enerji sıkıntısı, politik belirsizlikler ve istikrarsızlık sonucu Gürcüstan ekonomisi hala güçsüz bir durumdadır.⁹

Gürcüstan kaynakları bakımından zengin bir ülkedir. Ülkede bilinen yaklaşık 300 maden cevheri vardır. Bugün bu cevherlerin yarısından fazlasını

dan yararlanılmaktadır. Başlıca maden kaynağı manganezdır. Bunun yanında karbonat rezervleri ile çimento ve diğer inşaat malzemelerinin üretimi için kil bulunmaktadır.

Toplam kömür rezervleri 400 milyon ton, petrol rezervleri ise 27,5 milyon tondur. Ülke yüzölçümü- nün yaklaşık %40'ı ise ormanlık arazidir.

1989-1991 yılları arasında

Başlıca ürünler tarım (turuncgiller,çay,şarap) tarım endüstrisi (işlenmiş gıdalar,gübreler) ve doğal kaynakları ve özellikle manganezi içermektedir. Büyük ölçüde çelik boru, elektrik motorları, sentetik elyaf, çatı malzemeleri, tekstil ve ayakkabı üreticisi idi. Ülkenin coğrafi konumuna, çekici iklimine

ve tarım ürünlerinin bolluğuna bağlı olarak turtizm sektörü de oldukça gelişmiş durumda idi. İhracat şarap, çay, turuncgiller, maden suyu, manganez ve sanayi ürünlerinden oluşmakta idi. Gürcüstan diğer cumhuriyetlerde yapılan hammadde ve enerji ithalatına büyük ölçüde bağımlı idi.¹⁰

Bugün gelen noktada, ülkede gerekli yatırımların gerçekleştirilmesi için gerekli sermaye ve bu yatırımları yapabilecek müteşebbisler yoktur. Gürcüstan, hammadde, enerji ve diğer endüstri ürünlerini pazarlayan BDT ülkeleri ile olan ilişkilerindeki kopukluk sonucu endüstri ürünleri üretiminde düşüş yaşamıştır. Uluslararası standartlara uymaması, merkeziyetçi planlamanın ve bürokrasinin rekabetçi özellik taşımayışı, ülkeyi diğer cumhuriyetlere oranla pazarlarda daha başarısız bir konuma sokmuştur. Gerekli teknolojinin, enerjinin olmayışı üretimleri mevimsel düzeyde bırakıp ticari olarak değerlendirmesini güçleştirmiştir. Ülke bu açıdan dışa bağımlı bir ekonomiye sahiptir. Eğitimli pek çok Ermeni ve Rus teknisyenin de göç etmesiyle dünya ticaretine entegre olmakta zorlanan Gürcüstan, yüksek enflas-

Tablo 1: Temel Ekonomik Göstergeler

	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Nüfus (milyon)	5,35	5,35	5,35	5,40	5,41	5,42
GSYİH*	3.137,0	4.543,9	6.394,0		4,4	4,8
Kişi Başı GSMH (\$)	490	770	800	864	813	886
Yıllık Büyüme Oranı (%)	2,4	11,4	11,3	8,9	3,0	4,0
İhracat (milyon \$)	154,4	199,3	250,1	191	238	397
İthalat (milyon \$)	379	647,3	931,6	1.045	586	900
Dış Borçlar (milyar \$)	1,215	1,373	1,343	1,495	1 661	1 670
Döviz Rezervleri(milyon \$)	99,6	155,7	228,8	-	-	-

*GSYİH 1995 - 1997 yılları milyon Lari, 1999 - 2000 yılları ise Dolar olarak verilmiştir.

Kaynak: İstanbul Ticaret Odası, Gürcüstan Ülke Profili, s.23 ve www.igeme.org.tr

⁹ www.igeme.org.tr

¹⁰ TİKA, Avrasya Etüdüleri, Gürcüstan Ekonomisi Reform Sorunları, Vladimir PAPAVA, Cilt 2, sayı 2, Yaz 1995.

Tablo 2 : Karşılaştırılabilir Ekonomik Göstergeler (1997)

	Gürcistan	Ermenistan	Azərbaycan	Rusya Fed.	Türkiye
GSYİH (milyar \$)	4,4	3,3	7,1	184,6	186,4
GSYİH/kışı (\$))	821	491	500	1265	3086
İhracat (milyon \$)	238,2	232	1025	74663	29326
İthalat (milyon \$)	585,9	704	1433	39361	39773
Enflasyon	19,2	8,6	-8,6	85,8	65,1

Kaynak: www.igeme.org.tr

yonun büyük sektörleri de sıçraması ve küçük ekonominin neredeyse yarısının kayda geçmemesi gibi sorunlarla karşı karşıya gelmiştir. Gürcistan para birimi Lari'dir. Ve 1\$ = 1.965 Lari'ye eşittir. (30 Ekim 2000 itibari ile)

Gürcistan'ın sahip olduğu en önemli ekonomik avantajı ise Avrupa ile Orta Asya arasında önemli bir geçiş noktası olma özelliğine sahip coğrafi konumudur. Özellikle Ermenistan ve Azerbaycan'a gelen malların büyük bir kısmı ülkeden geçmektedir. Ayrıca Orta Asya petrolünün Gürcistan üzerinden geçirilerek dünyaya pazarlanması ülkeye transit ticaret ve ulaştırma alanlarından önemli gelir sağlamaktadır.

Gürcistan uzun dönem umutlarını ise Karadeniz limanları olan Poti ve Batumi aracılığıyla gerçekleşecek olan uluslararası taşımacılık yolunun gelişimine bağlamıştır. Yakın bir zamanda tamamlanması beklenen ve Gürcistan'dan geçen Kafkas petrol boru hattı ile batıdan gelecek yatırımlar ekonomiyeye kazandırılacaktır.

A.GSYİH'nın Sektörlere Göre Dağılımı

Gürcistan ekonomisine en önemli katkıyı tarım sektörü sağlamaktadır. Diğer önemli sektörler; ticaret, hizmet, sanayi ve taşımacılık sektörleridir. İnşaat, haberleşme gibi sektörlerin GSYİH'ye katkısı düşük seviyelerde kalmaktadır.

Tablo 3 : GSYİH'nın Sektörlere Göre Dağılımı

Tarım	28,0
Sanayi	13,0
Taşımacılık ve Haberleşme	6,3
Ticaret	9,1
Diğerleri	43,6

Kaynak : www.igeme.org.tr

1.Tarım

Gürcistan esas itibarıyla bir tarım ülkesidir. Ülkede Sovyetler Birliği Döneminde, Birliğin başlıca tarım ürünleri üreticisi durumundaydı. Bu dönemde meyve, çay, sıvı yağlar, turuncuğiller, şarap ve alkol-

lü içkiler, maden suları ambalajlanmış meyve ve sebze ihrac etmekteydi. Birlik içerisinde tarım ürünleri ticaretindeki payı % 10 u buluyordu. Ülke nüfusunun yaklaşık 1/3'ü tarımda istihdam ediliyordu. Birliğin dağılmasıyla tarım alanında da çöküş yaşanmıştır. Toprakların % 43,1 ini oluşturan 3,01 milyon hektarlık arazi parçası tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Bu arazinin % 25,1 i ekilri olan, % 10,4 ü yıl boyu ürün alınan alan, % 58,2'si otlak ve % 5'i de kuru ot alanıdır. Geleneksel yöntemlerle tarım yapılmaktadır. Bu da üretimin istikrarlı olmasını engellemektedir.

2.Sanayi

Gürcistan sanayisi genel olarak; gıda işleme, makine, metal işleme, inşaat malzemeleri, kereste, kağıt, hafif sanayi, kimya ve petrokimya sanayii, elektrik üretimi, petrol ürünleri, un, hububat işleme ve yem sanayi, demir ve demirdışı metalurji sanayii'nden oluşmaktadır. Sanayi alanında faaliyette gösteren toplam işletme sayısı 2 263 olup, işletme başına çalışan kişi sayısı 370'dir. Ancak çok sayıda sanayi tesisi işlevini yerine getiremez durumdadır. Yetersiz sermaye yüzünden tesislerin modernizasyonu yapılamamaktadır. Aynı zamanda komünizm mantığı ile hammaddeye uzak alanlarda kurulan kuruluşlar sistemin çökmesiyle pazarlardan uzak kalmışlardır.

3.İmalat

Gürcistan sanayisinin çoğu zayıf bir durumdadır. Aslında Gürcistan traktör, çelik, makine teçhizatı, dökümhane malzemesi, gıda sektörü ve et paketlemesi için makine, elektrikli lokomotif, elektrik kaynak malzemesi, demiryolu cihazları, tekstil, ayakkabı, kimyasallar, ağaç işleri ve şarap üreten geniş bir üretim yelpazesine sahiptir. Sovyetler Birliği zamanında Gürcistan, ekonomik gelişiminin kara ve devamlılığa bağlı olmadığı bir anlayışa sahipti. Bu yüzden Sovyet sisteminin çöküşünü izleyen dönemde Gürcistan yeni bir endüstrileşme sürecine girmiştir.

1996 yılının sonlarında endüstriyel çıktılar 1989'daki seviyesinin sadece % 14'ünü yakalayabilmiştir. Ancak bazı sektörler hızlı bir şekilde büyümektedir. Örneğin 1997'de petrol üretimi %

64.7'ye, inşaat malzemeleri üretimi ise % 26.1'e kadar yükselmiştir. Endüstriyel üretimde bir dönem olmasına rağmen sektör hala zayıf bir durumdadır ve 1994'ün sonlarıyla kıyaslandığında Mart 1998'de resmi olarak kayıtlı endüstri girişimlerinin %46'sının işsiz olduğu tespit edilmiştir. Enerji kitliği ve maliyet, şirketler için asıl problem olma özelliğini sürdürmektedir.¹¹

4. Taşınacılık ve Haberciler

Avrupa ile Asya arasında bir geçiş konumunda olan Gürcüstan, Orta Asya ülkeleri için denize çıkış noktası durumunda olması, tarihi İpek yolu üzerinde bulunması ve bölge ülkeleri ile iyi bir demiryolu ağına sahip olması açısından önemlidir. Ancak gerçekte ülkenin altyapısı, güvenliği ve ülkeden geçen ticaret hacmi yeterli olmadığından bu avantajı ekonomik olarak kullanamamaktadır.

Ülkenin havayolu ulaşımı, başkent Tbilisi hariç çok yetersiz bir durumdadır. Karayolları ulaşımı ise ciddi onarımlara dolayısıyla yatırımlara ihtiyaç duymaktadır. Deniz taşımacılığında Karadenizin doğu kıyılarında bulunan Poti ve Batumi limanları önem taşımaktadır. Ülke, 1 586 km uzunluğunda iyi bir demiryolu ağına sahiptir, ancak karayolunda olduğu gibi demiryollarında da ciddi bir onarım ihtiyacı söz konusudur. Ülkenin Azerbaycan ve Ermenistan ile faal demiryolu bağlantısı mevcuttur. Ancak Bakü ve Erivan'dan İran ve Türkiye'ye olan bağlantıların yavaş ve yetersiz kaldığı söylenebilir. Türkiye ile Gürcüstan arasında demiryolu bağlantısı kurmak üzere hazırlanan Kars-Tbilisi demiryolu projesi sürmektedir.

Borçlarla finanse edilmeye çalışılan altyapı yatırımlarından bir tanesi Avrupa bankalarından birisi olan EBRD'nin (European Bank of Reconstruction and Development) 1996-97 yılları boyunca finanse ettiği Tbilisi havaalanıdır. Diğer bir de Dünya Bankasının, \$10 milyonunu demiryollarına, \$5 milyonunu sivil havayollarına, \$5 milyonunu da limanlara paylaştırmak suretiyle borç vereceği \$25 milyondur. Ayrıca yine EBRD, Poti limanının yeniden yapılması için \$15 milyon yatırım yapacaktır.

Gürcüstan, Sovyetler Birliği'nden zayıf bir telekomünikasyon sistemi devralmıştır. Kentlerde 100 kişiye 20 hat düşerken, kırsal kesimde bu sayı 100 kişiye 4 hattır.

5. Enerji Sektörü

Gürcüstan enerji kaynaklarının çoğunu ithalat yoluyla sağlamaktadır. Gürcüstan'a, Rusya, petrol ve gaz; Türkmenistan, gaz; Rusya ve Azerbaycan elektrik temin etmektedir.

Gürcüstan kendi petrol ihtiyacını karşılayamamakta birlikte, önemli rezervlere sahip olduğu tahmin edilmektedir. Halen bilinen petrol rezervi 12 milyon ton olup, ayrıca 500 milyon ton petrol rezervine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Ülkede İngiliz ve ABD ortaklı petrol şirketleri petrol arama çalışmalarını sürdürmektedirler. Gürcüstan'ın bilinen doğal gaz rezervleri 2 milyar m3 olup, ayrıca 100 milyar m3 doğal gaz rezervi bulunduğu tahmin edilmektedir. Doğalgaz ülkenin temel ısınma kaynaklarından biri olmasına rağmen, parası ödenemediğinden yurt dışından gelen gaz kesilmiş olduğundan, halen özellikle büyük şehirlerde çok ciddi bir doğalgaz sıkıntısı yaşanmaktadır.

B- Ekonomide Liberalizasyon Çalışmaları

Gürcüstan, girişimlerini yeniden yapılandırma-ya ciddi olarak 1995 yılında başlamıştır. Bu tarihten de önce özellikle konut sektöründe özelleştirmeye giden ilk cumhuriyetlerden biri olup, bunu 1992 yılının başlarında gerçekleştirmiştir. 1995 yılına kadar ekili alanların %40'ı, üzüm bağlarının ise %75'i özelleştirilmiştir.¹²

1996 Haziranında küçük ölçekli bir özelleştirme (genellikle ticaret ve perakende sektörlerinde yaklaşık 10,000 firmayı içeren) resmi olarak tamamlanmıştır. Bazı satışlara 1997'nin ilk aylarına kadar sürmüştür. Bu firmaların kötü bir şekilde devralındığı ve çok büyük miktarlarda yatırım gerektirdiği göz önüne alındığında da anlaşılacağı üzere satış işlemleri hayli zordur. Devlet mülkiyetinin satışının yolsuzluklara meydan verebileceği hesaba katılarak, özelleştirmeyle ilgili müzayecilere karşı direkt satışları teşvik etmeye yönelik yeni bir yasa 30 Mayıs 1997 tarihinde parlamentodan çıkmıştır. Bu yasaya göre 2 müzayeden sonra satılmayan şirketlerin hisse fiyatlarının %50 indirilmesi öngörülmüştür. Büyük şirketlerin satış zor bir işlem olsa da 1998'in ilk aylarında hükümet iki dev madencilik şirketinin bölümlerini büyük bir başarıyla özelleştirmiştir. Bunlar manganez cevherleri, metalurjik kombinesidir. Nisan 1998'e doğru bazı orta ve büyük ölçekli B80 girişim, AB'nin finanse ettiği Gürcüstan Ekonomik Trendleri adı kuruluşa bağlı olarak özelleştirilmiştir.

Reform aynı zamanda sağlık servislerinin özelleştirilmesi ve devlet sektöründe yer alan enstitüler için yönetim özergliği de içermektedir. Nisan 1998'in resmi rakamlarına göre çoğu dış kliniği ve eczanelerden oluşan 550 sağlık kuruluşu özelleştirilmiştir.

Telekomünikasyon, demiryolları, havayolları ve sağlık sektörleri özelleştirme adayı olan sektörlerdir. Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesinde yabancı yatırımcılar üzerinde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bu nedenle ülkede ABD, Hollanda, Almanya, İtalya, İran, Türkiye ve Kore özellikle aktif durumdadır.¹³

11 www.igeme.org.tr

12 TIKA, Avrasya Etüdleri, a.g.e., s. 59.

13 www.igeme.org.tr

Türkiye'nin Tbilisi Büyükelçisi Gürsel Burak ile Söyleşi

Gürcüstan İle Türkiye

Her Zaman Birlikte Olmalıdır

Mihel GELAŞVİLİ

Gürcüstan ile Türkiye arasındaki ilişkiler hakkında ne düşünüyorsunuz?

Gürcüstan ile Türkiye arasındaki sınır açıldıktan sonra gelişen ilişkiler bugün 270 milyon \$'lık bir ticaret ve işbirliği seviyesine ulaştı. Bu çok yakın iki sınır dost ülke için son derece az bir ticari veridir. Ancak bunu büyütmek için birçok projemiz mevcuttur.

Gelecek için ne gibi projeleriniz var?

Biz Türk ve Gürcü tarafı olarak ortak projeler üretmekteyiz. Örneğin, ortak demiryolu projesi Kars-Ahalkalaki Tbilisi bağlantılı yeni sınır kapısı. Batumi havaalanının yenilenerek ortak kullanıma açılması. Bunun yanında birçok sosyal, ekonomik ve kültürel ortak projeler sıra beklemektedir.

Türkiye Tbilisi Büyükelçisi Gürsel Burak ile Kendi Ofisinde Söyleşi

İki ülkenin kültürel ilişkileri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

İki ülke arasındaki kültürel ilişkiler her geçen gün artmaktadır. Örnekle olarak Ünye ile Mtsheta arasındaki ilişki ve işbirliğini gösterebilirim. Yine İzmit Gürcü Kafkas Kültür Derneği Halk Dansları Grubunun Gürcüstan'daki gösterilerini ve bu organizasyona Gürcü halkının gösterdiği ilgi yanında, şahsımın bu derece başarılı bir gösteriye tanık olmamın da şaşkınlığı ve hayranlığı, ülkem adına gurur duyuma vesile olmuştur. Bu da iki ülke arasındaki kültürel ilişkilere çok büyük bir katkı sağlamıştır.

İki ülke liderleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

İki ülke liderlerinin buluşması, tüm bölgeyi ilgilendirmektedir.

Bu ortak düşüncelerin buluşmasıdır. Gürcüstan ile Rusya arasındaki sorunlar ve bunların çözüm yöntemleri konusunda Türkiye'nin Gürcüstan'a katkıları, aynı zamanda Türkiye'nin her zaman Gürcüstan'ın toprak bütünlüğünün korunması konusundaki katkıları gibi ortak çıkarlardır. Gürcüstan ile Türkiye her zaman birlikte olmalıdır. Sorunlar karşısında hiçbir zaman ayrı kalmamalıdır.

Sorunlar karşısında hiçbir zaman ayrı kalmamalıdır. Türkiye'nin Gürcüstan ekonomisine katkılarıyla Gürcüstan kısa zamanda refah seviyesine ulaşacaktır. Türkiye'nin ekonomik, kültürel, sosyal, telekomünikasyon, spor ve diğer tüm alanlardaki desteği ile iki ülke arasındaki birlikten doğacak güç ile Gürcüstan kendi içindeki Aphazya sorunu gibi ayrılmaz hareketleri çözüme kavuşturup toprak bütünlüğünü koruyacaktır. Gürcüstan

Devlet Başkanı Sn. Eduard Şevardnadze, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sn. Ahmet Nejat Sezer'e Gürcüstan üzerine bu kadar dikkat ve özenle ilgi göstermesi sebebiyle teşekkür etmiştir.

Gürcüstan'da kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Ben yabancı bir ülkenin vatandaşı olduğum halde Gürcüstan'da her zaman kendimi evimdeymiş gibi hissettim. Gürcüstan'da çok iyi dostlar edindim. Boş vaktlerimi bu dostlarla geçiriyorum. Ancak üzgünüm 4 ay sonra benim görev sürem sona erecek ve yeni görev yerime gideceğim.

Türkiye Tbilisi Büyükelçisi Sn. Burak Gürsel Türk Halkı adına tüm Gürcüstan'a saygı ile teşekkürlerini sundu. **Çevreburk:** Bursa, İnegöl ilçesi Hayriye Köyündeki doğumunuzdan bugüne kadar ki kisa yaşam ve iş öykünüzü anlatır mısınız?

Urban A.Ş. Genel Müdürü Ergün Atabay ile Yapılan Söyleşi Evet Halen Gürcüce Konuşuyoruz, Gürcü Adları Kullanıyoruz

Osman Nuri MERCAN

Ergün Atabay: 1955 yılında Bursa'nın İnegöl İlçesine bağlı Hayriye köyünde doğdum. Askerlik sonrası 1977 yılında bir bankada memur olarak işe başladım ve aynı yıl eğitim amaçlı olarak ilk kez Gürcüstan'a gittim. 1978 yılında geri döndüm. Arkadaşlarımızın kurmuş olduğu Turizm Şirketine çok küçük bir hissedar olarak girdim. Sarp sınır kapısının açılması ile birlikte bizim de şansımız açıldı diyebilirim. 1992'de Kimyevi Gübre Firmasını, 1995'te Urban İnşaat adlı şirketleri ortağım Ali İhsan AKISKALIOĞLU ile birlikte kurdum. Halen bu şirketin ortağı ve yöneticisi olarak çalışmaktayım. Evliyim. Elguca ve Nazmiye Nino adında iki çocuğum var.

Çveneburt: Gürcü kültürüne olan yakın ilginiz ne zaman başladı ve nasıl gelişti?

Ergün Atabay: Doğal olarak Gürcü'nün ve Gürcülüğün ne olduğunu anladığım yıllardan itibaren ayrıca 1977 yılında Gürcüstan'a yaptığım gezi ve orada edindiğim bilgiler neticesinde kurulan yakın dostluklar var ki bu dostluklar bugün halen sürmektedir. Özellikle Rahmetli Ahmet ÖZKAN (Melaşvili'nin desteğiyle unutmam mümkün değildir.

Çveneburt: Ailenizde ve silâketinde Gürcü ad ve soyadları kullanılıyor mu ve hala Gürcüce konuşuyor mu?

Ergün Atabay: Evet halen Gürcüce konuşuyoruz. Gürcü adları kullanıyoruz. Örnek olarak oğlumun adı Elguca, kızımın adı ise Nino.

Çveneburt: Gürcüstan'la akrabalık, dost ve iş ilişkileriniz var mı? İlk ne zaman güntüz Gürcüstan'a ve şimdiki sık sık gidiyor musunuz?

Ergün Atabay: Akrabaların Batumi'de Ahaleşeni Sameba'da yaşıyorlar. Telefonla da olsa arada bir mutlaka görüşüyoruz.

Çveneburt: Çveneburt Dergisine olan yakınlığınız ve katkınızın yanında çok değişik kültürel çalışmalarla ilgilisiniz. En son iki ciltlik (1543 sayfa) Türkçe-Gürcüce Büyük Sözlük'ün hazırlanması, basılması ve dağıtılmasının organizasyonu ve finansmanını ortaklarımızla birlikte üstlendiniz. Bu konuda varlıklı Çveneburti hemşehrilerimize nasıl mesaj vermek isterdiniz?

Ergün Atabay: Sözlük konusu, Gürcüstan'ı ilk ziyaretimden sonra, içimde bu konu ile ilgili noksanlığı hissetmemde çok etkili oldu. Daha önce bizlere verilen ve de ilk baskısını aldığı 46 bin kelimelik Türkçe-Gürcüce/Gürcüce-Türkçe sözlüğün aslında Sergi ÇIKIA tarafından 40 bin kelimelik bir çalışma olduğunu öğrenmiştim. Aradan geçen zaman içinde Türkiye ile Gürcüstan arasındaki yakın ilişkilerin yoğunlaşması, bizleri de iki ülke arasındaki dostluk köprüsüne nasıl katkıda bulunabileceğimizi tartışmaya sevk etti. Bu sözlük ile ilgili Türkolog Lia ÇLAİDZE'nin tekrardan çalışması oldu-

nu, dostum Guram GALOGRE'den öğrendim, konuyu arkadaşlarıma açtım ve de çok olumlu karşıladılar. Ortaklarımız Ali İhsan AKISKALIOĞLU ve Anzor ABESADZE'nin vermiş olduğu desteklerden sonra bana da bu sözlüğü bizlerin finanse edebileceğimizi söylemek kaldı. Tabii benim açımdan sonsuz bir mutluluk kaynağı olmuştur. Bunun dışında çok küçük de olsa kültürel çalışmalara katkım oldu. Paul Magnarella'nın (ABD Colombia Üniversitesi) Türkiye'de Gürcü Folkloru ve Köyleri kitabını Türkçe'ye çevirerek bastırdık, vb.

Tabii hemşehrilerimizle şunu söyleyebiliriz; "Bu tür çalışmalar her iki ülkeyi birbirine daha da yakınlaştıracaktır", gerçeğinden hareket etmelerini ve katkılarını esirgememelerini dilerim.

Çveneburt: Gürcüstan ve Türkiye arasında mevcut yakın komşuluk ve dostluk ilişkileri çerçevesinde her iki ülkede yaşayan Gürcüler arasında daha yakın ilişkiler nasıl geliştirilebilir?

Ergün Atabay: Bence ülkemiz arasında ticari ilişkiler ne kadar çok gelişirse, her iki ülke halklarının refah seviyesinin, gelişme düzeyinin yükselmesi ve dostluk, iyi komşuluk ve barış ortamında daha iyi olması demek olur ki bunun da her iki ülkenin menfaatine olacağı şüphesizdir.

Çveneburt: Çveneburt Dergisininin 1977 yılında çıkan ilk sayısından itibaren dergi ile çok yakınsınız. Dergiyi daha iyi-güzel yapmak ve daha çok okura ulaşmak için ne önerirdiniz?

Ergün Atabay: Bugüne kadar yayınlanıyor olması da büyük bir başarı sayılabilir. Fedakarca çalışan siz ve sizin gibi gönüllü hemşehrilerimiz olması da bizi gururlandırıyor. Derginin bundan sonra da yayınlanmasını dilerim. Öyle sayınorum ki tarafsızlık ilkesinden ödün vermediği sürece de yayınlanacaktır.

Tek dileğim dostlukların, arkadaşlıkların sürmesi, görüşmelerin daha kısa aralıklarla yapılabilmesi ve gençlerin aktif olarak sosyal etkinliklerde görev almaları. Aktif olarak çalışanlara da destek olmak, bu aktivitelere nice gençleri kazandırmak gerekmektedir.

Bundan sonraki yayın hayatınızda başarılar dilerim.

Çveneburt: Teşekkür ederiz.

Gürcüstan'da Osmanlı Çalışmaları - 4

Nodar ŞENGELİA

(Geçen sayıdan devam)

Gürcüstan'a komşu ülkeler hakkında oluşturulan kanun-nameler de oldukça önemlidir. Bu açıdan, Prof.Ts. Abuladze'nin yayınladığı, 1592 yılı Erzurum vilayeti kanun-namesi dikkat çekicidir.³⁹

Gürcüstan'ın temel doğu bilimleri branşlarından biri olan Türkoloji bölümünün oluşumu ve gelişiminde, akademisyen S.Cikia'nın payı çok büyüktür. Sergi Cikia başkanlığındaki Gürcü Türkoloji okulu, genel olarak uluslararası bilim dünyasında tanınmaktadır.

Gürcü tarihçiyografisi, akademisyen S.Cikia'nın yayınlarına çok şey borçludur. Bu bilimadamı yıllar boyunca Türk tarihi yazılı eserlerini işliyor, divan ve şyakaun çok zor bir dille yazılan Osmanlı belgelerini çözüyor, Gürcüceye çeviriyor ve yorumluyor.

Akademisyen S.Cikia'nın çalışmaları Türkoloji okulunu oluşturmasıyla bitmiyor. O, uluslararası Türkolojide de, önemli bir branş olarak oluşturulan yeni bir bölümün kurucusu olarak da isim yapmıştır.

XVI. yüzyılın son çeyreğinde oluşturulan "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defteri" çok yönlü ve fazlaıyla değerli bir kaynaktır. O, Osmanlı İmparatorluğunun iç tarihini kapsadığı gibi, Güney Gürcüstan'ın Osmanlılar tarafından işgal edilen bölümünün ekonomik özellikler taşıyan çeşitli malzemelerini de kapsamaktadır. Defterin temel bölümünde (sf.22-392. 403-503) sosyo-ekonomik özellikler taşıyan ilgi çekici bölümler bulunmaktadır. Buradaki bilgiler köy endüstrisi kültürlerini, hayvancılık, bahçecilik, su endüstrisi, yol yapımı, vergi türleri vb. konuları içermektedir.

Deftere göre Gürcüstan Vilayeti sekiz bölüme ayrılmıştı. Bunlara Liva denmekteydi. Livalar da nahiyelere bölünüyordu. Her bir livada birkaç bölge birleştirilmişti. Tamamı 28 bölge idi. Gürcüstan Vilayeti aşağıdaki livalardan oluşuyordu: 1. Ahaltsihe, 2. Hertvisi, 3. Abalkakali, 4. Çıldır, 5. Potsov, 6. Perre, 7. Panaki ve 8. Büyük Ardahan.

İsmlerine yer verilen noktalar 1160 kadardır. Demografik-istatistiksel bir eser olarak defteri G.Gamkrelidze analiz etmiştir.⁴⁰ Samtshe Atabeyliğinin yönetimsel bölünmesi ve sosyo-ekonomik du-

rumu hakkında Miheli Svanidze'nin bir araştırması vardır.⁴¹ Samtshe Atabeyliğinin sosyo-ekonomik problemleri Tivadze, Gabasvili ve Şengelia'nın çalışmalarında incelenmiştir.⁴² Defter, ülkedeki ekonomik durum hakkında detaylı bilgiler vermektedir.

Bugüne kadar sadece bir defter hakkında bilgilerimiz vardı. Şimdi ise ilgi çekici birçok defter kullanılmaktadır. Onların işlenmesi ve Gürcü bilim devaranına sokulması, elbette ki çok önemli bir olaydır. Bunlara örnek olarak Tiflis defteri (897-900), Gürcüstan defteri (522) ve daha birçok defteri gösterebiliriz. Bunların verilerini dikkate almak, Gürcü tarihçiyografisi için bir başarıdır. Bugüne kadar bilmediğimiz defterler İstanbul ve Ankara arşivlerinde korunmaktadır. Günümüzde ise tüm defterler tarafımızdan bilinmektedir. Biz de fotokopileri dahi vardır. Ama onlar üzerinde çalışma yapmak için çok zamana ve enerjiye ihtiyaç vardır.

Osmanlı belgesel kaynakları arasında Koçibey Goricelli'nin ikinci risalesini de belirtmek gerekir. Bu, sultan İbrahim zamanında (1640-1648) oluşturulmuştur. Bu eserde, Samtshe Atabeyliği'nin yönetsel bölünmesi yer almaktadır.⁴³ İspir, Tortum ve Namervan şehirleri Erzurum vilayetinde toplanıyordu. Diğer şehirler ise Ahaltsihe paşahına dahil idi. Bu şehirler şunlardır: 1. Oltu, 2. Hertvisi, 3. Ardahan, 4. Büyük Ardahan, 5. Çaçarakli, 6. Potsov, 7. Maçaheli, 8. Acara, 9. Panaki livaları, buna, ocaklık düzenine göre sancaklar dahil oluyordu, 10. Pertegrek, 11. Livana, 12. Nispi Livana 13. Şavşat, 14. Çıldır.

³⁹ Ts. Abuladze, 1592 yılı Erzurum Vilayeti Kanun-Namesi. Gürcüstan SSC Bilimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsü Bülteni, III, Tbilisi, 1961, sf. 59-85.

⁴⁰ G.Gamkrelidze, Demografik-İstatistiksel bir eser olarak "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defteri", Tbilisi Devlet Üniversitesi Çalışmaları, cilt XXX, 1948, Aynı kişi, Demografik İstatistik, Tbilisi, 1955.

⁴¹ M.Svanidze, "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defterine" göre Samtshe Atabeyliğinin idari bölünmesi ve sosyo-ekonomik durumu. Tbilisi Devlet Üniversitesi Çalışmaları, cilt 121, Tbilisi, 1967, sf. 292-308.

⁴² G.Tivadze, "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defteri"ne göre Samtshe Atabeyliği Marobli. 1946, N8. V.Gabasvili, XVI-XVII. yy. Gürcü feodal düzeni. Tbilisi, 1958, sf. 326-344. N. Şengelia, "Gürcüstan Vilayeti Büyük Defteri"ne göre Osmanlı vergileri ve vergi sistemi. Tbilisi Devlet Üniversitesi Çalışmaları. Doğu Bilimleri serisi, cilt 91, II, 1960, Tbilisi, sf. 277-304.

⁴³ G.Putaridze, Osmanlı sosyo-ekonomik tarihi için bir kaynak olan Koçibey Goricelli'nin "Risale"si, Tbilisi, 1954. Elyazması.

Çıldır eyaletinin yönetsel bölünmesini anlatan Aynı Ali'nin eseri ilgi çekicidir. Ancak, Koçbey'in risalesiyle kıyaslırsa, Aynı Ali'nin eserinin verileriyle Koçbey'in verileri arasında farklılıklar vardır.⁴⁴

Gürcüstan merkez arşivinden XVI-XVII. yüzyıllardaki Gürcüstan tarihiyle ilgili Türk belgeleri neredeyse hiç yoktur. Burada daha çok sonraki dönemlerin belgeleri bulunmaktadır.

Elyazmaları Enstitüsü fonu, Türk belgeleri zenginidir. Özellikle XVIII-XIX. yüzyıllarına ait olan belgeler çoktur. Bu belgeler Gürcüstan'ın o dönemde alt sosyo-ekonomik ilişkilerinin tarihini incelemek açısından ilgi çekici kaynaklardır.

Fermanlardan birini, Ts.Abuladze basılmak üzere hazırladı.⁴⁵ Kendisi aynı zamanda XVIII. yüzyıl başlarındaki birkaç fermanı yayınladı.⁴⁶ Bulgaristan arşivinin fonunda bulunan "Çıldır Eyaleti Defteri"ni de yayınladı.^{46a}

Bulgaristan arşivlerinde bulunan Türk belgeleri koleksiyonunda, özel olarak Gürcüstan'ı ilgilendiren birçok belge ortaya çıktı. Bu belgeler fazlasıyla çok yönlü olup Osmanlı-Gürcüstan ilişkilerinin tarihini birçok momentlerini tanımlamaktadır. Bu değerli kaynağın mikrofilmlerini Prof. K.Meşveliani Bulgaristan'dan getirdi.⁴⁷

Prof. Nodar Şengelia, bilimsel bir görevle iki kez Bulgaristan'da bulunuyordu. Kendisi, birkaç Osmanlı belgesini Gürcüstan'a getirdi.⁴⁸ Bunların az bir kısmı yayınlanmıştır.⁴⁹

Batı Gürcüstan tarihi açısından, bugüne dek bilinmeyen XVII. yüzyılın 60'lı yıllarında Batı Gürcüstan'da Osmanlı savaşındaki olayları ayrıntılarıyla anlatan Türk kaynağı fazlasıyla dikkate değer ve önemlidir. Bu kaynağın Türkçe metniyle beraber Fransızca çevirisi, Paris Milli Kütüphanesi, Elyazmaları Bölümünde korunmaktadır.⁵⁰

Akademisyen K.Kekelidze Elyazmaları Enstitüsünde, XVII-XIX. yy. Osmanlı-Gürcüstan ilişkileri tarihi hakkında çok ilgi çekici bir belge bulunmaktadır. Günümüzde tüm belgeler tanımlanmıştır ve yayınlanması için hazırlanmaktadır. Bunların bir bölümü de yayınlanmıştır. Bu belgelerden birinin metnini ve Gürcüce çevirisini, ilgi çekici notlarla beraber akademisyen S.Cikia yayınlamıştır.⁵¹ Yayınlanan bu kaynak, Güney Gürcüstan'ın birçok sorununu açıklamak açısından ilgi çekicidir. Bu belge, yurtluklar ve ocaklıklar anlatılmaktadır. Açıkتر ki XVIII.yüzyılın 60'lı yıllarında Osmanlılar, Gürcü toprak mülkyeti sistemini geçersiz kılmayı başarmadılar.

Elyazmaları Enstitüsü koleksiyonundan iki Türk belgesini akademisyen S.Cikia yayınladı. Bu belge, XVIII. yüzyılın ilk yarısındaki Gürcüstan tarihinin bazı konularına değinmektedir. Belge, 1732 tarihidir.

S.Cikia'nın yayınladığı bu belgelerde Kartli prenslerinden bahsedilmektedir. Givi Amilahvari, Abaşidze, Tarhnişvili, Kaplanişvili, Ksani ve Aragvi yöneticisi, diğer prensler, asilzadeler ve Tbilisi eyaleti yaşayanlarına bir ferman gönderilmiştir. Bu fermanla sultan, bu prensleri Osmanlı hakimiyetini kabul etmeye çağırıyordu.⁵²

Kartli'de Osmanlı zamanına ait bir Türk-fermanından⁵³ anlaşıldığına göre, sultan bunu Givi Amilahvari'ye vermiş. Sultan, o günden itibaren Tshinvali köyünü Givi Amilahvari'ye vermiş. Bu belgeyi, Gürcüce çevirisi ve gerekli bilimsel yorumlarla akademisyen S.Cikia yayınlamıştır.

K.Kekelidze Elyazmaları Enstitüsünde bulunan iki Türk belgesinin içeriği de ilgi çekicidir. Bu belgeyi, akademisyen S.Cikia Gürcüce çevirmiş, yorumlamış ve yayınlamıştır.⁵⁴

⁴⁴ G.Alasania, Osmanlı İhtilali hakkında öğrenmek için bir kaynak olan Aynı Ali'nin "Risale'si, "Gürcü kaynak bittim". III, Tbilisi, 1971, sf. 226-235.

⁴⁵ Ts.Abuladze, XVI. yy'a ait bir Türk fermanı, El yazmaları Enstitüsü çıkarttığı dergide basılmıştır.

⁴⁶ Ts.Abuladze, İki Türk fermanı "Mravaltavi" Filoloji-Tarih araştırmaları, I Tbilisi, 1971, sf. 394-401.

^{46a} Çıldır Vilayeti Caha Defteri, Ts.Abuladze çevirdi. Dipnotların M.Svanidze koydu. Tbilisi, 1978.

⁴⁷ K.Meşveliani, Bulgaristan arşivlerinde korunan, Gürcüstan tarihi hakkındaki Osmanlı belgesel kaynakları, Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 127 sf. 413-421, Tbilisi, 1968.

⁴⁸ N.Şengelia, Bulgaristan arşivlerindeki Gürcüstan tarihiyle ilgili Osmanlı belgesel kaynakları. /Bilimsel görevin kısa hesabı/, Matene, N.I. Tbilisi, 1979.

⁴⁹ Araklı ve Rubi kaleleri hakkındaki Osmanlı belgesel kaynakları, Türkçe metni yayınlamak üzere Nodar Şengelia hazırladı. 2. XVI-XVIII. yy. Osmanlı belgesel kaynakları, Türkçe metni Gürcüce çevirisi, giriş terminolojik sözlüğü, kopyaları ve tablolarıyla beraber N.Şengelia yayınlamak üzere hazırladı, Kitap I. Tbilisi, 1987. 3. Gürcüstan ve Güney Kafkasya ülkeleri hakkındaki Osmanlı belgesel kaynakları, Türkçe metni, Gürcüce çevirisi, giriş, kopyaları ve tablolarıyla beraber. Asparuh Velkov ve Nodar Şengelia yayınlamak üzere hazırladılar. Tbilisi, 1980.

Bunun dışında 30'dan fazla makale çeşitli bilimsel yayın organlarında yayınlanmıştır.

⁵⁰ Gürcüstan'ın İlgali Kitabı, N 872. V. 50.

⁵¹ S.Cikia, Altun Kale hakkındaki 18. yüzyıl Türk belgeleri Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları. 91. Doğu Bilimler serisi, II, Tbilisi, 1960 sf. 161-185.

⁵² S.Cikia, XVIII. yüzyıla ait Türk belgesi, Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 99. Doğu Bilimler serisi, III, Tbilisi, 1962.

⁵³ S.Cikia, Tshinvali hakkında bir Türk belgesi, Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 116, sf. 234-247, Tbilisi, 1965.

⁵⁴ S.Cikia, Türk belgelerinde Mazevani ve Ateni, Doğu filolojisi, II, Tbilisi, 1972, sf. 210-216.

Sultan III. Ahmet, yurtluk ve ocaklık kurallarına göre Tbilis vilayeti beylerbeyliğini Vahtangı oğlu Bakar'a verdiği zaman Kartl'de "Osmanlılık" yeni oluşmuştu. Fermanın bu emriyle Osmanlı yönetimi pozisyonlarını güçlendiriyordu. Bu ferman, Leningrad Saltıkov-Şchedrin kütüphanesinde korunmaktadır. Ferman, Gürcüce çevirisi ve gerekli yorumlarıyla akademik S.Cikla yayınlamıştır.⁵⁵

XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Kartl'deki "Osmanlılık" döneminde Osmanlı hükümetinin hukuki yönetimle ilgili birçok ilgil çekiçli Türkçe belge, El-yazmaları Enstitüsü Doğu fonunda korunmaktadır. Burada, Osmanlı hukuki belgeleri de bulunmaktadır. Bunlara dayanarak birçok konuyu kesinleştirmek mümkündür. Bu fonda altı belgeyi, Gürcüce çevirisi ve gerekli bilimsel yorumlarıyla akademisyen S.Cikla yayınlamıştır.⁵⁶ Gürcüstan SSC Bilimler Akademisi, Akademisyen K.Kekelidze Enstitüsü koleksiyonundaki dört Türk belgesi İmereti kralı II. Solomon'un son yıllarını içermektedir. Bunları, Gürcüce çevirisi ve bilimsel yorumlarıyla Ts.Abuladze yayınlamıştır.⁵⁷ Aynı zamanda, Osmanlı bürokratları ve bazı paşalarının I. Solomon'la olan ilişkilerini doğrulayan iki Türk belgesini Ts.Abuladze yayınlamıştır.⁵⁸ Yayımlanan bu belgeler, Trabzon paşası tarafından II. Solomon'a yazılan mektuplardır. O, yaşamının son yıllarında Osmanlı hükümetinden yardım almak ümidiyle Trabzon vilayetinde bulunuyordu.

XVIII. yüzyılda İran-Osmanlı anlaşmasının metinlerini, Gürcüce çevirisiyle V.Çoçev yayınlamıştır.⁵⁹ Bu belgeye dayanarak Gürcüstan tarihinin bazı konularını incelemek mümkündür. Belgede, uzun yıllar süren İran-Osmanlı politik ilişkileri anlatılmaktadır. V. Çoçev, aynı zamanda, 1727 yılında İran-Osmanlı barış anlaşmasının, Türkçe metni, Gürcüce çevirisi ve tahlilleriyle beraber yayınlamıştır.⁶⁰ Bu anlaşmada Gürcüstan ve Güney Kafkasya ülkeleri hakkında önemli noktalar bulunmaktadır.

Gıvı Amilahvarı'nın esir düşmesinden dolayı yerine Gürcü yönetici olarak Davit Tarhanı'nın atanmasıyla ilgili 1745 tarihli iki ferman daha elimizde bulunmaktadır.⁶¹

Güney Gürcüstan'da toprakların hibe edilmesi hakkında birçok ferman bulunmaktadır. 1763 yılındaki sultanın fermanına göre, Mehmet Hayrî'nin bıraktığı Altun Kale Sancakbeyliği ile toprakları Mehmet Said isimli birine hibe edildi.⁶²

Hacı Recep Paşanın İran'lılarla yaptığı savaşları anlatan eser, oldukça ilgil çekiçlidir. Kaynağın yazarı Gürcü-Zade adlı biridir. Bu kaynakta Osmanlı-

ların Tbilisli'yi ve genelde tüm Kartl'yi işgal anlatılmaktadır. Osmanlı hükümetine bilgi vermek amacıyla, Kartl'yi alıncı bir defter oluşturmuşlar. Bu eser, XVIII. yüzyılın ikinci çeyreğindeki Kartl tarihi açısından ilgil çekiçlidir.⁶³

Bu yazıda, Gürcüstan tarihi hakkındaki Osmanlı belgeleri ve nakli kaynaklarını kısaca gözden geçirdik. Sadece, bugün için tarafımızdan bilinen ve elimizin ulaştığı kaynakları örnek verdik. Sadece dolaylı yollardan bildiğimiz, çeşitli yabancı kütüphane ve arşivlerde bulunan ve henüz bilimsel değerimize gremeyen kaynaklara değindik.

Osmanlı kaynaklarını iyice öğrenilmesi ve yayımlanması, Osmanlı iç ve dış politik ilişkileri konusunda olduğu gibi, Osmanlı Gürcüstan tarihi problemlerinin tüm derinliğiyle incelenmesine yardımcı olmuştur. Şunu da belirtmek gerekir ki, çağdaş Gürcü tarihografisinde, Türkiye tarihi konularını incelemek Gürcüstan tarihi konularına sıkı bir şekilde bağlıdır. Bu da çok doğaldır.

XI. yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcü halkının Türk etnik dünyasıyla sıkı ilişkileri vardı. Selçukluların yakınoğuya yaptığı saldırılar bu dönemde başlamıştır. 1071 yılındaki tarihi Malazgirt savaşından sonra Gürcüstan'ın komşusu Bizans yerine Anado-

⁵⁵ S.Cikla, Sultan III. Ahmet'in Bakar Bagnation'a gönderdiği ferman, "Gürcü Kaynakbilimi", III. sf. 278-282. Tbilis, 1971.

⁵⁶ S.Cikla, XVIII. yüzyılın ilk yarısında Kartl'deki Osmanlı hukuku belgeleri, "Doğu Filolojist", I. sf. 165-188. Tbilis, 1969.

⁵⁷ Ts.Abuladze, İmereti kralı II. Solomon hakkındaki dört Türk belgesi, Tbilis Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 121, sf. 165-185, Tbilis, 1967.

⁵⁸ Ts.Abuladze, Trabzon Paşası Seid Süleyman'ın II Soloman'a yazdığı mektuplar. Mravaltavi, Filoloji-Tarih araştırmaları, I. saf. 402-407. Tbilis, 1971.

⁵⁹ V.Çoçev, 1736 ve 1746 yıllarında yapılan İran-Osmanlı anlaşmaları, Tbilis Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 99. sf. 271-305. Tbilis, 1962.

⁶⁰ V.Çoçev, 1727 İran-Osmanlı anlaşmasına göre İran'ın uluslararası durumu, Tbilis Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 116. Doğu bilimleri serisi, V. sf. 401-412. Tbilis, 1965.

Aynı kış, XVI. yy. ilk yarısında Fransız diplomatik yazılarına göre Yakınoğunun uluslararası ilişkileri. Tbilis Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 186. 1987. Doğu Bilimleri serisi.

⁶¹ Ts.Abuladze, Davit Tarhanı'a gönderilen iki ferman, Gürcüstan SSC Bilimler Akademisi Kkekelidze Elyazmaları Enstitüsü Dergisi, "Filoloji Araştırmalar", Tbilis, 1973.

⁶² Ts.Abuladze, Sultanın Altun Kale hakkındaki yeni bir fermanı. Akademisyen S.Cikla'ya kthaf edilen derg. "Doğu Filolojist", III. Tbilis, 1973.

⁶³ Gürcü-Zade, Tbilisli işgal kitabı, Türkçe metni, Gürcüce çevirisi, dipnotları ve giriş bölümleriyle. Ts.Abuladze yayınladı. Tbilis, 1975.

lu Selçuklu Devleti oldu. Bunun, Gürcüstan ve Güney Kafkasya ülkeleri için çok büyük bir önem vardı. Artık, Anadolu Selçuklu Devleti Gürcüstan'a komşu olmuştur. Buradan, Gürcüstan ve Güney Kafkasya'ya sistemli olarak Türk asıllı kabileler geliyordu. Selçuklu ve Gürcüstan ilişkileri tarihi konusunu tarihyografimizde önemli ölçüde bilmekteyiz. Ancak, bu konuyu tam anlamıyla işlemek için daha yapılması gereken çok şey vardır.⁶⁴

İran tarihinin Selçuklu hakimiyeti dönemine, Prof. N.Şengelia, XI. yüzyılda Selçuklular ve Gürcüstan adlı monografisinde değinmektedir. Bu çalışmada, yakın doğuda, özellikle Güney Kafkasya'da Selçukluların ortaya çıkışı, Selçukluların Gürcüstan'a saldırışı anlatılmaktadır. Tarihi Malazgirt savaşının Kafkasya halkları için önemini altı çizilmektedir. Gürcüstan'da Büyük Türklük problemlerinden bahsedilmektedir. "Büyük Türklük" döneminin Gürcüstan için ne kadar büyük olumsuzlukları olduğu belirtilmiştir. Davit Ağmaşenebel'nin çalışmalarının ilk dönemi, Selçuklulara ödenen cizyeyi yavaş yavaş nasıl kestiği ve Gürcüstan'ın yaşamının nasıl yükselişe geçtiği de burada anlatılmıştır.

Gürcü Türkolog-Medyevistleri, temelde Osmanlı-Gürcüstan sosyo-ekonomik ve politik ilişkileri konusu üzerinde çalışmaktadırlar. Bilmeyen İran-Osmanlı savaşlarının gündeminde her zaman Gürcüstan konusu vardı. Bu yüzden Gürcü Türkolog araştırmacıları konusu her zaman, İran-Osmanlı politik ilişkileri fonunda Gürcüstan'ın durumunu incelemesiydi. Bu yüzden, Gürcü oryantalistlerin yaptığı araştırmalar ilgili çekicidir. Prof. V.Gabaşvili'nin yaptığı çalışmalar ve diğerleri dikkate değerdir. Prof. V.Gabaşvili, "Gürcü Diploması Tarihi"⁶⁵ adlı araştırmasında antı Osmanlı koalisyonlarının yaptığı çalışmalar ve Gürcüstan için sonuçlarını geniş bir şekilde anlatmıştır. Aynı zamanda, İran-Osmanlı hakimiyeti döneminde feodal Gürcüstan'ın toplumsal sınıfları ve sınıf kavgaları konusundaki araştırması da ilgili çekicidir.⁶⁶

V.Çoçev'in çalışmasında, XVI-XVIII. yüzyıllarda yakın doğunun uluslararası ilişkileri (İran-Osmanlı barış anlaşmasına bağlı olarak) bulunmaktadır. XVI-XVIII yüzyıllar arasında yakın doğunun uluslararası ilişkileri, İran-Osmanlı barış anlaşmasının ışığında monografik olarak incelenmiştir. Yazının amacı, belirtilen ülkelerin politikasında barış anlaşmasının yeri ve rolünü göstermektedir. Çalışmada, İran-Osmanlı ilişkilerinde Gürcüstan konusuna dikkat çekilmektedir. Belirtilen ülkelerin, Gürcüstan'ın dış politikasında olduğu gibi kaç yaşında da, anlaşmanın sonuçlarına değinilmektedir.⁶⁷

Prof. Çoçev'in araştırmaları oldukça ilgili çekicidir. Kendisi 1639 yılındaki anlaşmayı ve Gürcüstan'ın durumunu incelemiştir.⁶⁸ Aynı zamanda,

1554 yılındaki İran-Osmanlı anlaşmasını da incelemiştir.⁶⁹ O, İran ve Türkiye arasındaki anlaşma görüşmeleri konusuna özellikle değinmekte ve bu görüşmeler sürecindeki Gürcüstan konusuna dikkat çekmektedir.⁷⁰

Gürcü-Türk ilişkileri tarihi konusu, M. Şvanidze'nin monografisinde incelenmiştir.⁷¹ Burada, XVI-XVII yüzyıllardaki Gürcü-Türk politik ilişkilerinin türleri olan, Gürcüstan'daki Osmanlı çatışmaları, Gürcülerin karşı koymaları, çeşitli çatışma metodları, partizan hareketleri vb. gösterilmektedir. İstanbul'a birçok kez giden Gürcü elçileriyle yapılan diplomatik ve barışa yönelik görüşmeler incelenmektedir.

(Devam edecektir)

64 N.Şengelia, XI. yüzyılda Selçuklular ve Gürcüstan. Tbilisi, 1968, Aynı kişi Köseadağ savaşı. I.Cavahışvili'nin 100. doğum gününe ithaf edilen dergi, Tbilisi, 1976. Aynı kişi, Sadr Ad-din Abul Hasan A Hüseyin, Alp-Arslan'ın Gürcüstan ve Güney Kafkasya ülkelerinde yaptığı savaşlar hakkında, N.Berazenişvili'nin 80. doğum yıldönümüne ithaf edilen dergi, Tbilisi, 1976. Aynı kişi, İbn Bittî Ala Ad-Dîd Keykubat savaşı için Gürcüstan'da "Matsne" N. I. 1975. Aynı kişi, XI-XIII. yy.'a Gürcüstan ve Yakındoğu. "Türkojoi Dergisi". Moskova, 1976. 1978 Aynı kişi, Çağdaş Türk tarihyografisinde Gürcüstan ve Selçuklu ilişkileri tarihi konuları, Türkiye, Tarih, Ekonomi, Makaleler Dergisi, Moskova, 1978. Aynı kişi, Köseadağ savaşında Ermeni-Gürcü askerlerinin yer alması, Türkiye tarihi konuları, Moskova, 1978, Rusça.

65 V.Gabaşvili, Gürcü Diploması Tarihi. /XVI-XVII yüzyılda Gürcüstan ve Antı Osmanlı Koalisyonu/ Gürcüstan ve Kafkasya tarihi ile ilgili matzemeler, Bölüm 31. 1954.

66 V.Gabaşvili, Feoda Gürcüstan'ın toplumsal sınıfları ve İran Türkiye hakimiyeti dönemindeki sınıfsal çatışmalar. Yakındoğu Tarihi Denemeler/Feodal dönem/, Tbilisi, 1957.

67 V.Çoçev, 1639 İran-Osmanlı anlaşması ve Gürcüstan Yakındoğu Tarihi Denemeleri/Feodal dönem/ Tbilisi, 1957.

68 V.Çoçev, XVI-XVIII yüzyıllar arası Yakındoğunun uluslararası ilişkileri / İran-Osmanlı barış anlaşmasına göre

69 V.Çoçev, 1554 İran-Türkiye Anlaşması. "Doğu Filolojisi" cilt III. Tbilisi, 1973.

70 V.Çoçev, 1736-1746 İran ve Türkiye'nin anlaşma için yaptığı görüşmeler, Tbilisi Devlet Üniversitesi çalışmaları, cilt 99. Tbilisi, 1962 Doğu Bilimleri serisi, III.

71 M. Şvanidze, XVI-XVII yy. Gürcüstan-Türkiye Tarihi, Tbilisi, 1971

Boş zamanlarınızda
sermayesiz & risksiz
sürekli gelir sağlayacağınız
yeni iş imkanı sunuyoruz.

Tel : (0212) 233 56 82 – 231 79 28
Faks: (0212) 246 02 27

Kafkas Halklarının Dünya Uygarlığına Katkısı

Revaz GABAŞVİLİ

1 1910-1920 yılları arasında arkeolog I. Cavahışvili, dilbilimci Nick Marr ve tarihçi Ekvtime Takaişvili ile çok sayıda görüşme yaptım ve bazı konularda birlikte çalıştık. Tbilisi, İstanbul, Berlin, Münih, Paris ve Londra'daki müzelerle yaptığımız gezilerden ve Fransa'da¹ düzenlenen İran, Irak ve Türk sergilerinden, 25-30 yıl boyunca okuduğum yüzlerce arkeolog, dilbilimci, tarihçi ve nümisimatist (sikke uzmanı) tarafından doğu ve batı dillerinde yayınlanmış eserlerden yararlanarak, yazdığım **"Kafkas Halklarının Dünya Uygarlığına Katkısı"** adlı kitapta aşağıdaki sonuçlara vardım:

1- İncil'de bahsi geçen Cennet Bahçesi'nin yerli iki Mezopotamya'nın arasında bulunmalı. Burası, bir yandan Dicle ile Fırat nehirleri (Birinci Mezopotamya), diğer yandan Mtkvari (Kura) ve Araks nehirleri (ikinci Mezopotamya) arasında olmalı. Bu dört nehir de coğrafi olarak çok küçük ve benzersiz güzelliklerle dolu doğal çevrelerden çıkarlar. (Genesis 2. öykü)²

2- "Bütün uluslar şu anda yaşadıkları yerlere başka bir yerden gelmiştir" gibi tuhaf iddiaların aksine, bu Cennet'te (Kafkasya, Ararat ve Zagros) yaşayanlar başka yerlerden gelmediler. Onlar bu ülkede yüzbinlerce yıl önce doğdular, çoğaldılar ve iki Mezopotamya arasında geliştiler. (Belki de Homo Sapiens'in ilk ortaya çıktığı yerde).

3- İ.Ö. 3000 yılında, "Tek bir Kafkas-Kalde ırkından meydana gelen ve Kafkasya'dan Basra Körfezi'ne, Hindistan'dan İber Yarımadası'na (İspanya) kadar yayılan bu insanlar, yüksek bir uygarlık düzeyine ulaştılar ve tek bir dili konuştular."³

4- Kafkas, (S.L. Woolley, G. Contenau, I. Cavahışvili, M.Tzereteli) Urartu, Babil-Kalde ve Sümer-Kalde (M.Tzereteli, B.B.Plotrovski, S.L.Woolley, G. Contenau, Gürcüstan Bilimler Akademisi) dillerine genetik olarak bağlı olan bu 'tek dil', (Hyde Clark, N.Marr, Eski Ahit ve Sümer yazıtları), H.Clark'ın tarih öncesi Gürcüce'si gibi anlaşılmalıdır. Bu, tüm o nüfusun müşterek bir dili olarak (aynı Kafkas-Kalde ırkından gelen kalabalık kabilelerin konuştuğu tek dil) Babil Kulesi'nin düşüşünden önce yaşamış Kafkas-Kalde kabilelerinin bir anahtarı olarak anlaşılmalıdır. Aslında dildeki değişiklikler, aradıkları uzun mesafelerden, aradın çok uzun bir zaman diliminin geçmesinden ve o dillerin yerli diyalektler ile karışımardan kaynaklandı. Dildeki değişim, çok yavaş bir evrimdi ancak sonuçta aynı kalımlı kabileler birbirini zamanla anlamaz oldular.

5- İkinci Mezopotamya uygarlığı (Mtkvari ve Araksı arası), arkeolojik olarak yüzüyl sonra keşfedilmesine rağmen, birçok gerçekçe ve bulgulara göre, birincisinden çok daha önce gelişti.⁴

6- Buradaki en önemli olay, yalnızca Sümer-Babil-Urartu değil, aynı zamanda diğer yaşayan ulusların da sözcüklerini, anlatımlarını, dilbilgisi kuralları ve o dilin yapıdaki hazineleri saklayarak bugünkü canlı yazın diliyle bir ulusun hala yaşıyor oluşudur. Bu, ideal alfabet⁵, zengin, esnek ve akılcıca yapılanmış dilbilgisi kuralları ile Gürcü dilidir.

7- Ulus, devlet ve Gürcü ulusu yeni bir "apanastas" veya eski Kafkas-Kalde ırkının, ondan sonraki Kalde, Ur-Uruk, Babil-Karduk ve Urartu-Kalde ırklarının yeniden doğuşudur.⁶ Bu dörtü, İ.Ö. 3000 ve hatta daha da önceki zamanlardaki ayrılmaz bir birliğin temsilcisidirler.

8- Yaklaşık İ.Ö. 3000 yıllarında farklı bir ırk, Sami'ler, dört deniz (Karadeniz, Hazar Denizi, İran Körfezi ve Akdeniz) arasında kalmış siyasi olarak birleştirilmiş topraklara yani gök Kaldı sınırları içine girmeye başladılar. Yaratıcılıktan tamamen yoksun bu aktif azınlık, yavaş yavaş durumunu güçlendirdi. Askeri olarak daha donanımlı ve daha disiplinli oldukları için topraklarını korudular, oradaki insanların dinlerini kendilerine uyarladılar (yalnızca tanrıların isimleri değişti), genel anlamda sanatlarını, yazımları ve uygarlıklarını (kültürlerini) kendilerine mal ettiler; düzenbaz generaler ve vahşi savaşçılar yaratıldılar (G.Maspero)⁷ ve I.Sargon tarafından yönetilen dünyanın ilk imparatorluğunu kurdular.

İ.Ö. II. Bin yılda diğer bazı azınlık gruplar "dört deniz arasındaki" aynı bölgede toprak ihlallerine başladılar; Hint-Avrupa ırklarıyla, belki de Kafkas ırklarıyla karışmışlardı⁸; Sami'lerden daha az düzenbazdılar, fakat askeri alanda iyi donanımlı idiler ve askerliği en az onlar kadar iyi biliyorlardı. İki bin yıl boyunca bu azınlıklar birbirleriyle savaştlar.⁹ Zor kullanarak yerli halkı birbirinden ayırdılar veya birliklerini dağıtarak yerli nüfusun bütünlüğünü oldukça bozular; gerek hile, gerek sahte siyasi anlaşmalar yaparak ve çeşitli entrikalar çevirerek onları küçük gruplara böldüler. Fakat yerli halk etnik olarak yani ırksal ve dil birliği itibarıyla her zaman birbirine yakın kaldı. Bu sonradan "Kaldeleşmiş" yeni gelenler eskilerin kültürlerine sahip çıktılar ve kendi askeri güçlerini, kavga ruhlarını ve güç üzerine temellenmiş yapılarını yani tek kelime ile millitarizmlerini yerli halka empoze ettiler.

Bu, bize önce Akdeniz kıyılarından başlayan ve daha sonra Basra Körfezinde görülen çok sayıda küçük krallığın ve küçük yönetici-krallık ulusların nasıl ortaya çıktığını anlatır.

9- Kendilerini müşterek düşmanları -kana susmuş Aşurlular'a karşı savunmak üzere, on, yirmi hatta bazen altmış krallık aralarında birlik oluşturdular. İşgalcilere karşı yaşadıkları süre boyunca; ta ki İ.Ö. 612 tarihinde tamamen çöküşlerine kadar savaştlar.

İlk bin yılda, bu konfederasyonlardan bir tanesi, devlet haline geldi. İlk seçilen kral Eriil Erilo'nun hanedanlığı üçyüz yıl boyunca kesintisiz devam etti. Böyle bir krallık şekli Gürcüstan dışında başka hiçbir yerde tekrarlanmadı. Her kral oğlunu yalnızca varisi olarak değil, aynı zamanda ülkenin kralı olarak ilan etti. Oğul-kral, ülkeyi baba-kral ile beraber yönetirken bütün kraliyet yetkilerini de elinde bulunduruyordu.

Sümer-Babil kültürünün ve Kalde irkinin yendi den doğuşu demek olan bu devlet Urartu-Kalde ismini taşıdı. Topraklarında gözü olan Suriye ve Hitit'lerin askeri gücü, daha sonra kaderlerinin büyük ölçüde değişmesine neden oldu. Gelecekte bu güç, (Urartu-Kalde gücü) tarihsel düşmanları Asurlular'ın ortadan kaldırılmasına yardım etti. Urartu-Kaldiyalı'nın sonu onlardan 27 sene sonra, milattan önce 685 yılında geldi ve Persler ve İskitler tarafından yıkıldılar.

10- 1940 yılında başlanan Mtkvari-Araksli tabanındaki İkinci Mezopotamya'da düzenli yapılan arkeolojik kazalar, o zamana kadar Batı'nın bilmediği çok sayıda gerçekli ortaya çıkardı. Bilhassa Gürcüstan'da etnolojik ve arkeolojik araştırma merkezlerinden çok sayıda bilim adamının yönlendirdiği düzenli çalışmalar yapıldı. Kazıların ortaya çıkardığı yeni buluntular sürekli bir kültürel gelişmeye yol açtı. Bu buluşlar, Sümer öncesi zamanlar ile ilginç benzerlikler ortaya çıkarttı (Halef, Susa, Ubald, Jemdet Nasr, Anu, Çatal-Höyük ve diğerleri). Nehir kenarlarında pek çok küçük veya büyük yerleşim birimi, mezarlar ve tapınaklar, "metal ve cam fırınlar", altınlar bulundu. Taştan yapılmış iş ve savaş malzemeleri (obsidian), bakır ve bronz seramikler, çeşitli mücevherat yeryüzüne çıkarıldı. İ.Ö. üçüncü, dördüncü ve beşinci bin yıla tarihlenen bu eserler Hyde Clark'ın kazılarındaki illüstrasyonlarını anımsatır.

11- Bu uygarlık, belki de o zamanlar pek sık olan volkanik bir depremle ortadan kalktı. Fakat onun izleri bütün dünyada ve yaşamın her döneminde var oldu. Bu felaketin tarihi (yangının) henüz belirlenemedi, fakat çok uzun zaman, Urartu ve Babil Kardukya'da, Daluge'de ve belki çağdaş akrabaları Sümer-Kaldeler üzerinde bile etkisi görüldü.

12- Ana sonuç: Bildiğim kadarıyla Incll'de "Sezar'ın hakkı'nı Sezar'a, Tanrı'nın hakkını Tanrı'ya verin" der, yani haydi Kafkas Irkına eskiden olduğu gibi geri dönelim.¹⁰ Uluslararası bir deklarasyon yayımlayarak Eski Cennet'in sınırları içinde, tarafsız bir bölgeye, Kafkasya'nın her yanında prototipi bulacağımız yani Ziggurat gibi bir yapı ile bir müze yapılmasını arzuluyoruz. Bu yer belki gerçek cennet bahçesi olmazdı fakat büyük devletlerin ve çok sayıda bilim adamının işbirliği ile gerçek bir barış olayına -Pax Internationals'e- dönüştürülebilir.

İngilizce'den Çeviren: Veyssel ÇARIKÇIOĞLU

Diptnotlar

1 Bu serlev ile, bu hazine'nin sahiplerinden 1000-2000 yıl sonra yaşamış modern ülkeler arasında müşteri hiçbir bağ yoktur.

2 Bu fikir ne yenidir ne de benim orijinal düşüncemdir. Ben yalnızca destekleyici belge temin ettim.

3 Hyde Clark

4 Tüm Taş Devri dönemlerinde (Paleo, Meso, Neo ve Eneolitik) direkler üzerine inşa edilmiş yapı kalıntıları 2. Mezopotamya menseldir. Seramik, bakır, bronz ve gümüş objeler ve benzerleri, Halaf, Ubald, Susa, Anu, Jemdet, Nasr ve diğer şehirlere daha yakın medeniyetlerden çıkarıldı.

5 Her ses bir harfe tekbül ed veya tersi. Uzun sesler yoktur. Okunmayan ses yoktur. Diftong veya ayraç işareti yoktur.

6 Kartli tarihçilerine göre Kafkasya'ya oğulları Lekos, Egros ve diğerleri ile gelen insan (farklı Kafkas bölgeleri onun ismini taşıyor) Kart-u-los idi ve Kart-u-li şehri kuru. 2500 yıl önce kurulan ve dini bir merkez olan şehrin kalıntıları Mtsheka yakınlarında bulundu.

7 G. Maspero

8 Hint-Avrupalılar Kafkasyalıların diğer halklarla karışmasını temsil eder.

9 Asurlular, Hititler

* Gürcüce metinlerde kullanılmayan bu deyim Fransızcadan çevrildi.

10 İlk olarak, Amerikalılar ve İngilizler "Kafkasyalı" terimini kullanmaya devam ediyorlar ancak kelimeleri değiştirmek gerçekleri değiştirmez. İkincisi Mezopotamya ve Çatal-Höyük'te yeni el yazması eserler bulundu. En önemli olan şey o irkin ve dünya uygarlığının beşiği oluşudur.

TEŞEKKÜR

Dergimiz yayın hayatına devam edebilmesi ve daha çok okura ulaşmasının sağlanması için Artvin-Borçka ilçesinden "KOTANOĞLU TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ" adına ortak İbrahim Atan 500.000.000 TL. bağışta bulunmuş olup ayrıca her sayı için 250.000.000 TL. yardımda bulunacaklarını bildirmişlerdir.

Kotanoğlu Ticaret Limited Şirketi ortaklarına, dergimize gösterdikleri ilgi ve yardımları için bütün Çvneburu camiası adına teşekkür ederiz.

1995-2000 Yüzey Araştırmalarında Belgelendirilen Ortaçağ Gürcü Kiliselerinin Plan Tipleri

Mine KADIROĞLU LEUBE*

25 Nisan 1944 doğumlu olan Mine Kadroğlu Leube, Kasım 1999'da doçent oldu, ayrıca Haziran 1998'de kendisine Onursal üyelik ve Onursal profesörlük ünvanı Tbilisi Asya ve Afrika Bilimler Enstitüsü'ne verildi.

Bilimsel çalışmalarından bazı örnekler aşağıdadır. Şubat 1984 "Oltu ve Çevresindeki Gürcü Kiliseleri" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

Haziran 1989 "Kuzeydoğu Anadolu'da Gürcü Manastırları, İshān Manastırı" (Basılmamış Doktora Tezi)

Yayınlar

1991 *The Architecture of the Georgian Church at İshān*, Peter Lang Verlag, Frankfurt-am-Main

1996 "Tao-Klardjetie" *Dictionary of Art*, MacMillan Publishers Ltd, Londra, 30. cilt, 305-307

1996 "Early Christian and After", *Dictionary of Art*, MacMillan Publishers Ltd, Londra, 9. cilt, 157-159

1998 "Gürcü Mimarlığı ve Sanatı", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul, 2.cilt, 731-733

1999 "Untersuchungen an mittelalterlichen Georgischen Baudenkmalern in Nordost-Anatolien", *Georgica* 22, 8-19, Tafel 2-5

2000 "The Georgian Heritage in the Çoruh Valley", *Heritage/Multicultural Attractions and Tourism*, İstanbul, 412-422

2000 "Kuzeydoğu Anadolu Ortaçağ Gürcü Araştırmalarının İlk Beş Yılı" *IV.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Van, 167-171.

2000 "Çoruh Havzası Ortaçağ Gürcü Mimarisi Araştırmaları" *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* sayı 1, s.81-86

2001 "1995-2000 Yüzey Araştırmalarında Belgelendirilen Ortaçağ Gürcü Kiliselerinin Plan Tipleri" *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Araştırmaları Sempozyumu* Ankara, 281-294.

M.Karaca ve T.Yazar ile birlikte 1996 "1995 yılı Tao-Klardjetie Yüzey Araştırmaları" *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 397-421

1998 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1996 yılı Yüzey Araştırmaları" *XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 97-125

1999 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1997 yılı Yüzey Araştırmaları" *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Tarsus, 129-142

2000 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1998 yılı Yüzey Araştırmaları" *XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 81-94.

Bildiriler

Mayıs 1996 "1995 Yılı Artvin İli Yüzey Araştırma Sonuçları" *XVIII. Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu*, Ankara

Ağustos 1996 "The Present Condition of the Georgian Monuments in Tao-Klardjetie in Northeast Anatolia" *XIX. Uluslararası Bizans Araştırmaları Kongresi*, Kopenhagen

Mayıs 1997 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1996 yılı Yüzey Araştırmaları" *XIX. Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu*, Ankara

Mayıs 1998 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1997 yılı Yüzey Araştırmaları" *XX. Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu*, Tarsus

Haziran 1998 "Recent Investigations in Tao-Klardjetie", *II. Uluslararası Orientalistler Kongresi*, Kutaisi

Ağustos 1998 "The Georgian Heritage in the Çoruh Valley" *Heritage/Multicultural Attractions and Tourism Conference*, İstanbul

Mayıs 1999 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 1998 yılı Yüzey Araştırmaları" *XXI. Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu*, Ankara

Eylül 1999 "Tracing the Itinerary Mentioned in a Tenth Century Georgian Manuscript" konulu poster sunumu, *Congress Internationalis Archaeologie Christianae* Viyana

Nisan 2000 "Kuzeydoğu Anadolu Ortaçağ Gürcü Araştırmalarının İlk Beş Yılı" *IV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu*, Van

Nisan 2001 "1995-2000 Yüzey Araştırmalarında Belgelendirilen Ortaçağ Gürcü Kiliselerinin Plan Tipleri" *V. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara

Mayıs 2001 "Ortaçağ Gürcü Mimarisi 2000 yılı Yüzey Araştırmaları" *XXIII. Uluslararası Kazı, Araştırma, Arkeometri Sempozyumu*, Ankara

Konuşmalar

Nisan 1998 "Anadolu Uygartıklarının Tarihi", *Türk Öğrencileri Okul Aile Birliği Derneği*, Viyana

Haziran 1998 "Tao-Klardjetie Ortaçağ Gürcü Araştırmaları ve Sorunları", *Asya-Afrika Bilimler Enstitüsü*, Tbilisi

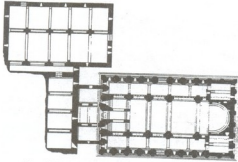
Mart 2000 "Doğu Karadeniz Bölgesi Ortaçağ Gürcü Uygartığı", *Ankara Rehberler Derneği Eğitim Sempozyumu*, Ankara

Projeler

1995..... Kuzeydoğu Anadolu Ortaçağ Gürcü Mimarisi Yüzey Araştırmaları Başkanlığı

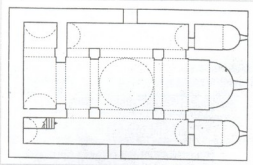
* Doç. Dr. Emekli öğretim üyesi

Sunulan çalışma 1995-2000 yıllarında altmış-dokuz yerleşim yerinde gerçekleştirilen altı yüzey araştırmasının sonuçlarından yararlanır.¹ Amaç, belgelendirilen Gürcü kiliselerini önce plan tiplerine göre gruplandırmak ardından çıkan sonuçları tartışmaktır. Gruplandırmaya Çoruh Nehri, Oltu ve Tortum Çayı vadilerinde yer alan ve VIII. yüzyıl sonu ile XI. yüzyıl başı arasında tarihlendirilen otuzbeş kilise alınmıştır.² Bu sayıya ayrı bir çalışma konusu olan yaklaşıkelli şapel dahil değildir.³ Ayrıca yayınlarda kilise adı ile geçen ancak yüzey araştırmalarından elde edilen verilerle kesin plan tipi saptanamayan sekiz yapı kalıntısı da bu çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.⁴ Öte yandan yüzey araştırmaları sırasında günümüze gelemedikleri belirtilen fakat eski yayınlarda kesit, plan ya da fotoğrafları bulunan Boboşgiri, Ekeki, Sohtorot ve Sveti kiliseleri otuzbeş kilise içindedir.⁵

Plan 1. Dört Kilise, Manastır Kilisesi (Takatıvili 1952)

Tao-Klardjeti Gürcü mimarisi ile ilgili araştırmalar, XIX. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Gürcü ve Rus araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiş, sonuçlar Rusça, Gürcüce, ender olarak da Ermenice yayımlanmıştır. Geçen yüzyılın ikinci yarısından sonra batılılar Tao-Klardjeti bölgesi ile ilgilenmiş, turistik amaçlı kısa gezici izlenimlerini yayınlamaya başlamışlardır. Son yıllarda, eski yayınlardan alınan plan kesit, çizim hatta yorumlardan, bazen kaynak bile belirtmeden yararlanılan batı dillerinde yazılmış yayımların arttığı gözlemlenir.

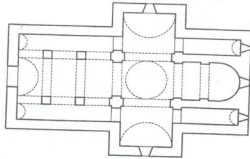

Plan 2. Stiko Kilisesi (Yazar 1998)

Böylece yapılar, başvuru niteliğindeki yabancı dilde yazılmış yayımlarda hep aynı terimler kullanılarak tanıtılır. Örneğin Gürcü mimarisine özgü bazilikal planlı, ortadaki daha geniş, birbirlerinden duvarlarla ayrılan üç nefli, tonoz örtülü plan tipine Gürcüce'den çeviri yapılarak "üç-kilisel-bazilika"

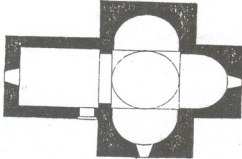
plan tipi denilmektedir.⁶ Tao-Klardjeti haç planlı kiliseleri de yabancı araştırmacılara göre içteki haç planı doğrudan dışa yansıtırsa "serbest haç" planlı, "T" biçiminde algılanıyorsa "yarı serbest haç" planlı, bir dikdörtgen içindelerse "kapalı haç" planlıdır.⁷ Sunulan bu çalışmada kolaylık sağlamak amacıyla, terimler aynen benimsenmiş ve plan tiplerine verilen adlar dilimize çevrilerle olduğu gibi kullanılmıştır.⁸

Yazılı kaynaklar ya da mimari verilerle yaklaşık iktyüz yıllık dönem içinde tarihlenen otuzbeş kilise plan tiplerine göre bazilikal planlı, haç planlı ve merkezli planlı olarak sınıflandırılabilir. Bazilikal planlı oniki kilise bu kez de örtü sistemlerine göre tonozlu ve kubbeli olarak iki grupta toplanabilir. Tonozlu dokuz kilisenin dördü üç (Plan 1), biri iki, diğerleri tek neflidir.⁹ Mimari veriler ya da yayımlar yardımıyla "kubbeli bazilika" olarak değerlendirilen Anç, Berta ve Sinkot (Plan 2) kiliselerinin hiç birinde kubbe günümüze gelebilmiş değildir.¹⁰

Plan 3. Şatberdi Manastır Kilisesi (Yazar 1998)

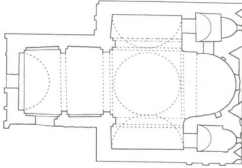
Bugüne kadar on serbest haç planlı kilise belgelendirilmiştir (Plan 3). Bu kiliselerden üçünde ku-

Plan 4. Bahçeti Kişla Kilisesi (Takatıvili 1924)

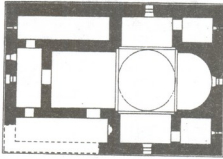
zey-güney-doğu haç kolları ekvedralarla genişleyerek trikonchos plan tipi (Plan 4) ortaya çıkar.¹¹ Yarı serbest haç planlı (Plan 5) kilise sayısı dörttür.¹² Diğer üç kilise ise kapalı haç plan tipine (Plan 6) örnek oluşturur.¹³

Merkezli planlı kiliselerden dördü tetraonchos ya da dört yapraklı yonca (Plan 7), biri içten altıgen, dıştan onikigen, biri içten sekizgen, dıştan onaltıgen planlıdır.¹⁴ Kiaglis-Altı Kilisesi'nin içten altıgen, dıştan oniki cepheli plan tipi Gürcü mimarisinde sadece beş kilisede uygulanmıştır (Plan 8). Bunlardan üçü ülkemiz sınırları içindedir ve diğerlerinden daha erkene tarihlenirler.¹⁵

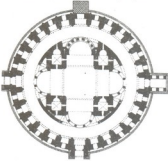
Plan 5. Ent Rahat Kilisesi (Yazar 1998)

Tavusker Kilisesi de içten sekizgen dıştan onaltıgen plan tipi ile (Plan 9) tüm Gürcü mimarisinde

Plan 6. Dolisban Manastır Kilisesi (Djohadze 1992)

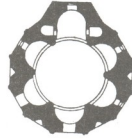
tek örnektir.¹⁶ Öte yandan özellikle erken dönemde Gürcistan'da sık uygulanan "üç-kilisel bazilika" plan tipine altı yüzey araştırması süresinde bölgede hiç rastlanmamış olması da ilginçtir.

Plan 7. Bano Katedrali (Takaisvili 1909)

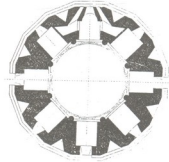
Gruplandırma sonuçları, dar bir alanda, küçük bir zaman dilimi içinde inşa edilen, az sayıdaki kilisede onbir farklı plan tipi uygulandığını ortaya koyar. Neredeyse her üç kiliseden biri için yeni ya da farklı bir plan tipi seçimi yapılmış gibi görünmektedir.

Bir kilisede uygulanacak plan tipi öncelikle kilisenin işlevi gözönüne alınarak seçiliyor olmalıdır. Kilisenin yapıldığı dönemin eğilimleri, döneme özgü gelenekler, ustaların teknik bilgi düzeyleri, eldeki malzeme, öztele yapıım tarihi de kuşkusuz belirleyici etkenler arasındadır. Kilsseyi yapan kişi-

Plan 8. Klaglı Altı Kilisesi (Takaisvili 1909)

lerin de plan tipi seçiminde etkili oldukları düşünülebilir.

Plan 9. Tavusker Kilisesi (Takaisvili 1924)

Sunulan çalışma kapsamındaki yapı kalıntılarının hiçbirisi kilise olarak kullanılmaz. Bu nedenle yüzey araştırmaları sırasında işlev saptamaya yardımcı olabilecek dinsel eşya ya da litürjik öğeler bulunamamıştır. Yayınlar tetrakonchos planlı Bana, yarı serbest haç planlı İşhan ve serbest haç planlı Tbeti kiliselerini katedral olarak tanımlar.¹⁷ Ancak tetrakonchos plan tipi yayınlarda kilise olarak tanımlanan Sveti ve Bobosgiri ile 2000 yılı yüzey araştırmaları sırasında belgelendirilen Kinepost manastır kilisesinde de uygulanmıştır.¹⁸ Bu veri tetrakonchos plan tipinin katedral işlevi ile doğrudan bağlantılı olmadığını ortaya koyar.

Diğer iki katedralin farklı haç plan tipi uygulamaları da işlev ve plan tipi seçimi ilişkisini çözümlenemeye yardımcı olacak gibi görünmemektedir. Üstelik İşhan Katedrali aynı zamanda bir manastır kilisesidir.¹⁹ X. yüzyıla tarihlenen elyazmasında manastır kilisesinin yıkık bir "katedralin" yerine Rahip Saba tarafından yaptırıldığı yazılıdır.²⁰ Bu ifade, son araştırmalar ve mimari veriler aksini kanıtlaya bile, eski yayınları tekrarlayan batılı araştırmacılar tarafından halen geçerli sayılır ve İşhan Kilisesi'nin Gürcü mimarisinde başka örneği bulunmayan arkaik apsisi VII. yüzyıldan kalan tetrakonchos plan tipinde eski bir yapının doğu eksedrası olarak yorumlanır.²¹ Aslında günümüze gelen İşhan Kilisesi X. yüzyıl sonu ve 1027 ile 1032 yıllarında yapılan yenileme ve onarım çalışmalarının ürünüdür. Yapının IX. yüzyıldaki plan tipi hakkında yorum yapabilmemiz sağlayacak yeterli mimari veri yoktur.

minin de plan tipi seçiminde doğrudan etkili olduğunu kanıtlamak mümkün olamamaktadır.

Çalışmaların bu aşamasında, bir kilsesiy yaptırın kişinin diğlekleri ile uygulanacak plan tipi seçimi arasında doğrudan bir ilişki bulunamamıştır. Ashuda Tao-Klardjeti Gürcü kilselerini yaptırın kişiler hakkındaki bilgiler de sınırlıdır. IX. yüzyıla tarihlenen onbeş kilise, rahip Grigol Khantzda'nın (759-861) yaşamını anlatan 951 tarihli elyazmasında adları geçtiği için rahip ve vandaşları tarafından yaptırılmış olarak kabul edilir. Dolışhan, Opiza, Öşk ve Tbeti kilselerindeki günümüze gelebilen taş kabartma teknikiindeki bani portreleri yaptırın kişilerin kimliklerini açıklar. İşhan katedralini onaran rahibin adı portaldeki kitabeden, Dört Kilise, Haho ve Parhal manastır kilselerini yaptırın yönetici de dönem kaynaklarından öğrenilir.

Farklı kişilerin benzer plan tipi seçebildiklerini bir örnek olarak Opiza'yı yaptırın Kral Aşot ile Dolışhan Kilsesi'nin banisi Kuropalat Sumbat verilebilir.²⁶ Her iki kilisede de baniler ellerinde birbirine benzer kubbeli, haç planlı birer kilise modeli tutar. İki farklı bani aynı plan tipini seçtiği gibi aynı kişilerin farklı plan tipleri seçebildiğini de Kuropalat da vid Bagratid (ölümü 1001) örnek oluşturun. Kurduzuğu dört manastırın kilselerinden ikisi üç nefli tonozlu bazilika, biri yarı serbest haç planlı, biri de üç ekosedralı serbest haç planlıdır.

Özetele araştırmaların geldiği bu aşamada, belgelendirilen otuz beş yapı ile sınırlı kalmamak koşuluyla, onbir farklı plan tipi saptanabilmiştir. Yüzye araştırmalarında elde edilen mimari veriler, bani portreleri, kitabeler ve dönem kaynaklarının değerdendirilmesi kilselerin VIII. yüzyılın başından X. yüzyılın sonuna kadar yaptırıldığını, birkaçının da XI. yüzyılın ilk çeyreğinde onarıldığı ya da yenilediğini ortaya koyar.

Çalışma kapsamına alınan Esbeki ve şatberdi manastır kilseleri ile Gürcan, Mamazında ve Sinkot kilseleri ilk kez 1995-1998 yüzye araştırmaları sırasında belgelendirilmiştir. Mimari verilerle kilise oldukları belirlenen bu beş yapıdan Esbeki ve şatberdi'nin çevrelerindeki yemehane, şapel ve diğey yapılara altı kalıntılar yardımıyla manastır kilsesi işlevi gördükleri kesinlik kazanır.²⁷

şatberdi Kilisesi

Diğey kilselerin işlevleri ile ilgili bilgiler ancak yayınlardakilerle sınırlı kalmış, ilk altı yüzye araştırma, eldeki verilerle destekleyen ya da farklı gö-

rüşlere olanak tanıyan yeni bulgular veremmiştir. Ayrıca yayınlardan kaynaklanan kimlik sorunları da kilselerin işlevlerini saptamakta güçlükler yaratır. Kimlik sorununa bir örnek birçok araştırma tarafından şatberdi Manastır Kilsesi olarak değerdendirilen Eni-Rabat Kilsesi oluşturun.²⁸

Sunulan çalışma sonucunda, Tao-Klardjeti bölgeninde "Geçiş Dönemi" Gürcü mimarisini kapsamındaki otuzbeş kilisenin plan tipi seçiminde işlev, yapım dönemi ya da yaptırın kişilerin etkin oldukları kesin bir ifade kullanılarak söylenimin mümkün olmadığı görülmüş. Gelecek yıllarda yapılacak yüzye araştırma sonuçlarının plan tipi seçimindeki etkiler ve benzeri sorunlara açıklık getirebileceği, bu nedenle bu konudaki çalışmaların daha yoğun bir biçimde sürdürülmesi gerekliliği kendiliğinden anlaşılar.

1 Sunulan plan ve fotoğraflar 1995-2000 yılları yüzye araştırmaları sırasında yapılan çalışmalara aittir. 1995 yılından bu yana birlikte çalıştığımız ekibi İyese meslektaşlarımız sayın Dr. Turgay Yazay, sayın Dr. Zafar Karaca, sayın Fahriye Bayram M.A. ve 2000 yılında yazde katılan sayın Bülent İşler'e katkıları için teşekkür ederim.

2 İlk dört yüzye araştırma sonuçları için bkz. M.Kadıroğlu, Z. Karaca, T.Yazar, "Çoruh Vadisi Ortçağ Gürcü Mimarisini 1998 Yılı Yüzye Araştırması", XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, T.G. Kültür Bakanlığı, Ankara 2000, 81-94; "Ortaçağ Gürcü Mimarisini 1996-1997 Yılı Yüzye Araştırması", XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 1999, 129-142; "Ortaçağ Gürcü Mimarisini 1996 Yılı Yüzye Araştırması", XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 1998, 97-125; "1995 Yılı Tao-Klardjeti Yüzye Araştırması" XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 1996, 397-421.

3 İşlevlerine göre gruplandırıldığını kırksekiz şapelin ele alındığı makale düzeyinde bir çalışmanın kısa süre içinde yayınlanması planlanmıştır.

4 Yayınlarında geçen Barazet'ya, Daba, Devazeb, Ekrek ve Mere manastırları ile Bartz, Kızılkilise, Kokuile kilselerinin yerleri saptanabilmiş ancak duvar kalıntıları plan tipi belirlemeye yeterli olamamıştır.

5 Bobosgiri kilisesi için bkz. E. Takalıyev, Album d'Architecture Géorgienne, Tbilisi 1924, çizim 20-21 (plan, boyuna kesit), s. y., Kola-Oltisi ve Cangli'de 1907 yılında yapılan Arkeolojik Araştırma Tesisti, Paris 1938, 43-45 (Gürcüce); V. Bérédze, Architecture de Tao-Klardjetie, Tbilisi 1981, 139-140, 283-84, çizim 95 (plan, kesit) (Rusça ve Fransızca); Ekteki kilise için bkz. E. Takalıyev, 1917 Yılında Gürcistan'ın Güneyinde Yapılan Arkeolojik Araştırmalar, Tbilisi 1952, 76-78, çizim 109 (plan, doğu ve güney cephe), resim 110-113 (Rusça); Sohtorok kilisesi için bkz. Takalıyev, a.g.e. (1952), 79, çizim 114.4 (plan); Sveti Kilise için bkz. Pavlinov, "Hristiyan Yapıları", Kafkasya Arkeolojisi altı Belgeler III (1893), 60-62, Tablo XXV-XXVII (plan, cephe çizim ve kesit) (Rusça); Bérédze, a.g.e. (1981), 170-171, 308-309, çizim 118-119 (plan, cephe çizim, kesit).

6 Bkz. R. Mepiaschvili-V. Zinadze, Georgien, Kirchen und Wehrbauten, Leipzig 1987; V. Bérédze, "Architecture géorgienne pióchórúeni-ne (IV-VII. s.)", Corst Ravenna XX (1973), 63-111, özellikle 77-78; W. Ponomarev, "Georgen", Reallexikon zur byzantinischen Kunst, Band II, Stuttgart 1971, 662-734, özellikle 668.

7 Bkz. Bérédze, a.g.e. (1981), 51-60, 240-249; W. Djobadze, Early Medieval Georgian Monasteries in Historic Tao, Klardjet'i, and şavet'i, Stuttgart 1992, 3, 12, 30, 56, 72, 93, 142, 194, 218.

8 Terimler, Ermenice hariç, araştırmaların yayımlandığı özgen dildeki ve batı dillerindeki karşılıkları birlikte dikkate alınarak dilimize çevrilmiştir. Gürcüce terimlerin açıklanmasındaki yardımları için meslektaşım sayın Fahriye Bayram'a teşekkür ederim.

9 Mimari verilerle, Çimenli, Dört Kilise, Esbeki, Nuka, Parethi Tuzoz ve Güney Kilseleri, Parhal, Sohtorok ve Vank Güney Kilise'leri'nin tonuz ile örtüldüğü saptanır.

10 Yayınlarında "kubbeli" olduğu belirtilen Anç ve Berta manastır kilseleri ile 1998 yılı yüzye araştırmalarında ilk kez belgelendirilen Sinkot kilisesi eldeki mimari verilerle "kubbeli bazilika" plan tipi içinde değerdendirilebilir. Berta Kilisesi bir yayında kubbeli bazilika planlı olarak gösterilmiştir. Bkz. I. Zdanovich, L'histoire géogénie de Ruy Gonzales de Clavijo et les églises aux confins de l'Atabegat, Oxford 1906, 12.

11 Gürcan, Karostav, Mamazında, Midznazor, Opiza, şatberdi, Tbeti tek apsisli, Babçelıkla, Dört Kilise/Göle ve Öşk üç ekosedralı serbest haç plan tipine örnek oluşturun.

12 Ekeki, Ent-Rabat, Haho ve İşhan kiliselerinde, apsis ve yan mekânlar doğudan dışı bir duvarla sınırlanır, içteki çatı planını doğu-kuzey-güney kolları dışı haç kolları olarak yansıtır.

13 Dolışhan, Khandzda/Porta ve Vank Kuzey Kilise dıştan bir dikkört-geçen olarak algılanır.

14 Bana, Bobosgirt, Kineposi, Sveti tetrakonchos, Klagis-Altı içten altıgen-dıştan oniki cepheli, Tavusker içten sekizgen dıştan onaltıgen planlıdır.

15 Klagis-Altı ve günümüze gelemeleyen Olust, Goguba kiliseleri için bkz. Bêrdizé, a.g.e. (1981), 64-67, 245-246, çiz. 21 (plan), res. 5 Klagis-Altı, 39 Goguba.

16 Tavusker Kilisesi için bkz. Takayıvli, a.g.e. (1924), çiz. 12-14 (plan, kesit, cephe); Takayıvli, a.g.e. (1938), 67-70; Bêrdizé, a.g.e. (1981), 173-175, 308-309, çiz. 122 (plan), 123 (kesit), 124 (cephe), res. 37.

17 Bkz. Djobadze, a.g.e. (1992), Bana 78 vd., İşhan 191 vd., Tbeti 218 vd.

18 Bana Katedrali için bkz. E. Takayıvli, "Hristiyan Anıtları, 1902 yılı Araştırma Gezisi", Kafkasya Arkeolojisi'ne altı Belgeler XII (1909), 88-115, çiz. 62-71, res. XVII-XX; Takayıvli, a.g.e. (1938), 19-28; R. Edwards, "Medieval Architecture in the Oltu-Penek Valley: A Preliminary Report on the Marchlands of Northeast Turkey", DOP 39 (1985), 15-37, çiz. 38 (plan), Djobadze, a.g.e. (1992), 78-85, çiz. 26 (plan) res. 106-118. Kineposi için bkz. Takayıvli, a.g.e. (1924), çiz. 22; Takayıvli, a.g.e. (1938), 74-76; Bêrdizé, a.g.e. (1981) 153-155, 295, çiz. 107 (plan, kesit ve cephe).

19 İşhan Katedrali için bkz. Takayıvli, a.g.e. (1952), 23-43, çiz. 1-4 (plan, kesit ve doğu cephe), res. 5-38; M. Kadroğlu, The Architecture of the Georgian Church at İşhan, Frankfurt 1991; Djobadze, a.g.e. (1992), 191-208, çiz. 70 (plan), res. 271-316. Tbeti Katedrali için bkz. Bêrdizé, a.g.e. (1981), 175-176, 309-310, çiz. 125 (plan), 126 (kesit), res. 70-76; Djobadze, a.g.e. (1992), 218-231, çiz. 80 (plan), 81 (kesit), res. 317-346.

20 Adı geçen 951 tarihli elyazmasının bu çalışmada kullanılan Rusça ve Latince çevirileri için bkz. N. Marr, Origo Khandzda'nın Yaşamı. Şavşat ve Klardjet Gezisi Sırasında Tutulan Notlar, Ermeni-Gürcü Filoloji Metinleri, St. Petersburg 1911 (Gürcüce ve Rusça). İşhan manastırının kurulduğu yer ile ilgili bölüm XXVI, satır 33-35; P. Peeters, "Histoires monastique géorgiennes. Vie de S. Gregore Khandzha", Analecta Bollandiana 36-37 (1917-1918), 207-309, İşhan manastırının kurulduğu yer için bkz. 250.

21 Bkz. Djobadze, a.g.e. (1992), 192, 193; Bêrdizé, a.g.e. (1981), 175-176, 309-310. Gürcü kökenli Amerikalı araştırmacı W. Djobadze'nin mimari verileri değerlendirmedeği, elyazmasının İşhan Kilisesi ile ilgili bölümünü kendinden önceki yayınlarda yer alan yorumlarla benimsediği anlaşılır. V. Bêrdizé, Tao-Klardjet bölgesini yayınlardan tanıdığı için İşhan Kilisesi'nden mimari verileri zaten görmemiştir.

22 Tbeti Katedrali için bkz. Pavliano, a.g.e. (1893), 71-74; res. XII-XLVII, çiz. 44; Djobadze, a.g.e. (1992), 218-231, res. 317-346, çiz. 80.

23 Kineposi'nin bir manastır kilisesi olduğu hem yayımlar hem de 2000 yılı yüzey araştırmaları sırasında elde edilen verilerle kesinlik kazanır.

24 1996 yüzey araştırması sırasında belgelendirilen ve 1998, 2000 yıllarında tekrar araştırılan Nuka Sakdari Kilisesi ile ilgili sorular ekib üyesi meslektaşımız Fahriye Bayram'ın doktora tez çalışmaları

kapsamında açıklığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Araştırma sonuçlarını en kısa sürede yayınlamamızı dilediğimiz meslektaşımızın Nuka Sakdari kilisesinin kimlik sorununa çözüm getireceğini umuyoruz. Ancak elimizdeki sınırlı verilerle ne Nuka Sakdari Kilisesi'ni ne de ilk kez 1999 yılı yüzey araştırmaları sırasında belgelendirilen Stokot Kilisesi'ni bu çalışma kapsamında manastır kilisesi olarak değerlendirebiliyoruz.

25 Sunulan çalışmamın sadece plan tipi seçimi ile sınırlı olduğu, seçilen bir tipin uygulaması ile ilgili özelliklere bu araştırmada yer verilmemiş bir kez daha hatırlatılarak, plan tipi seçiminin bir kilisenin yapıldığı tarih ile doğrudan ilişkili olmadığı yorumu yapılabilmektedir.

26 Optza Kilisesi'ne ait kabartmadaki Kuropalat Aşot'un kimliği için bkz. Djobadze, a.g.e. (1992), 16.

27 Kaynak araştırmamızın Esbeki Manastırı'nın kimlik sorununa açıklık getirebilecek sonuçlar vermemiştir. Bu konuda bkz. Kadroğlu, a.g.e. (1999), 129-134. 1995 yılında ilk kez belgelendirilen ve her yüzey araştırması döneminde yeniden incelenen Şarbet Şehri'ndeki manastır kalıntılarını çalışmalarımızın geldiği aşamada Şarbetli Manastırı olarak değerlendirme eğilimindeyim. Bu konuda bkz. M. Kadroğlu, "Untersuchungen der georgischen Denkmäler in Nordosten Anatolia", Georgia 22 (1999), 8-19, res. 2-5, çiz. 2 (plan).

28 Ent-Rabat Kilisesi'nin Şarbetli Manastırı olabileceğini düşünün birçok araştırmacıdan biri olan W. Djobadze dikkatli davranmaya çalışmış ve kesin bir dil kullanmaktan kaçınmıştır. Bkz. Djobadze, a.g.e. (1992), 40-44 ve 72-77.

**GÜRCÜCE RUSCA
İNGİLİZCE NOTER
TASDIKTLI TERCÜME
YAPILIR. TERCÜMAN
BULUNDURULUR
TEL: (0212) 231 79 28**

**ÇVNEBURİ DERGISİNİ
DUZENLİ OKUMAK
İSTİYORSANIZ, ABONE
OLUNUZ. ABONE
BULUNUZ. ABONELİK
İÇİN TEL: (0212) 210 01 10**

Türkiye'de Yaşayan Gürcüce ve Çeviri Üzerine Birkaç Söz

Hüseyin UYGUN

Sarp Kapısı ilk açıldığında, yüzotuzküsür yıllık özlemin tozu dumanı içerisinde Gürcüce'yi kimin nasıl konuştuğuna pek aklınan olmamıştı. Anlaşıyorduk ya Sarp'ın öte yakasından gelenlerle, önemli ve sevindirici olan buydu.

Karşılıklı ziyaretlerden sonra akrabalar bulundu, dostluklar kuruldu. Derken sohbetlerin konusu sosyal hayata, sanata, siyasete, ticarete... geldi. O zaman anladık ki, dilimiz yeterstz. Pekli neden? Genç kuşaklar, özellikle büyük kentlerde yaşayanlar Gürcüce'yi unutmuşlardı. Ama yaşlı kuşakların konuştuğu Gürcüce'deki farklılaşmanın nedeni nasıl açıklanmalı? Şöyle: Dil gelişen, değişen bir varlıktır ve Sarp'ın iki yakasındaki doğal macresında böyle şekillenmiş. Gürcüstan'da günlük konuşma diline Kusça sözcüklerin çokça girmiş olduğu dikkate alındığında, Türkiye'de konuşulan Gürcüce yine de çok iyi durumda.

Birçoğumuzun Gürcü Alfabesi ile tanışması bu yıllarda oldu. İlgil duyanları kısa sürede bu alfabeyle söktü, kitaplar edindi, okumaya başladık, anlamını bilmediğimiz sözcüklerin altını çizdik. Baktık ki, anlamını bilmediğimiz sözcükler daha çok. Yılmayanlar geliştirdi bu dil. Şimdi dergide çevirileri yayımlananların ortak macerası böyle sanırım.

ÇEVİRİLER

Gürcü edebiyatı, özellikle Gürcü şliri dünya edebiyat çevrelerince ilgiyle izleniyor. Önemli yapıtların tümü birçok dile çevrilmiştir. Buna rağmen Türkçe'ye çevrilen eserlerin sayısı oldukça azdır. Son zamanlarda bu alanda önemli gelişmeler var. Profesyonel ve amatör düzeyde çeviri etkinliğine katılanları, uzun süre boş kalan bir tarlayı işleyen imceceye benzetiyorum. Gürcüce'den Türkçe'ye, Türkçe'den Gürcüce'ye henüz çevrilmemiş birçok değerli yapıt bu insanları bekliyor.

UNUTULMAYA YÜZ TUTMUŞ SÖZLÜ YAZIN ÖRNEKLERİ

ÇVENEBURİ'de zaman zaman Gürcü halk hikayeleri, maniler ve fıkralar yayımlanıyor. Bunu çok önemli buluyorum. Çünkü, yazıya geçmemiş sözlü edebiyat ürünleri olarak kalırlarsa kaybolup gidecekler. Bu dergide yayımlanması, bu değerlerin yok olmasını önleyecek ve gelecek kuşakların araştırmalarına kaynak olacaktır.

Ben de kendi yöremden (Fatsa) birkaç örnek aktaracağım. İki, bir türkü. Benden yazılı kuşaklar da ne zaman ortaya çıktığını bilmiyor.

ANNEM BANA FİSTAN DİKTİ
(NENEM KABA ŞİMİKERA)

ԳՆԵՅ ԿԱԲԱ ՊԵՅՈՅԿԵՐԱ

Annem bana fistan dıktı
Üstüne düğmeler taktı
Evlenmekten söz açınca
Bütün dışıertmi döktü

ԳՆԵՅ ԿԱԲԱ ՊԵՅՈՅԿԵՐԱ
ԿՆՐ ԿՈՒՅՅՈՒ ԼՅԱՅՈՅԿԵՐԱ
ՅԱՏԵՆՈՒՄՅ ԵՐԵՎ ՎՅԱՊՈՅԿԱՅԻՆ
ՅՈՒՏՅՈՅՆ ԵՅՈՅԵՅԻՆ

Annem bana fistan dıktı
Kemer sıkıyor belimi
Vereceksen ver kocaya
Dardayım anla halimi
Gazel hemen alevlenir
Meşe harlı harlı yanar
Ben bir güzel istiyorum
Senin meramında ne var

ԳՆԵՅ ԿԱԲԱ ՊԵՅՈՅԿԵՐԱ
ՎՅՆԵՆ ԵՅՊՅՈՅԿՈՅՆՆԵՐՈՒ
ՈՒՅ ՅԱՏԵՆՈՒՄՅ ԵՅՅԱՏԵՆՈՒՄՅ
ԿԱՍԻՎ ԿՆՐ ԵՅՅՈՅԵՆՆԵՐՈՒ
ՉՎՅՆ ԵՅԵՆՆԵՐ ՅՈՒՏՅՈՅՆ
ՅՆԵՆ ՅԱՏԵՆՆԵՐՈՒ
ՅՐ ԼՅԱՅԻՆ ԵՅՈՒՏՅՈՅԵՐԱ
ՅԵ ԵՅ ՅԱՏԵՆՆԵՐՈՒ

Kimi dörtlükle hayatta kalmayı başarmış, arzuhal niteliği taşdıklarından olsa gerek.

Ağır usul Memedim
Damin ardına geleyim
Ver şu kızını bana
Sana damat olayım

ՈՒԹՃՈՒՄ ՈՒԹՃՈՒՄ ԵՅՅԵՐՈՒ
ԵՆՆԵՆ ԵՅՅԱՆ ԵՅՅԵՐՈՒ
ՅԵՅՈՒ ԵՅՅՈՒՅՈՒՅՈՒ
ՅԵՅՈՒ ԵՅՅՈՒՅՈՒՅՈՒ

Kaynağı belli, öykülü maniler de var. Konuşurken kafiyeler kurmayı seven rahmetli Rasim Amcaımız, gençlik yıllarında bahçede çalışırken, yoldan komşu köylü kızlar geçer, kükürdayarak ve yaptığı işi ona yakıştıramayan bir eda ile. Kızlar anladılar mı bilmiyoruz ama amcamız şu maniyi dizer peşlerinden:

Ne gülersintz kızlar
Bahçeye çit yaparım
Attırmayın kafamı
İkinizi de öperim

ԵՆ ԵՅԵՆՆԵՐ ԵՅՅՈՒՅՈՒՅՈՒ
ԼՅՈՒՅՆ ԿՅՈՒՅՅՈՒՅՈՒՅՈՒ
ՅՐ ՅԱՅԱՅՐՅԱՅՈՒՅՈՒ ՈՒՅ ՅՐՅԱ
ԵՆՅ ԵՅՅՈՒՅՈՒՅՈՒՅՈՒ ԵՆՅ ՅԵՐՈՒՅՆ

Yine başka bir yaşlı amcamız büyük şehre gidip mini eteklileri görünce, şaşkınlık ve esef duygularını şöyle ifade eder.

Ben yığıtken evcele
Kaçar saklanırdı
Ben altuma edince
Herşey meydana şimdi

ՅՐ ԵՐԵՅ ԵՅՅՅՅՈՒ ԵՆՆՅՅՅՈՒ
ԿՅՆԱՅՆ ՈՒՅՆԵՐԵՅՆ ԿՅՆՅՅՅՈՒ
ՅՐ ԵՐԵՅ ԿՅՅՅՈՒ ՅՆԵՅՅՅՅՈՒ
ԵՅՅՅՅՅՅՈՒՅՈՒ ՅՅՅՈՒ ՈՒՅՅՅՅՈՒ

Kimi örnekler biraz müstehcen ama belleklerde daha çok bunlar kalıyor. Belleklerimizle zorlayarak daha çok, daha özgün örnekler derlemek dileği ile.

Gürcüstan'da Türkçe'nin Yabancı Dil Olarak Okutulması

Nunu GURGENİDZE

Ben Türkiye Cumhuriyeti'nin kuzey-doğu komşusu olan Gürcüstan'dan gelmekteyim.

Bilindiği üzere Türkiye ile Gürcüstan arasındaki politik, ekonomik ve kültürel ilişkiler yüzyıllardır devam etmektedir. Dolayısıyla ülkemizde Türk Dili öğrenimine karşı duyulan büyük ilgi normal karşılanmaktadır. 18. yüzyılda bile Gürcüstan'da Türkçe-Gürcüce Ders Kitabı olduğu bilinmektedir.

Gürcüstan'da Türk Dili 1918 yılından beri öğretilmektedir. Bu konuya büyük bir önem veren Tbilisi Devlet Üniversitesi'nin Kurucuları üniversitenin ilk mezunlarından olan sayın Sergi Cikla'yı 1928 yılında İstanbul Üniversitesi'ne göndermişlerdir. Sonradan Gürcü Türkoloji Ekolü'nün kurucusu ve baş temsilcilerinden biri olarak akademisyen Sergi Cikla İstanbul'a geldiğinde Türk Dili ve Edebiyatı üzerine çalışan ünlü Türk bilim adamı Mehmet Fuat Köprülü'nün sınıfında eğitim görmüştür.

Gürcüstan'da Türkçe eğitimi yaygın olarak 1945 yılında Tbilisi Devlet Üniversitesi içerisinde Doğu Bilimleri Fakültesi'nin açılmasından sonra başladı. Bu fakültede yetişen bir kaç kuşak Türkolog Gürcüstan Bilimler Akademisi bünyesinde Doğu Bilimleri Araştırma Enstitüsü'nü kurdu. 1990 yılında sözdeilen enstitü kendi bünyesinde Asya ve Afrika Enstitüsünü oluşturup kısa süre sonra Doğu Dilleri Eğitim Merkezine dönüştü. Burada başarıyla faaliyetini sürdüren Türkoloji bölümünde Türk Dili ikinci yabancı dil değil, esas yabancı dil olarak öğretilmektedir. Gürcüstan'daki Türkiye Büyükelçiliği Türkçe eğitimi konusunda önemli bir katkıda bulunmaktadır. Onlara saygıyla minnet ve şükranlarımızı sunmayı borç biliriz. Ama yine de öğretmen ve öğrencilerimizin staj yapmak için Türkiye'ye gönderilmesinin önemli ve çok gerekli olduğunu inanıyoruz. Bu konuda sizlerin ve Büyükelçilik Eğitim Müşavirliği'nin destek ve yardımına ihtiyacımız duymaktayız.

Eğitim programlarımızda Türkiye, Gürcüstan, Rusya ve Almanya'da yayımlanmış ders kitapları kullanılmaktadır. Bunun dışında akademisyen Sergi Cikla tarafından hazırlanmış bir kitap ve Tbilisi Devlet Üniversitesi'nin eğitim üyelerince düzenlenen "Okuma Kitabı" da vardır. Ama eskiden hazırlanmış bu tür ders kitaplarımızda klasik edebiyat yazarlarına yer verilmiştir. Şimdi ise çağdaş yazarların eserlerinden yararlanarak hazırlanacak yeni bir ders kitabı üzerinde çalışmalar sürdürülmektedir.

Her türlü dersin kendi eğitim ve bilim değeri olduğuna inanarak Gürcü öğretmenler Türkçe öğre-

tirilen Gürcü Dilinin özelliklerini de göz önüne alarak ders vermektedirler. Gürcüce'nin Acara ve Guria lehçelerinde Türk dilinden ya da Türkiye yoluyla girmiş olan çok sayıda alıntı kelime bulunmaktadır. Bunun nedeni Gürcüstan'da Acara ve Guria bölgelerinin Türkiye ile yakın coğrafya konumuna sahip olmasıdır.

Türk ve Gürcü Dilleri tamamen farklı dil ailelerine girmelerine rağmen dilbilimi bakımından çok sayıda kelimede ilginç olaylar görülmektedir.

Son yıllarda dünyadaki hızlı değişim bütün ülkelerin birbirleriyle daha da yakınlaşmasını sağlarken kültür alışverişini hızlandırmıştır. Bu değişimin kültürün önemli bir ögesi olan dile yansımaları sonucunda bütün dillerin yabancı dil olarak öğretilmesi konusu daha çok önem kazanmıştır. Bunu göz önünde bulundurarak Millî Eğitim Bakanlığı Ankara'da 24-28.10.2001 tarihinde "Avrupa'da Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi" sempozyumunu düzenlemiştir. Sempozyuma Batı ve Doğu Avrupa'nın hemen hemen tüm ülkelerinin üniversitelerinden Türkologlar, Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu Dil Politikası Birim'i'nden temsilciler, eski Sovyetlerden ise Rusya, Beyaz Rusya, Ukrayna, Gürcüstan, Moldova, Azerbaycan Cumhuriyetlerindeki Üniversite Türkoloji Bölgülerinden uzmanlar katılmıştır.

Sempozyumda Avrupa dilleri bağlamında Türkçe'nin rolü; Türkçe öğretiminde ders kitapları, çeşitli Avrupa ülkelerinde Türkçe öğretimi, Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlar, Türkçe öğretiminde çağdaş yöntem, teknikler ve bazı uygulamalar, Avrupa'da dil çeşitliliği ve kültür, Türkçe öğretiminde çağdaş yaklaşımlar, Avrupa'da Türkçe öğretimi ve genel değerlendirme gibi konularda çok sayıda oldukça ilgi çekici ve düşündürücü bildiriler okunmuştur.

Macar Bilimler Akademisi'nden Prof. Dr. György Hazai, Rusya Devlet Beşeri Bilimler Üniversitesi'nden Prof. Dr. Dmitri Vasilyev, Varşova Üniversitesi'nden Prof. Dr. Dadeusz Majda, Priştine Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nimetullah Hafiz, Zagreb Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ekrem Causevic gibi ünlü Türkologların ve aynı zamanda Avrupa Diller Yılı Türkiye Ulusal Koordinatörü Prof. Dr. Özcan Demirel, Avrupa Konseyi temsilcisi Alida Matkovic, Avrupa komisyonu dil politikası biriminden Cornelia Grosser gibi uzmanların sempozyuma katılmaları ve tebliğlerin sunulması sempozyumun ne kadar önemli, verimli ve yararlı olduğunu göstermektedir.

Gürcüstan'dan Ankara'ya davet edilen Doç. Dr. Nunu Gurgendize Tbilisi Doğu Bilimleri Araştırma Enstitüsü bünyesinde açılan Asya ve Afrika Entitüsü Türkoloji Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Gürcüstan'da Türkçe'nin öğretimi uzun bir geçmişe dayanır. Tbilisi Devlet Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi'ndeki ve G. Tzereteli Doğu Bilimleri Araştırma Enstitüsüne bağlı Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü'ndeki Türkoloji Bölümlerinde Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretiminin yanı sıra Türkiye'nin tarihi, coğrafyası, ekonomisi, edebiyatı ve kültürüne yönelik eğitim verilmektedir. Sempozyum çalışma sırasında Gürcüstan'da Türkoloji Ekolunun kurucusu ve ilk Gürcü Türkologu, Bilimler Akademisi üyesi sayın Sergi Cikla'dan birkaç kere bahsedilmesinden gurur duyuyordum. Ukrayna'da komünist rejiminde kesintili uğrayan Türkoloji çalışmalarını 1992 yılından itibaren tekrar başlatanlardan biri olan, sempozyuma Kiev Taras Shevchenko Üniversitesinden katılan Prof. Dr. Hryhoriy Khalymonenko, 1960 lı yıllarda Tbilisi'ye geldiğini ve sayın Sergi Cikla'nın sınıfında Türkçe eğitimi gördüğünü övgü ile belirtmiştir.

Gürcü Türkoloji Ekolü'nü temsil eden Doç. Dr. Nunu Gurgendize, Tbilisi Devlet Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi'nin Türkoloji Bölümü'nden mezun olduktan sonra (1965) G. Tzereteli Doğu Bilimleri Araştırma Enstitüsü'nde araştırmacı olarak Türk ve Gürcü Dillerinin ilişkileri üzerine çalışmaya başlamıştır. Gürcüstan'ın Acara ve Guria lehçelerine Türk Dili yoluyla giren alıntılar üzerine doktora tezi yazan (1973) Gurgendize tarafından Gürcüstan'ın dağ lehçelerine Türkçe'den girmiş alıntılar, Gürcüstan'da tasdik edilmiş Türk Antroponimleri gibi konularda birçok makale yayımlanmıştır. Yukarıda söz edilen Araştırma Enstitüsü Türkoloji Bölümü'nün tecrübeli temsilcilerinden olan Nunu Gurgendize aynı zamanda İstanbul'da yeni basılan "Türkçe-Gürcüce Sözlükü" hazırlayanlardan biridir.

Türk Dili öğretiminin bugün bulunduğu durum ve yapılması gereken çalışmaların söz edilen sayın Nunu Hanım'ın bildirdiği oldukça ilgi ve beğeni toplamıştır. Tebliğde Gürcüce ile karşılaşılmalı bir Türkçe eğitimine dayanan yöntemler tanıtılmaktadır. Nana Kaçarava

Örnekler:

1. Ses Bilgisi:

Türk dilinde tellâfuz edilmeyen çeşitli pozisyonlarda bazen yarım sesli harf olarak sayılan ünlü, sızmalı, katı, damak sesdeşi olan tarihsel yumuşak 'g' Gürcü Dilinde esas sestir. Bu harf Türk Dilinden veya Türkiye'deki farklı lehçeler üzerine geçerek Gürcüce'de yerleşip alıntı kelimelerde tamamen kalmıştır.

Örneğin: Türk. kağıt → Gürc. kağaldı,

Türk. Kurgan → Gürc. Korğani vs.

Osmanlıca'da kabul edilmiş olan 'güvercin' → Gürc. lehçelerine 'gogarçini' şekliyle girip kalmıştır.

Bütün Türk Dilleri için tarihsel seskompleksi olan (ng, ng) 'sağır' ya da 'sağır Kâf', Türk Dilinde kelimelerin orta ve son pozisyonlarında tamamen

değişmiştir. Lehçelerde değişme süreci henüz bitmemiş ve halâ devam etmektedir. Ama tamamen farklı bir dil sisteminde yer alan Gürcü Dilinde ve lehçelerinde Türkçe'den girmiş alıntı kelimelerde de aynı sürecin olduğunu ve Osmanlıca'da kabul edilmiş durumun korunmasını görmekteyiz.

Örneğin: a) Türk. çene → Osmanl. (çenge) → Gürc. çenge

b) Türk. Ben → Osmanl. (beng) → Gürc. bengi

c) Türk. yangış → Osmanl. Gürc. yangışi veya yangışli → vs.

2. Fillerle gelince:

Bilindiği gibi Türkçe'de filil soneklerle yapılmaktadır. Avrupa ve Türk Dillerinde kaynak olan infinitif ise Gürcücede yoktur. Onun yerine fiilden oluşan isim-mastar geçmiştir. Mastar ise bazen önek-soneklerden yapılır. Gürcücede fiilin her türlü şekli 18 sıra içerisine dizilmiştir. Türkçe'de fiilin her şekli ise bu 18 sıra içine alınmıştır. Bundan dolayı Türk fiilli güçlük çekmeden öğretilir. Lehçelerimizde ise Türkçe'den girmiş alıntı sözlerden Gürcüce'ye özgü olan önek ve soneklerle filil türemesi gibi ilginç olaylar görülmektedir. Örneğin:

a) Türk. hazırlamak → Gürc. gahazireba

b) Türk. dilim → dilimlemek → Gürc. dadilimeba
Çatı türetiminde de durum aynıdır.

Bu durumda eğitim veriliğindeki tasvirî (tarifî) metod uygulanmasına ihtiyaç kalmamaktadır.

3. Dikkatinizi bir ilginç noktaya çekmek isterim. Deyimlerin, bir dilden diğer bir dile aynı şekilde geçmesi dillerin birbirlerini etkilediğinin bir göstergesidir. Gürcü lehçelerine Türkçe'den geçmiş birçok örnek görülmektedir. Örneğin:

a) Türkçe → İki gözden kör

Gürcüce → Ori tvalit brma

b) Türkçe → Kurttan korkuyor.

Gürcüce → Mglidan eşinta.

c) Türkçe → Kızdan utanıyorum.

Gürcüce → gogodan mrtskhvenia vs.

Gürcü lehçesine girmiş bu deyimlerin her kelimesi Gürcüce'ye çevrilmiştir, ama tam Türkçe grammerine göre yapılmıştır.

Türk Dili öğretiminde bu tür sorunlara ağırlık verilerek lisans ve yüksek lisans öğrencilerimizin mezuniyet ve diploma tezleri olarak sıkça Gürcü Diline veya lehçelerine Türkçe'den girmiş alıntılar, onların sesbilgisi, morfoloji açıdan analizi gibi konular üzerinde durulmaktadır.

Bunun dışında bazı ilk okul, orta okul ve liseler de bile seçmeli olarak Türkçe dersi verilmektedir.

Pridon Halvaşı'den Şiirler

(Yüreginin ocağında dünyayı ısıtmaya çalışan çağdaş bir ozan)

Hüseyn UYGUN

Şiirlerini severek, büyük bir beğeniylə okuduğum Pridon Halvaşı'yı bu yaz Batum'da tanıma mutluluğuna eriştim. Ak saçlı, sevecən, yaşına görə olduqca diñç bir ihtiyr delikanlı. Səhbət də dızeleri gıbi sarıyır insani. Yaşam öyküsündən kesitlər, şiir, Türkiyə'deki dostlar... uzayıp gidiyor söyləşimiz.

1925 yılında Batum'un Keda kasabasında dünyaya gelmiş. Genç yaşta yerel edebiyat dergilerinde yayımlanan şiirleriyle diqqət çəkmiş. Moskova'da edebiyat ögrenimi görmüş, 25 yıl Acara Yazırlar Birliğı başkanılığı yapmış. Bu süre içinde Aziz Nesin, Fakir Baykurt və daha birçok Türkiyəli edebiyatçılarla yakın dostluqlar kurmuş. Bu dostları Türkiyə'de yaşayan yakın akrabalarını bulmakta ona yardımcı olmuşlar. Moskova'daki ögencilik yıllarında Nazım Hikmet'le tanışaraq arkadaş olmuşlar. Nazım bu Batum'lu genç üniversite ögencisine büyük yakınlık göstərmiş. Pridon Halvaşı, üç ciltte topladığı yapıtlarında (şiirler, öyküler və romanlar, anılar) Nazım'la ilgililərinə geniş yer vermişdir.

Bu yıl 76 yaşında olan şair, Keda kasabasında ki köyündə yaşıyor. Gürcüstan bağımsızlığına kavuşuktan sonra İki dönmə mərkəz parlamentoya millətvekili seçilmiş. Şimdi aktif politikaından uzak. Acara Parlamentosunda kültür komisyonu üyeliğini sürdürüyor sadəcə.

"Köyümdə doğayla liçlə yaşayıram. Meyvelərim, səbzətlərim, süt ürünlərim bol. Mısır ekmeği və lobyu da öylə. Şərabımı kəndim irtiyəyirəm. Konuklarıma qapım həzraman açıq." diyor şair.

Asıl adı Hamit'tir. Gələneğə görə düzenlənən gənc şairlərin ustalığa kabul törenində, əsl Gürcü Kahramanı Pridon'un adı ona şair adı olaraq verilir. Gerçək adı da öylə kalır.

Şiirlerinde lirik, pastoral və epik ögələrle birlikdə, əslənət tavrı belirdindir. Buna rağmən üçyüz yıl Osmanlı egemenliğində yaşayan Acara'da barmanlanan, Hristiyan-Müsliman. Gürcü-Türk kültürlərinin izləriti tarixi bir olgu olaraq bənimsər. Gürcüce'yi kullanmadaki yetkinliğinin yanında, Acara di-

yaletkini ayrı bir tad olaraq yaşıtlarında başarıyla kullaniyor.

"Şair, doğup büyüdüğü toparğa kök salan ağac gibidir. Dəlləri tomurcuqları, çiçək açar; çiçəkləri meyvəyə dönüşür. Meyvelərin tümü şairin istədiğı olgunluğa erişməz doğəl olaraq. Sevgili okur! Olgunlaşmış sandığım meyvələri sepete dizer gibi dızdim kitabıma, sana sunuyorum." Kitabının önsözündə böylə diyor şair. Ben də şairin olgun meyvələrindən birqacını Türkcə'ye çevirdim, birlikdə təalədim diye.

H. Uygun - P. Halvaşı

ŞAIRİN SEVDASI

Yağdı kılını başıma
senin sevdan uzakları.
Gönlümdəki bir şair var ya,
sana şimdi o sevdalı.

O, həzraman delikanlı,
və o bəndən daha güzel.
Başka hiçbirşey düşünməz,
güzellikdən, lüflükten.

O hep doğruduktan yana,
bəndən daha güvənli.
Korkusuz, sözünün eri,
yalpalamaz bənim gibi.

Can adamak gerekirsə,
eyvallah yok ölüme.
Ben yalnızca toprağım,
göğlüyüm onun sadəcə.

Ben hep onun yağmırıyım,
kimi zaman kuraqlığı.
Yanımda, o bənim istel!
Hep sev onu, ben ölsəm də.

Şiirini ögrenmişim, bənzərliklər
kəşfəyə əməlinə.
Əylənir əməli əməli, bənzərliklər,
məni qəzzətlənir öylə.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

XXX

Düşüme girdiniz dün gece,
dün gecə düşüme girdiniz.
Sən çocukluğum,
fukura evim,
bir də sen anne.
Düşüme girdin,
yatdı namazında,
yere diz çökmüş.

Ellərin havada,
-Tanrım diyordun,
yaradan tanrım,
sana yakarışım,
çocuklar için,
sen onlara var,
dualarında
ne dilediyəmsən.

Düşüme girdiniz.
Tadı çocukluğum,
fukara evim,
sıcak şöminə.
Annəm namazda,
yerə diz çökmüş,
kaybolan hərşeydən
geri gəlməyən.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

XXX

Zaman üzərtmə çöker,
Bən inadına bülürüm.
Namertliğə, ihanətə,
Doğrulmuş mavzer olurum.

Doğrulmuş mavzer olurum
Yığılənən yüreksizə.
Bunca kitap yazılıyır,
Kitap okumuyor kimsə.

Dizəye bulunc süzürüm,
Sağrı sağaltın diye.
Kardeşin seni tanımaz,
Tutsaklığı reddedincə.

İytil özər dururum,
Üşüşür düşlər üstüme.
Her zaman her kötüllüğe,
Doğrulmuş mavzer olurum

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

Şiirini əməli bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər,
məni qəzzətlənir bənzərliklər,
məni əməli bənzərliklər.

Gönen'in Gürcü Köylerinde Mani Atışma – 1

Kevser RUHİ

Koçbayır'dır köyümüz

Zemzem akar suyumuz...

Ülkemizde hemen hemen her yörenin o yöreye has türkülleri, manileri, oyunları vardır. Kimi unutulmuş, kimi unutulmaya yüz tutmuş, kimi de günümüzde halen söylenmekte, oynanmaktadır. Balikesir ili Gönen ilçesi gürcü köylerinde akordeonla gürcü oyunları oynanmasının yanı sıra karşılıklı mani atışmaları da düğün ve benzeri eğlencelerin vazgeçilmez bölümünü oluşturur.

Genç kızlar ve delikanlılar bir halka oluşturur, birbirlerine karşılıklı maniler söyler, her iki grup da üstün gelme çabası içinde o anki duruma uygun en çarpıcı sözlerle biten maniyi bulup söylemeye uğraşır. Bu, mani atışmalı oyunların içinde "Çilveloy Nanaıda"nın hep özel bir yeri olmuş, yandırdığı heyecan bir başka olmuştur.

Bizim köyde, Koçbayır'da 70'li yıllarda kızlar ve delikanlıların mani atışarak birbirini mat etmeye çalışmaları o kadar ileri boyuttaydı ki; biz kızlar inek gütmeye dağa bayıra gittiğimizde yanımıza mutlaka bir kalem kağıt alır olmuştuk. "Nasil bir mani söylesek de akşamki düğünde delikanlıları mat etsek?" diye dağlarda maniler uydurduğumuza bilirim. Yani şeyi karşı taraf da yaparmış, sonradan öğrendik.

"Erti viri evkvane
Yumurtalan gevkvane
Tkvenisaven biçebi
Sakatmeşi şevkvane" o dağlardan kalmadır.

Mani dağarcığımızı geliştirir, var olanları iyice ezberler, birkaç da yeni mani çıkartır öyle önerdik köye.. Gürcüce manilerimizin bazıları ise o anda "Çilveloy" oynanırken uydurulmuş (?) manilerdir. Mani düzme konusunda hemşehrımız, değerli ağabeylerimizden Fevzi Bahar'ın eline kimse su dökmezdi. Fevzi Ağabeyimiz halen bizlere bu konuda kaynaklık etmektedir.

Bu manilerimizde Koçbayır köyünün bir çok coğrafi özellikleri var; bu manilerde Havzı Kartı var (Soğuk Su dediğimiz piknik yerimiz), bu manilerde eteklerinde köyümüzün kurulu olduğu Yumurtalan Tepesi var, Kocayatak'tan gelen soğuk su var, Emacugış Kana (Emecik Mevkil Tarlaları) var, var oğlu var.. Mutlaka ve mutlaka kara lahana var. Köyümüzün yaşam biçimiyle ilgili olarak bir dönemin tanıklığı var. Sevdalar, ayrılıklar, barışmalar, arkadaşlıklar, dostluklar var. Gençler arasındaki arkadaşlıkların, kardeşliklerin ve dostlukların çağdaş

bir biçimde yaşadığı, insanlarımız arasında kaç-göç olayının olmadığı bir yaşam tarzının kanıtı var manilerde. Gençlerin birbirine duygu ve düşüncelerini rahatça ifade ettiği, merakını anlatmakta ustaca benzetmeler kullandığı bir iletişim biçimi manilerimiz.

Karşılıklı mani atışma geleneği halen, aşağıda verdiğimiz örneklerde olduğu gibi aynı çoşku ile devam etmektedir.

-Türkçe söyleneler içerisinde ilk sırayı aşağıdaki mani alır:

"Koçbayır'dır köyümüz,
Zemzem akar suyumuz.
Sevıp sevip ayırmak,
Yoktur öyle huyumuz."

şeklinde söylenen mani bazen karşı tarafa kızılmış ise;

"Sevıp sevip ayırmak,

En birind huyumuz." diye söylenerek gözdağı verilir.

Gürcüce-Türkçe kelimelerin birbirine karıştığı bu manilerde bazı dil yanlışlıklarının hoş görülmese ni ümit ederek bu atışmalardan da örnekler verelim.

Gele gele eviyare
Gele talahiyani
Erti biç devnahe
Koçi talahiyani

Çiti prinavs havaze
Kvershi davde tavaze
Çveni soplis gogvebi
Meti arian geveze

Sahlis ukan tkemali
Kuncul kuncul kidiya
Me is biçi arında
Ratom gadamkidiya

Simindl gimircıevyan
Tvallı digircıevyan
İmsoy pasuhi getvit
Gulşi digircıevyan

Lahana zor shella
Gıgıvdnon biçebo
Ra didi hma gakvanan
Çegısvıdnon biçebo

Sabzellı avavsevit
Gapeçil kargat bzeta
Rogor simğera ar isit
Mogikvanot Sementa (**)

Yumurtalan kanaşi
Ar shvenlan tu halğşi
Rom simğera ar izit
Ratom gamohvelit şvaşi

(*) "Şize Tatlı Gadı Sementa'yı getirelim de yardım etsin"

TRT'de bir vakitler "Tatlı Gadı" diye bir dizi vardı. Başroldeki Tatlı Gadı Sementa'nın burnunu bir oynattı mı yapamayacağı şey yoktu. Bu bile girmiş bizim manilere.

ETNOGRAFYA – FOLKLOR

Havzi karl karla

Teyli çveni arlan
Koçbayiris gogvebi
Teyli marcvı arıyan

Sıra sıra sahlebi
Amosulan bahlebi
Çven biçbeze vithovot
Gağma soplis gogvebi

Gençler önce birbirlerini kızdıracak manileri söylerler, daha sonra da övgü dolu, gönül alıcı manilerle bu faslı kapatarak işi tatlıya bağlamış olurlar. Burada önemli olan, en çarpıcı en güzel maniyi bulup söylemek ve hoşca vakit geçirmektir. Gençlerin birbirlerini az gördüğü, konuşma fırsatını az bulduğu dönemlerdeki manilerin işlevi "meram anlatma" olarak görülmektedir. Örnekte, içinde sevda geçen manilerimiz aşağıda olduğu gibi:

Havzi karis gzaze
Sıra sıra heebi
İmdeni gogvebis şıgan
Ert gogosa devebi

Lahana avaduğe
Helşi makva laperi
Erti gogo devnahe
Meti çemi saperi

Mokalulı tencerəsi
Zarmeli davamazade
Meti gabrazebuli var
Aşığı gavamazvre

Her konuda mani söylenir, işte bir meydan okuma hem de yıllar öncesinden "milyon lira"ların para olduğu yıllardan kalma:

Furuni gadeyara
Çitelli kamıyonı
Çemi tavi tu gında
Daharoc millyoni

"Benimle evlenmek istiyorsan bir milyon lira harca da görelim" diyen genç kıza delikanlı ne der? İşte gelen yanıt; bu üstelik "altun lira" gibi enflasyona meydan okuyan bir para birimi ile..

Sadğobeli şevdğobe
Erbo davde seraze
Şeni baboy davacerav
Samas altun liraze

Bu bölümü de mani söyleyenin ne kadar kararlı olduğunu esprili bir şekilde altını çizen bir başka mani ile kapatalım:

Simıdiani kanaşı
Amosula aktro
Me şentan çamovdena
Şeni baboyna vakviro

(Devam edəcək)

Gönen'e döndüğümüzde, kocakarı ilaçları konusunda neredeyse Gönen çapında bir uzman olan Aslye Ninem, benim çibani anlatınca, koştı gitti bahçeden bir ot yolup getirdi. "Bu derdün ilacı aba bu molazarğva'dur" diyerek elinde tuttuğu yaprakları damarlı bir otu gösterdiydi. O damarlı otu görürüm bazen çiemenlerin arasında, hala türkçe adını bilmem.

Çocukluğumun Gölcük'ünden bir P'ayriye Nıne'yi çok net anımsarım. Benim Aslye Nineme de çok benzeyen özellikleri olduğu için aklımda kalmış olmalı. Hayriye ninenin ineği anlatılırdı. İneğini çok sevdiğini söylerlerdi. Köyden Gölcük'e taşındıklarında ineğini köyde bırakmaya gönüllü elvermemiş, onu da yanında getirmişti. O zamanlar her yer beton yığını değil, ineğe de barınacak bir yer bulunmuş evin yan tarafında. Aradan geçen yıllar akrabalık ilişkilerini zayıflatmış olsa da o günlere ait bazı fotoğraflar aklımda bir köşesinde kalmış. Bizim Aslye Ninemiz, Gönen'deki bütün gürcülerin Aslye Dinene'si idi. Dinene nedir diyecek olursanız; Didi Nene yani Büyüik anne'nin çocuk dilinde kısaltılmışıdır. Biz nıneye "dinene" deriz.

Bizim Aslye Dinene ile Hayriye Dinene'nin kardeş çocukları olmalarından olacak, eski alışkanlıklarından vazgeçmeme konusunda benzerlikleri vardı. Belki de Hayriye Dinene'nin bu kadar çok aklımda kalmasının nedeni bu. Bizim Aslye Dinene de Suçuktı Köyünden Gönen'e taşınınca, evdeki elektrikli lambaya güvenmemiş, köyden gelirken gaz lambasını da getirmişti yanında. Tavanda ampül yanarken yanında gaz lambasını da yakar, öyle oturur el işi yapardı. "Ben ona güvenmiyorum" derdi yukarıda asılı lambayı işaret ederek. Sonraları elektrige güvendi. Her yeniliğe de bizlerden önce ayak uydurdu. "Zaman sana uymazsa, sen zamana uyacaksın" onun sözüdür.

Geçmiş zamanlara dalıp gidince asıl anlatmak istediğimi unuttum. Bu bizim Didi Nene'leri anlatmayı bir başka bölüme bırakıyorum. Anlatmakla bitmez çünkü.

Ne diyorduk? İzmit'ten gelen akrabalarımızdan bize kalan oyunlardandır "Hey Hey". Maniyi başlatan kimse önce bir "hey hey" der, maninin ilk iki dizisini söyler, halka olmuş grup bunu tekrar eder. Sonra asıl anlatılmak istenenin anlatıldığı, maninin vurucu ve can alıcı bölümü olan son iki dizeyi söyler. Grup bunu da tekrar eder. Ardından başka biri maniyi başlar. "Hey Hey" diye girişini yapar. Grup da onu izler. Maniler birbirinin ardı sıra devam eder gider. Bu hey hey'in ilk başlangıç manisi şu olur;

Tek kişi : -hey hey!

Hey hey demeğe geldim de
Kaymak yemeğe geldim

Grup: -Hey hey demeğe geldim de
Kaymak yemeye geldim

Tek kişi :-Kaymak değil merağım da
Yarı görmeye geldim

Grup :-Kaymak değil merağım da
Yarı görmeye geldim

Ama mutlaka ve mutlaka ikinci mani de şu olurdu;

Izmit'ten terlik aldım
Yeni çıktı bu moda
Gürücüce söylüyeyim
Çemi yarı ar movida

Yine Izmit'li akrabalarımızdan kalan bir diğer oyun da "Hey Aman" idi. Yukarıda anlatılan "Hey Hey" e çok benzer. Sadece makam değişikti. Tek kişi mani söyler, grup da 2. ve 4. dizeleri tekrar eder. Yine aynı manilye ele alırsak şöyle bir söyleyiş sırası çıkar ortaya:

Tek kişi - Izmit'ten terlik aldım
Yeni çıktı bu moda

Grup - Hey aman hey aman
Yeni çıktı bu moda

Tek Kişi-Gürücüce söylüyeyim
Çemi yarı ar movida

Grup- Hey aman hey aman
Çemi yarı ar movida

Sonradan tazelenen akrabalıklar İki yöre arasında oyun ve manileri etkilemesinin ötesinde her iki taraftaki akrabaların çocuklarına koyulan isimleri de etkilemişlerdi. Gönen'den Gölcük'e giden akrabalarımızdan biri orada duyup beğendiği ismi doğacak çocuğuna koymayı düşünerek bir tarafa not ederdi. Örneğin bir "Nevcihan" ismi vardır bizlerde, Gölcük'ten mi bize geldi, bizden mi Gölcük'e gitti bilemiyorum. İki akraba taraf arasında çocuklarına aynı ismi vermek bir saygı, sevgi, bağlılık ifadesi;

belki de bu bağların daha uzun yıllar sürüp gitmesini dilemek adına yapılan naif davranışlardı..

Günümüzde yollar yapıldı. Uzaklar yakın oldu. En hızlı ve en çabuk ulaşım araçları her yere yolcu getirir götürür oldu. Ama bu akrabalık ilişkileri, yakınlaşan yollara inat tavsdı. Kardeş çocukları, onların çocukları, torunları birbirlerini eskisi kadar aramaz sormaz oldular. Yüreklarının bir yerlerinde sıcak duygularla için için tüten bir özlem ateşini hala saklasalar bile..

Ğell gağmaşı
Çveni sahlebi
Mokebian zvelebi
Darçebian ahlebi

93 Harbi Batum muhacirleri olan atalarımız, Kaf Dağı'nın masal ülkesinden bin bir zorlukla gelip yurt tuttukları yerlerde yeni yaşamlar kurdular. Köklerini arayan, soran onlarla olan bağlarını tüm Türkiye düzeyinde canlı tutmaya çalışsan, macera ruhluların yüzü suyu hürmetine bu akrabalar bir süre devam etti. Herkesin kendi köyü, kasabası veya yakın çevresi ile sınırlı olan kültür alışverişleri ya da kültürün devam ettirilmesi çabaları tıkanır gibi olunca, artık hemşehrilerimizin kurduğu, görev aldığı, bin bir fedakarlıklarla varlıklarını devam ettirmeye çalıştıkları dernekler, vakıflar bu görevi üstlendiler. Bu arada Dergimiz Çvneburı'nın de adını anmadan geçmek olmaz. Derneklerimiz ve dergimiz Çvneburı'nın daha uzun yıllar ayakta kalmaları dileği ile...

(Devam edecek)

Nâzım Hikmet'in 100. Doğum Yılı Anısına

Fahrettin ÇİLOĞLU

"...Batum'u düşündüm, Batum'u anladım, Batum'u hayal ettim."

Benim gördüğüm ilk devrimci kent Batum, Sovyet Cumhuriyeti Acara Cumhuriyeti'dir. İlk köylüye ve ilk işçiyi burada tanıdım. İlk Bolşevigin elini burada sıktım. Halkların mücadelesinin ne anlama geldiğini ilk kez burada anladım.

İk Marksizim dersini ben Batum'un duvarlarına asılmış afişlerden aldım.

Batum gençliğin, canlı yeşilliğin, yeni gençliğin, yeni umutların kenti.

O zamanlar, kendi ülkemde, hapshane hücrelerinde yapayalnızken birçok kez Batum'u düşündüm, Batum'u anladım, Batum'u hayal ettim.

Moskova'ya Batum'a gittim.

Şimdi Batum'da bir kitabımı yayımlanıyor.

Batum tiyatrosu bir oyunumu sahneye koydu.

Geçen yıl Batum'u ikinci kez gördüm. Sokaklarında, parklarında, plajında, bahçelerinde gençliği mi aradım. Zaman zaman rastladım ona, evet bazen hiçbir yerde bulamadım.

Kent değişmiş, genişlemiş, ama yağmur gene

inatla yağıyor, yeşilli evet müthiş ve canlı.

Bu kitabı okuyacak olanlardan bir isteğim var. Burada Batum üzerine tek bir şiirim bile olmadı için beni kınamasınlar, gerçekçi söylemek gerekirse İstanbul üzerine de ayrı bir şiir yazmadım.

Bu iki kenti öylesine seviyorum ki, ne zaman kalemi elime alsam, onlar için bir şiirler yazsam, bu sevgi için düşündüğüm dizeler fakih görünüyorsa, bundan dolayı kalemi bırakıyorum.

Okuyucuların bir isteğim daha var.

Billyorum bu kitapta yer alan şiirlerin bir bölümünü beğenmeyecekler. Eksikliği çeviride aramasınlar. Eksik şiirin kendisinde.

Çevirmenlerime için teşekkür ediyorum.

Nâzım Hikmet, Mayıs 1956

Nâzım Hikmet bu yazıyı, Leksbe (1956: "Şiirler") adıyla Gürücüce yayımlanan şiir kitabına önsöz olarak yazmıştır.

* Yazılar (1937-1962), Nâzım Hikmet, Yazılar 5, 1992, İstanbul, Adam Yayınları'ndan alınmıştır.

Basklar'da ve Gürcüler'de Bazı Geleneklerin Etnografik Ve Dilbilimsel Analizi

Greta ÇANTLADZE

Akdeniz kıyılarında bir ülke var ki, bizim atalarımız hep merak etmişler, hep letişim aramışlar ve bulmuşlar da. Bilindiği gibi Gürcüstan'ın eski adı İberya İdi, Pireney adasının adı bugün de eskiden de İberya adası idi. Bu terim şöyle ikiye bölünmüştü: 'Batı İberya' ve 'Doğu İberya'. Eski Gürcü yazılarında da İspanyollara 'Batı Gürcüler' ismi verilmişti. Nerden kaynaklanıyor bu? 8. 9. Yüzyılın yazılı belgelerinde 'Batı İberyalılar' adı geçiyor. Bu yazı Basilius Kesarieli'n (329-379) 'Altı Gün' adlı eserinin tercümesidir ve Arapçadan 11. Yüzyıldaki Giorgi Mtatsmindeli tarafından çevrilmiştir. Çevirmede 'Batı İberyalı' terimi 'Batılı Gürcüler' -terimi olarak yer değiştiriyor. Sonradan Gürcü çevirmenler İspanyol İberya'sını 'Batılı Gürcüler' olarak adlandırdılar, çünkü eski Gürcü çevirmenlerce Pireney adasında oturan halk 'Batılı Gürcüler' olarak biliniyordu, yani bir de 'Doğulu Gürcülerin' varoluşu doğaldı ve tabii ki yakınlık ve benzerlik de doğal olacaktı.

12. yüzyılın Gürcü tarihli kaynaklarında Batı ve Doğu İberler'in ilişkilerinin yansıtın eden bilgilere rastlanır. 15. ve 16. Yüzyılların kesimini kapsayan bir olay çok ilginçtir: Kahetli kralı Konstantine elçi Mama Korneli vasıtası ile İspanya kraliçesi olan Isabel'e bir sürrü hediye ve selam göndermiş, mektup kral Pireney adasından müslümanları kovmasından dolayı kraliçeyi tebrik ediyor ve Osmanlı'ya karşı işbirliği teklifini bulunuyor. Mektubun tarihi 1496 yıldır, sonradan ise kral 1. Simon da İspanyol güçlü kralı olan Filipe'ye mektup yazarak işbirliği önermiş.

Ünlü Fransız araştırmacı Jan Şarden Gürcüstan'a gelmeden önce Kafkasya'daki İberler ve İspanya'daki İberler hakkında bilgi sahibi idi. Şarden ilginç bir olayı anlatıyor: Şarden'i Kral Teimuraz davet etmiş, vedalaşırken de 'benim değerli akrabama İspanyol kralına benden selam söyleyin' demiş ve kralın şerefine özel kadeh kaldırmış (Şota Dzidzigiuri: 'Basklar ve Gürcüler').

Sonra 18. yüzyılın ünlü araştırmacı T. Gabaşvili yazıyor: 've zor durumdayken gürcü kral ve kraliçe Şpanya'ya (İspanya) gitmişler ki, onlar bizim akrabamızdır'. T. Gabaşvili'nin ufak bir yanlış var, tabii ki İspanyol ve Gürcü milletlerin genetik akrabalığı söz konusu olamaz, çünkü İspanyollar Roman kökenli, Gürcüler ise İberya-Kafkasya kökenlidirler. Gerçek olay ise şudur: Pireney Adasında oturan Bask milleti ile Gürcü milletinin olası akrabalığının 2000 yıldan fazla tarihi vardır ve bundan dolayı bu örnek tüm İspanyol halkı için düşünülmüş olabilir ve bu hipotez bilim adamları ve araştırmacıları yalnızca sürükliyordu. Bizim konumuz İspanya-Gürcüstan ilişkileri olduğundan sadece bizle ilgili olaylara değiniceğiz. Fransız bilim adamı Bardonini'ye göre ('Baskların Tarihi', 1867) 'Batılı İberyalılar (yani Basklar) Kafkasya'dan Pireney İberya mecburi yerleşmişler ve yeni vatana da İberya denmişler'. Bu tez sayısız taraftarı sahiptir, kanıt olarak ise İtalyan ve Grek yazarlar mevcut tur.

Sonradan bilimle kıyaslama ve araştırma metodü geldikten sonra bu tez yeni taraftarlar buldu, çok sayıdaki bilim adamına göre ise az inanılır olarak nitelendirildi. 20. Yüzyılın başında ünlü araştırmacı Niko Marr: Bask ve Gürcü milletlerinin akrabalık olasılığını kabul etti.

Fransız araştırmacı Rene Lafon şöyle yazıyor: 'Akdeniz dil grubunun Kafkasya'dan Pireney adasına kadar yerleşmiş Kafkas birdille akrabalığı az bir olasılığı var. Eğer Hint-Avrupa dilleri güçlendikten sonra Kafkas dili yok olmuşsa, bunun izleri kalmalı idi, bu iki dilin akrabalığı şüpheli.' Lafon bu konuda çok araştırma yaptı ve her zaman çok ihtiyatlı yaklaşmıştı, Niko Marr kadar kesin konuşmamıştır. Yine de Lafon'e ait bir düşünce bu: 'Bask diline en yakın Gürcü dildir' diyor.

Ünlü Rus bilim adamı, Baskoloji'nin temelini atan Prof. Yuri Zilsar Bask dilinin İberyalı-Kafkas dil grubunun 4. dili olduğunu kanaatindedir (Gürcü, Svan, Çan dillerinden sonra). Bu tez bu dillerdeki değişik harf harmonilerine dayanmaktadır, maalesef tam matzeme bulamadığımız için her şey açığa kavuşamıyor. Bizce bu akrabalık kesin ispatlanırlar bir akrabalıktır, fakat şartlar ve zamanlama biraz uygun değil, çünkü bir sürrü arkeolojik araştırma ve gezi çalışmaları gerekli, o döneme ait mezarlıklar ve tarih iyi öğrenilmeli, bugünkü şartlar elverişli değil. Bu konuyu Prof. O. Çaparidze araştırıyordu ve bu araştırmalar sonucunda Avrupalı arkeolog ve antropologlar bu akrabalığı red ve inkar edemiyorlardı ve de Akdeniz ile Kafkasya arasında genetik "genезis ve rassa" tarihleri yakın ilişkilerdedir. Bu rassa ve genetik yapının sahiplerinin hangi dili konuştukları ise ayrı bir ilgil konusudur.

Bask ve Gürcü akrabalığını öğrenme yolunda bir çok engel var, ilk önce coğrafik uzaklık ve etnos uzaklığı. Tarihite, dilbiliminde ve etnografide daha çok şey araştırılmalı. Bu konuyla Alman bilim adamları da çok yakından ilgileniyorlar. Bask-Gürcü akrabalık tezine şüphe ile yaklaşan da olmuşlar fakat aynı zamanda taraftarları da dününün her köşesinde var. Egzotik olaylar her zaman daha romantik bilim adamlarını çekiyor, işe amatörce yaklaşım bu konuya ancak zarar verebilir. Artık güçlü bir temel oluşmuştur ve güçlü bir yapı beklenmektedir. Ünlü bilim adamı Arnold Çikobava şöyle diyor: 'Buz çözüldü ve şimdiki akış zamanı'. Çikobava da ilk başta konuya şüphe ile yaklaşmıştı, o dönem Franko'nun dönemi idi ve her türlü özel letişimi kurmak çok zordu, sonradan Arnold Bey antropologlar, dilbilimcileri ile tanıştı, yakınlaştı, Bask dil kültüründe araştırmalar yaptı ve Gürcü-İspanyol ilişkilerinin çok önemli ve popüler olacağını kestirdi. Doğru sonuç için çok, akıllıca ve bilime dayanan çalışmalar yapılması gerekir. Ya bu yönde çalışılacak ya da gerçek dışı olarak nitelendirilip nokta konulacak. 30 yıl önce İngiliz bilim adamı Herbet Hugton 'Basklar'ın ve Gürcüler'in akrabalık konusu zaten bilimle alakalı değil ve araştırılmak için pek neden yok' - diye yazmıştı.

Geçen yıl Tbilisi Devlet Üniversitesi'nde yapılan seminerde, Gelati Bilim Akademisi'ne üye olarak seçilen Polonya'lı ünlü Baskolog Yan Braun çok ciddi bir açıklama yaptı. Ona göre Bask dili dağların Kafkasya-Iberyal grubun dördüncü bir dilidir (Gürcüce, Svanca ve Çanba dillerinden sonra). Yan Braun bunu söyleme hakkına sahiptir, hem Bask, hem Gürcü kültürünü iyi tanıyor: dil, tarih ve etnografik konuları iyi araştırmış, Avrupa kültürünü çok iyi bilir ve altı dil konuşuyor. Biz onun müthiş açıklamalarına katılıyoruz ve gurur duyuyoruz, fakat bu konuda Bask, Gürcü, Avrupalı ve Amerikalı bilim adamlarıyla beraber daha çok mesafeleri kateteceğiz.

Bask ve Gürcü kültürleri arasındaki benzerlikleri daha iyi anlamak için geleneklerin temellerini oluşturan düğün ve cenaze gömme geleneklerine göz atalım. Tabii ki bu analizler tipolojik olacak. Basklarda cenaze gömme geleneği hakkında en iyi Baskolog olan Salome Gabunia başarılı bir tez yazdı. Salome, 1980-82-84-87 yıllarında İspanyol ve Bask topraklarını gezdi, araştırmaları yaptı ve gerçek materyale dayanarak tarihsel karşılaştırma metoduna göre konuyu öğrendi. Tabii ki elde edilen materyal çerçevesinde halk geleneklerini ve adetlerini kıyasladı. Baskların kendi dilinde yazılı eski eserlerin olmadığı artık gün gibi aşikardır. Salome Gabunia 'Bask ve Gürcü Etnografik Paraleller' adında çok satılan bir kitap çıkarttı. Kitabın konusu cenaze gömme geleneklerini ele alıyor ve bu kitap hem Gürcüstan'da, hem Basklar ve hem de Fransızlar arasında çok beğeni topladı.

Baskların cenaze gömme geleneklerinde Gürcüler çok tanidik gelen bir çok unsur var. İlk önce bir adet: evladı ölen bir anne yas dönemli boyunca çok basit, alt tarafı dikış atılmaması bir elbise giyiyor ve bu elbisenin sonundaki düzensiz ip ve bez parçacıkları annenin büyük kederi ve yasını simgeleyip gösteriyor. Bu olay bünyüli bir anlam taşıyor bilindiği gibi Gürcüstan'da da bu durumlarda aynı tarz elbise giyiliyor.

Basklarda kişinin vefatından kırk gün sonra yakınları tavani delip, ruhunu serbest bırakıyorlar, bunun adı da 'tavani açma'dır. Gürcüstan'da aynı hareket kişinin vefatından bir yıl sonra yapılmaktadır. Gürcüler 'tavani açma'yı şarkı söyleyerek gerçekleştiriyorlar, Basklar ise direkt tavani delerek ruhu serbest bırakıyorlar.

Baskların düğün geleneklerine gelince bilim edebiyatında çok az bilgi bulunuyor. Bizim dayandığımız materyal değişik zamanlarında dialektolojik ve folklor gezilerinde elde ettiklerimizdir. İlk defa 1975'te ünlü Fransız baskologlar Rene Lafon ve Jak Alyar'ın yönetimi ile bu bilgilere ulaştım, sonra 1986 yılında Fransadaki Bask bölgesinde cenaze gömme ve düğün törenlerine şahsen katılmıştım. Değişik yas grupları ile konuştum, dil açısından ilginç bir çok fonetik prosesi kaydettim, ağlama ve yas sırasında kullanılan tekstleri kaydettim, müzikal açıdan da tekstleri kaydettim, mümkün olduğunca Bask giyim tarzını kaydetmeye çalıştım, oyun ve dans hareketlerini öğrendim ve hepsini Gürcüstan'dakilerle kıyasladım. Öğrencilik yıllarımda ben Guria ve Tskaltubo'da dialektolojik ve folklor çalışmaları yapmıştım. Prof. Prnaoz Erteleşvili bize etnografik materyali sunmuştu, ayrıca biz Salome Gabunia'nın bilim çalışmalarını kullandık. D. Giorgadze'nin, Al. Oçlauri'nin, Natela Ballauri'nin, C. Ruhadze'nin, I. Tabağua'nın, Ş. Dzizdgeri'nin çalışmalarını karıştırdık ve ancak bundan sonra kendimce düşüncelerim oluşuverdi.

Bask düğünü çok renkli ve ilginç bir olaydır. Eskiden düğün kilisede sabah 6'da sabah duasını okuyarak başlıyordu, düğün günü olarak Perşembe günü kabul ediliyordu. Bu geleneğin kaynağı Hristiyan dindir ki Basklar Perşembe gününün yüceliğini ve kutsallığını hala yaşatmaktadır. Yaşlı Basklar için düğünün her ayrıntısı önem taşımaktadır. İlk önce gençler birbirleri ile tanışıp, birbirlerini eş olarak seçiyorlar, sonra bu seçimi ana-babalar onaylıyor ya da onaylamıyorlar, ana-baba onaylamazsa gençler evden kaçarak evleniyorlar, düğün tarihi belirleniyor, iki gün önce 'de yüre' düğün yapılıyor, iki gün sonra 'de fakto'. Perşembe den Cumartesi'ye kadar eğlence sürüyor. Damat Cumartesi günü gelme sahil olabiliyor. Düğün gününün ismi 'Hatuka' (mobilya ve çeyiz), ya da 'Eçe Sarşedir'. Bu Cumartesi gününe Fransa'daki Bask bölgesinde 'Neşkaen' deniliyor (kız günü), damada ise 'Gisonge' deniliyor.

Basklarda tüm Avrupa'daki gibi bakireliğin hiç önemi yoktur, tek istenmeyen durum gelinin hamile oluşu, eğer durum böyleyse düğün daha az eğlenceli oluyor. Düğün ayrıntıları Basklarda bölgece göre bile değişebiliyor, fakat gelenekler yine de hissediliyor. Bask düğünlerinde Katolik dinin etkisi çok güçlüdür, bosanmak tüm Katolik dünyasındaki gibi çok zordur, bundan dolayı çoğunluk nikah olama önem vermez. Fransa'daki Bask bölgesinde düğün olayı İspanya ve Fransa'daki fiestaların yanında en önemli olaydır. 'Düğün günü, güzel havanın bir sonraki gündür' diye bir atasözünü bile var.

Bugüne kadar Bask'lı kadın veya erkekler başka milletten kişi ile evlenmek yasaklanmaktadır. Başkan böyle hareket eden bir kişiyi cemiyetten uzaklaştırır. Bu geleneğin adı 'Baskların Puno'su' dur ve ne İspanyol ne de Fransı hükümeti bunu değiştirebiliyor ve her zaman saygı duyuyorlar. Düğün tamadası muhakkak ailenin en yakın yaşça büyük kişisidir, Basklarda yaşlılara saygı davranılmıyor. Tamada ya 'Mal Buru' (masa başı) denilir. Tamada ilk kadehi barış için kaldırıyor, ikincisini yuvanın yıkılmaması için ve üçüncüsünü gelin-damat için.

Baskların gıyısı şüphe uyandıracı ve rengarenk Bask bayrağının renklerini içeriyor, bir Gürcü insanı için tanidik ve çarpıcı olan sadece pabuç (kalaman) ve 32 düğmeli giysidir (ahaluh). Bu giysiyi çalışırken giyorlar ve bu tarz hakkında pek bilgi veremiyoruz. Bask tarzı, Akdeniz halklarının genel tarzıyla uyusmaktadır.

Düğün masasında çok sesli şarkılar söyleniyor, bu şarkılar tipatıp Gürcüstan'daki 'Hasanbegu'ra'ya ve 'Şavı Şavı Çoda'ya benzetmektedirler.

Böylece bizim elde aldığımız konu, birbirleriyle anlamsal olarak tam karşıt olan iki geleneği, cenaze gömme ve düğün geleneği oldu. Basklarda ve Gürcülerde araştırma gösterdi ki bu geleneklerde tipolojik olarak benzeyen tarafları var, fakat aynı zamanda fark da mevcut. Bazı gelenekler hem Gürcü hem de Bask halkı için fazlasıyla kendileriyle bağlantılı ve özeldir. Bu ise bize bu iki halk arasındaki tarihsel-etnografik ve dilbilgisel araştırmalar için ayrı bir dayanaktır ve kamçılayan bir sebeptir.

Gelecekte Kafkas İberya ve Akdeniz İberya'yı araştıran gezilerin gerçekleşeceğini ümit ediyoruz ve böylece var olan gerçekler daha kesinleşir ve ortaya çıkar. Bask-Gürcü ilişkilerini duman içinde kaybetmemek isteyen sahte bilim adamları böylece eli boş kalmır. Baskoloji alanının yeniden cıvılcık kazanması zamanı geldi.

Çeviren: Osman Nuri Mercan

Gürcüler'de Halk Dansları – 5

Oğuz MEDETOĞLU

(Geçen sayıdan devam)

“**M**oheuri” dansında “Mtiuluri”den farklı olarak parmak ucu ve diz üstü hareketleri gibi özgünlükler daha azdır. Daha çok keskin ve karışık “çakvra”ların değişik varyasyonları vardır.

Şunu da belirtmek gerekir ki 1967 yılında Devlet Amatör Sanatçılar Festivalinde Kazbegi bölgesi “Moheuri” dansının özel bir varyasyonu icra edildi. Dansı iki çift kadın-erkek atışmalarıyla icra ediyordu. Bazen birbirlerine maniller atıyorlar, bazen de birbirlerine olan sevdalarını dansla gösteriyorlardı.

Gürcüstan’ın bazı bölgelerinde olduğu gibi “Moheve”lilerde de kadın dansları ve kadın eğlencelerini rastlıyoruz. Bunu kanıtlamak için 1967 yılında Mleta’da “Lomisa Cvəri” bayramında gördüğümüz ve kayda aldığımız “Moheve” kadınlar eğlencesini örnek vermemiz yeterlidir.

Aniden alkış sesleri ve neşeli çağlıklar duyuldu. Hemen dikkatimizi çekti. Orta yaşlı Moheve’li kadınlar şarkı söylüyorlardı, dans ve oyunlara susmuşlardı ve eğlence düzenlemişlerdi. Herkes dairesine dizilmişti. Alkışla tempo tutuyorlardı (Müzik enstrümanları yoktu sadece alkış temposuyla dans ediyorlardı), daireden bir kadın çıktı, erkeksi tavırla dans ederek dairede döndü ve bir kadını dansa davet etti. Önce bir kadını dans etti, sonra diğerleriyle, üçüncüyle ve yorulduğu zaman, arkadaşlarından olan bir kadından kendisiyle yer değiştirmesini ve erkek rolünü üstlenmesini istedi. Şimdi yerini alan kadın, erkek rolünü üstlendi ve birkaç kadını dans etti. Kadın ve erkek rolünü üstlenen dansçılar bu şekilde birkaç kez yer değiştirdiler ve herkes dansa birkaç kez rol alarak dansı bitirdiler.

Bu eğlenceye engel olmamak için erkekler uzakta kalarak seyrettiler.

DANSIN ADIM ADLARI

- A: Topuk döndürerek öne gidildi,
- B: İki adım ekleyerek diz üstü yürüyüşü,
- C: “Moheuri Rtula” figürü,
- D: “Moheuri Kriala” figürü,
- E: Topuk vurarak geri gidildi,
- F: “Hlartuli Çakvra” (karışık vurma)

G: Kesik vurma,

H: Ayak tabanıyla vurarak parmak ucunda durma,

I: Parmak ucunu vurarak çapraz yana yürüyüş.

“PARİKAOBA” (Kılıç Dansı)

“Parikaoba” (“PARI” Kalkan demek olup, “PARİKAOBA” Kılıç-Kalkan anlamına gelmektedir) dansının temeli, kılıç ile antrenman özelliğini taşıyan ve de Hevsureti yöresine ait olan “Keçnoba”dır. Bunun dışında “parikaoba” dansında, iki karşıt grup arasındaki savaş özelliğini de görmek-
teyiz. Bu dansta Hevsureti’li erkeğin doğasındaki cengaverliği, kahramanlığı, yiğitliği, kadına olan derin saygısı, Gürcüstan yaşamında ve savaşlarında hep var olan o çok eski, zengin ve kahramanca gelenekleri sunulmaktadır.

“Parikaoba” dansındaki iki karşıt grubun savaşının nedeni genellikle iki erkeğin bir kadına duyduğu aşktır. Dans, genellikle şöyle başlamaktadır. Dans meydanına erkek ile buluşmak üzere kadın çıkar. Kısa süre içinde erkek de sahneye gelir. Sevinçli olan kadın ve erkek birlikte eğlenir ve dans ederler. Beklenmedik bir şekilde meydana, kadını seven ikinci erkek girer ve ilk erkeği kılıca davet eder. Hayrete düşen ve korkuya kapılan kadın, meydana terk eder. Sonra meydana iki erkek grubu girer. İlk giren grup ilk erkeğin, diğer grup ise diğer erkeğin taraftarlarıdır. İki grup arasında savaş başlar. Sonra, ayrı ayrı çiftler, birbirleriyle mücadele ederler. Sonunda ilk ve ikinci erkek ölüm-kalım kavgasına tutuşur ve yeniden gruplar savaşına dönüşür. Dansın sonunda kadın ya da bir grup kadın, savaşçıların arasına girip başörtülerini yere bırakır. Dansda böylece bitmiş olur.

Şunu da belirtmemiz gerekir ki Hevsureti’de de kadına saygı öylesine büyüktü ki kadının başörtüsünün görülmesi, savaşçıların arasına başörtüsünün atılması, mutlaka kavganın kesilmesi anlamına gelirdi. Aslında, bu sırada kavga bir süreliğine duruyordu, barış ile bitmiyordu (Bir sonraki karşılaşmalarda kavga yeniden alevleniyordu) ama kadının başörtüsünün bu gücü, Hevsureti’de kadına duyulan saygıyı açıklıyor (öyle ki erkeğin kadına olan saygılı ve terbiyeli davranışları eski bir Gürcü gele-
negidir).

Madem ki eski geleneklere değindik "Parikaoba" dansında bulunan bir geleneğe de kısaca değinelim. Örneğin; "Keçnaoba" sırasında (ki bu dans yarışma özelliği taşıyor) savaşçılar kılıç ve kalkan birlikte tutarlar (Kalkan önde, kılıç ise arkadadır. Bazen bir diz üzerine bazen de diğeri üzerine çökerler). Bu durumda "Keçnaoba" sırasında hafif yaralanmalar olabilir. "Keçnaoba" kurallarını ihlal etmek, olayı kavgaya dönüştürmek ve kılıcı karşı tarafa ciddi zarar göreceği şekilde sallamak yani onu ağır yaralayacak şekilde sallamak mümkün değildir. Bu tür kazaları önlemek amacıyla Hevsureti'de bir kural bulunmaktadır. Bu kurala göre "Keçnaoba" kurallarını ihlal eden kişi, açılan yaraya girebilecek sayıdaki buğday taneleri kadar koyun ya da inek vermekle cezalandırılır.

Yukarıda sözünü ettığımız "Parikaoba"nın, "Keçnaoba"dan farkı "Parikaoba" da direkt savaşın sözkonusu olmasıdır. Bu durumda rakibi yenmek amacıyla her türlü imkanı kullanmak mümkündür. Ancak burada da ataların koyduğu kesin geleneksel kuralları vardır. Örneğin; Savaş mutlaka eşit silah gücüyle olmalıdır. Silahsız rakibe kılıç çalınmaz. Aynı şekilde sırtı dönük rakibe de gizlice mızrak saplamak mümkün değildir (Kurala göre bu durumda saldıran kişi rakibe seslenir ve kendisine doğru dönmelerini sağladıktan sonra eşit silahlarla onunla savaşmaya devam eder). Düşen birisine de kılıç sallamak yasaktır.

Sözünü ettığımız cengaver Gürcü ruhunun ve yiğitlik geleneğinin (iki kişi arasındaki mücadelelerde her zaman mevcut olan) "Parikaoba2" dansının icrası sırasında da dikkate alınmaması mümkün değildir.

Hevsureti'de dans pek gelişmiş değildi ve bu yüzden de "Parikaoba" dansında, "Mtluluri" de bulunan dans adlarını kullanılmaktadır.

"GANDAGANA"

"Gandagana" dansı Acara bölgesine ait Gürcü danslarındandır. Bu dans, Gürcü halk koreografik yaratıcılığında oldukça popülerdir.

"Gandagana" dansı bir sevda dansıdır. Kadınların dansı "Taranino", "Mharuli" ("Kolsarma") dansı ve "Şaşairo" ("Cahtanana") gibi danslar "Gandagana" dansının temellerini oluşturmaktadır.

"Taranino" kadınların şarkısı olup bu şarkı eşliğinde kadınlar "Kolsarma"nın ağır temposunu oynarlar. "Kolsarma", bazı yerlerde ise "Kolsarma", kolların sarılması ya da kolların dansı anlamına ge-

len bir sözdür. Acara'nın bazı bölgelerinde "Topalion"da denmektedir. "Topalion" ayak eklemlerindeki kırılma anlamına gelmektedir ("Topalion"), bazı kişilerin belirtildiğine göre topal birisinin yaptığı "Kolsarma" dansıdır. "Cahtanana" ya gelence, bir maninin kahramanının ismidir.

"Gandagana" dansı temelde iki bölümden oluşmaktadır. Birincisi yavaş bölüm, "Taranino" bölümünü kapsamaktadır. Diğeri ise hızlı, "Mharuli"yi içermektedir. "Gandagana" dansının icrası, icracının kıvraklığını, ahenkliliğini gerektirmektedir. dansın temellinde kadın ile erkek arasındaki atışmalar bulunmaktadır. Espiride ve düşünce pratikliğinde yarışmak özelliğini taşımaktadır.

"Gandagana" dansı, kadın-erkek dansı olarak ilk kez 1946 yılında sahneye konmuştur. Dans, çiftin yanı sıra bir grup dansçı ve tüm topluluk tarafından da icra edilmektedir.

"Gandagana" dansı, adını ve icrası bakımından diğeri Gürcü danslarından çok farklıdır. Yine de özellikleri ve özgünlüğü bakımından Gürcü danslarına benzemektedir. En belirgin geleneksel kural olan cengaverlik ruhu ve kadına karşı saygılı davranış, "Gandagana" dansında olması gereken bir kuraldır. Bu nedenle dansın icrası sırasında abartılı hareketler (yapmacılık, kırtırmak, v.s.) yapılmamalıdır. Bu dans her figür net, özlü ve saf olmalıdır.

DANSIN ADIM ADLARI

- A: Dayanarak yürüyüş,
- B: Gandagana usulü diz yürüyüşü,
- C: Terk çapraz yürüyüş,
- D: Gandagana usulü karışmalı (örülmeli) vurma (çekme),
- E: Tek ayak sürtmesi,
- F: Diz atarak ve topuk sürterek vurma (çekme),
- G: Parmak vurarak ve ayak atarak vurma (çekme),
- H: Topukla öne yürüyüş,
- I: Çapraz yana yürüyüş,
- J: Diz değiştirme,
- K: Üç vuruşlu dönüş.

(Devam edecek)

Bir Gürcü Köyü: Hacıalipmar Mahallesi (KİREMİTHANE)

Fatma KORKUNT

Hacıalipmar Mahallesi Samsun ilinin şirin ilçesi Ladik'in tanınmış Batumi göçmenlerinin yaşadığı mahalledir. Hacıalipmar Mahallesi'ni Batumi'nin Maçaheli bölgesinin Çhutuneti köyünden miladi 1877-1878 (Hicri 1293) yılında göç eden 15 hanenin kurduğu söylenir.

Hacıalipmar Mahallesi Ladik ilçesine 1 km. uzaklıkta olup doğu tarafı çarşı, batı tarafı ise köyü andırmaktadır. Bunun yanında bir de altı km. güneydoğusunda yer alan Gürcü yaylaları da vardır. Yaylacılık nesilden nesile günümüze kadar süre gelmiştir. Her yıl soğukların bitmesi ve otların yeşermesi ile yaylaya çıkarılır. Yeşilliğin kuruması ile yaylacılık sona erer.

Coğrafi Konumu: Doğusunda Ladik ilçesi ve Şchreküstü Mahallesi, güneyinde Tüfekçidere, batısında Kızılını (Çerkes) Mahallesi, kuzeybatısında İhsaniye (Papaklı), tam kuzeyinde ise Ladik Çimento Fabrikası yer alır.

Hacıalipmar Mahallesi ismini bol ve berrak akan pınardan almıştır. Mahallemizin tam ortasında bulunan Osmanlı zamanında vakıf olarak Batumi'li Gürcü Ömer Bayraktar tarafından yeniden yaptırılan pınar bulunmaktadır. Bu pınarın Hicri 1327 yılında yaptırıldığı üzerindeki Osmanlıca yazı ve tarihinden anlaşılmalıdır. Hacıalipmar Mahallesi'ne Batumi'li muhacirler 13 Temmuz 1878'de geldikleri bazı resmi kayıtlardan anlaşılmalıdır.

Gerek 1. Dünya Savaşı'nda ve gerekse Kurtuluş Savaşı'nda bu vatanın uğruna canlarını seve seve veren bir çok şehit dedelerimiz ve yakınlarımız vardır. Onların ve tüm şehitlerimizin ruhları şad olsun. Hacıalipmar Mahallesi geçmişte bir çok gençlini şehit vermesine rağmen bu gün 60 haneyi aşan hane sayısı ile nüfusu yaklaşık 270 kadardır. 1960'lardan sonra Hacıalipmar Mahallesi çok göç vermiştir. Ladik'te en sıvrılmış yer Gürcülerin Hacıalipmar Mahallesi'dir. Ve bu mahalle Gürcü Mahallesi diye tanınır. Bunun yanında Batumi'nin Maçaheli bölgesinin Sagureti köyünden gelenlerin oturduğu Ayvalı Sokağı da Gürcü yerleşim yeridir. Ayrıca Acaralı dedikleri Aslantaş Köyü'nde de çok az sayıda ve Ladik'le Kızıoğlu köyü arası Namazgah denilen yerlerde dilini unutmuş Gürcüler vardır.

Kültür: Mahalle halkı kültür değerlerinin bir çöğünü kaybetmesine rağmen bu gün halen bazı hanelerde Gürcü kültürü yaşamaktadır. Eski memleketlerindeki yaylalarını sanki Ladik'in Akdağ eteklerine getirmişler. Çam tahtasından yapılan tek odalı ahşap evli yaylalar üzerine kiremit ve kiremitler uçması diye aralarına beyaz taşların konması, yaşam için yapılan hayvancılık ve küçük çapta bahçe tarımı kendi özkültürüne olan ilgilerini sergilemektedir. Ayrıca yaylada yapılan gençler arası oyun-eglençe bir de bunun yanında tahteravallı (saçryala) yaylacılığın eğlenceli yanı. Gençlerin oynadıkları oyunlar ise filiz (subera), yakartop, can can (değnek oyunu), çelik çomak vb. gibi oyunlar gerek yaylada gerekse mahallemizde oynanan oyunlar arasındadır.

İnanışlar:

- 1- Gece yılanları bahsedilmez, düşmanların dilediklerine inanılır.
- 2- Gece ev süpürülmez, gece dışarı çöp atılmaz.
- 3- Gece ateşe su serpilip söndürülmesini iyi saymazlar.
- 4- Elibse giyilmiş vaziyette dikilmez. Ya çıkarılır öyle dikilir veya ağzına ip gibi bir şeyler alınarak dikilir ve dikilir.
- 5- Sünnet olma çocuğun annesi çocuğu sünnet olduğu an ya bir derede veya su akıntısında yalnızak gezer oyalatır.
- 6- Bir kişi öldüğü zaman onun peşine fazla zaman geçmeden bir kişi daha ölürse önceki ölenin sonrakini götürdüğüne inanılır.
- 7- Eve kelebek geldiği zaman ölünün ruhunun evi ziyarete geldiğine inanılır.
- 8- Ocakta ateş yanarken kıcılım çıtırdayıp sıçradığı zaman birisinin o ev halkı ile kavga veya münakaşa yapacağına inanılır.
- 9- Yeni yürümeye başlayacak olan bebeklerin ayakları ipe hafifçe bağlanarak cuma günü cuma namazından ilk çıkana ayaklarına bağlı olan ipi makasla kestirilir ve kesen kimseye bir haşlanmış yumurta gelenek usulü verilir.
- 10- Rüyada birden sabun almak iyi değildir, rüyada dayak yemek kuvvet almak, dayak atmak kuvvetini o kişiye verdiğiğine inanılır. Ayrıca, rüyada kan görmek rüyanın bozukluğuna işaretir.

Yemekler:

Lahana (phali), Phali lobla, Malahto, Tabusunl (lepsi), Kerçho, Çumur, Mısır ekmeği (çadi), Kediyanı puri, Hasuta, Hoşmer, Kuymak

Sülale Adları: Hacıalılar Mahallesi altmış hane olup onaltı sülaleden müteşekkildir. Bunlar:

1- Sulubey, 2- Çavuş, 3- Çavuşoğlu, 4- Ergül (Hocişan), 5- Kantar (Kavtaroğlu), 6- Yuvuzer (Tellioğlu), 7- Ustaoglu (Ustasanoğlu), 8- Bayraktar, 9- Özdamar (Kibaroglu), 10- Aker, 11- Kiper, 12- Er-tan (Cakcoğlu), 13- Şahinler, 14- Peker (Sellimoğlu), 15- Korkut (Kokotoğlu), 16- K. Bayraktar

gibi onaltı lakapta sülale olmasına rağmen kimi sülalelerin eski lakapları bilinmemektedir.

Mahallemin Ladik ilçesine çok yakın olması nedeni ile eğitim seviyesi yüksektir. % 95'i ilkököl mezundur. Eğer öğrenci kabiliyetli ise mutlaka liseden mezun edilinceye kadar okutulur. Eski gelenek ve kültür gün geçtikçe unutulmaktadır. Bunun yerine yeni kültürler yer almaktadır. Bugün yeni kuşak Gürcüce'den birkaç sözcük dışında birşey bilmemektedir. Gürcüce'yi en son 1969'un kuşağı bilir ancak konuşamaz.

Maniler:

1- Memedali daldalı	2- Mariobav mariobav
Erti kvershi çavpali	Şen nemem tzevda
Amevçe rom dampali	Şenas guprindi

Dualar:

1- Tiredl movda	2- Dges davri akiro
Upto unupto çamovda	Dges geyhara
Çarçşi çurçşi	Dyges meyshna
Eveli uhelo da upeho da	Evel uhelo
Gadavklape ukorhoto	Çamvel upeho
Katsma deytca	Şevtzi utsetshlo
Çarçma seyhsna	Şevçame ukibilo
Ravay seyhsna	Me mlotsavi gmerto
İse İpray geyhsna	Şvelebuli

Baza deyimler ve Beddualar:

- 1- Çmertma gagasuptos
- 2- Çmertma açaris tkepsiş pehişşvelay gaçenos
- 3- Nakavs nakavs skali nakavs (Bir konuda devamlı aynı şeyleri ısrarla konuşanlar için söylenir.
- 4- Mamali mamluçi dedalı dedluçi
- 5- Akva, cakvaşin meyvketen avati gahta (Bilmece: Eve getirdik hasta oldu.)
- 6- Takaş tukaş makara çemma şışa dakara.

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 20

İberya ÖZKAN

08 ARTVİN (Geçen sayıdan devam)

Artvin, Yusufeli'de Köy ve Yer Adları

VANİŞEV (KÜPLÜCE) KÖYÜ

Eski ve yeni adı:	Bağlı olduğu köy:
Vank mh. (Damlactk)	Yüncüler
Varmet mz. (Çağlar)	Dereçi
Vasilet mh. (Çamyell)	Demirdöven
Vaslat mh. (Çatalelma)	Öğdem

VAŞKAN (DAĞETEÇİ) KÖYÜ

Köye yerleşimin 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı öncesinde Oltu ve Narman'dan gelen 7 hane ile başladığı belirtilir. Bugün 50 hanesi olan köyde Atmik, Hızasor, Yanık ve Eski köy adlarıyla 4 mezrası vardır.

Eski ve yeni adı:	Bağlı olduğu köy:
Vecanget mh. (Hasanağa)	Yusufeli Merkez

Vecanli mh.	Sebzeciler
Vehlan mh. (Yerköprü)	D.döven
Vehlan mz.	Dokumacılar
Velgili mh.	Sebzeciler
Velthev mz.	Bıçakçılar
Vernep mh.	Esental
Veyselgil mz. (Üzümcü)	Yüncüler
Viks mh. (Karagöz)	Esental
Villzo ya.	Yaylalar
Vink mh. (Kabayonca)	Morkaya
Vurvanet mz.	Esenyaka
Yac mz. (Belencik)	Demircent
Yangunget mh. (Kayabaşı)	Yaylalar

(Devam edecek)

Gürcü İnternet Siteleri – 4

Derleyen: Erdal ALTIN

(Geçen sayıdan devam)

Artvin sayfaları

Artvin <http://alf.zfn.uni-bremen.de/~interart/index.html>
 Arhavi <http://www.arhavi.org>
 Şavşat <http://www.savsat.com/>
 Livaneliler <http://www.livaneliler.com/>
 Hopalılar derneği
<http://clubs.yahoo.com/clubs/hopalilardernegi/>
 İmerhevi Artvin Gürcü kültürü
<http://www.imerhev.cjb.net>
 Ekolojik örnek Arhavi <http://arhavi.homepage.com>
 Artvin <http://artvin.4mg.com>
 Hopa www.hopam.com

Karadeniz kültürü, kişisel

Colchis
<http://www.geocities.com/Tokyo/Fuji/8160/Pontos>
http://members.nbci.com/_XMCM/pontians/index.html
 Hansi <http://www.hansl.org/>
 Ender Bekar <http://www.enderbekar.cjb.net>
 Pontos org <http://www.pontos.org/>
 Leigh Cleine Pontian
 music pages <http://www.pan.com/scmtitar/pontos>
 Batı Karadeniz ve çevre <http://www.batikaradeniz.gen.tr/>
 Müzik dostları <http://muzik.dostlari.virtualave.net/>
 İndik sitesi <http://www.findik.com/kapak.htm>
 Karadeniz top list
<http://new.topisitelis.com/start/karadeniz/topsites.html>
 Pontliaka
<http://www.gre.ac.uk/~L.Filippidis/Pontliaka/Pontliaka.html>
 İndik kokarısı (İndiğa dadanan zararlı böcek)
<http://www.findikkokarasi.4t.com>
 Kişisel 1 <http://www.ozgurOrhan.cjb.net/>
 Kişisel <http://armelll.virtualave.net>
 Lazca müzik <http://www.lazcamuzik.com>
 Yaşar Babalık Karikatür
<http://www.geocities.com/eybabalik/>
 Çaykara <http://agaoglualptekin.sitemynet.com/>
 Sümele <http://www.sumela.org>
 Kaçkar bal www.kackarbal.com
 Kolchis.de <http://www.kolchis.de/>
 Karadeniz foto <http://www.karadenizfoto.8m.com>
 Espiyeli mübadil Salasidis ailesi <http://www.salasidis.gr>

Laz sayfaları

Lazebura <http://www.lazebura.com/>

Rize sayfaları

Hemşin <http://www.lbranmurat.8m.com>
 İndikli ilçesi Beydere köyü
<http://www.geocities.com/beyderekoyu>
 Rize Pazar ilçesi <http://www.rizepazar.com/>

Ardeşen <http://www.ardesen.8m.com>
 Rize İndikli http://www.geocities.com/indikli_2000.com
 Ancahlar <http://ancahlar.homepage.cpm/>
 İkizdere <http://ikizdere.8k.com/>
 İndikli
<http://www.geocities.com/seyfettingundogan/Index.html>
 Cennet Rize <http://cennetrize.8m.com/>
 Yeşil Rize <http://geocities.com/rizeden/>
 İndikli ilçesi
http://members.nbci.com/_XMCM/indikliksd/untilled-2.htm
 Ardeşen <http://www.geocities.com/cbemu/index.html>
 Rize Pazar haber kanalı
http://www.pazar53.com/index_frame.htm
 Rize sayfası <http://www.rizesayfasi.com>
 Kaçkar Dağcılık Rafting Klubü
<http://www.kdrk.8m.com>
 Sıncap <http://sincap.domalvalet.com/>
 Çayeli Raşot köyü <http://www.rasot.8m.com>
 Ardeşen Oca köyü <http://www.oceiller.tr.cx/>
 Dutxe <http://www.dutxe.com>

Trabzon Sayfaları

Sürmene <http://www.surmene.net>
 Sürmenem <http://www.surmenem.com>
 Demek pazar ilçesi <http://www.demekpazari.com/>
 Sümele <http://www.sumela.net>
 Trabzon rehber <http://www.trabzonrehberi.com/>
 Trabzon Maçka ilçesi <http://www.mackaonline.cjb.net/>
 Demek pazar Visir köyü
<http://www.gulenkoyu.lwarp.com>
 Sürmene <http://www.geocities.com/surmene2001>
 Sürmene <http://www.surmene.cjb.net>
 Trabzon Çamburnu beldeşi <http://www.camburnu.com/>
 Trabzon kısa tarih , fotoğraflar
<http://www.karadeniz.itgo.com/>
 Trabzonspor amatör site 1
<http://www.utfp.com/frame/trabzonspor/main.htm>
 Trabzonspor amatör site 2 [trabzonspor.8k.com](http://www.trabzonspor.8k.com)
 Trabzonspor amatör site 2 <http://www.members.tri-pod.com/bordomavi>
 Trabzon Şalpaazarı Geyikli köyü
<http://www.geyikli.org/>
 Trapezounta (Trabzonlu Rumlar)
<http://www.trabzontrapezounta.com/>
 Trabzon <http://www.trabzon.tc>
 Trabzonlular <http://www.trabzonlular.8k.com/>
 Trabzonspor 1967 <http://www.trabzonspor1967.com>
 Hasan Turan <http://www.hasanturan.8k.com>
 Sürmene <http://www.glm.com.tr/surmene/surme-newiev.html>
 Trabzon yerel <http://www.trabzon.yerel.com>
 Sürmene Aksu köyü <http://www.aksukoyu.4t.com/>
 Sürmene Aso köyü <http://caranbula.kolayweb.com>

Bir Gezi – İki Yorum

120 Yıl sonra.....

Gürcüstan'da İzmit Folklorü

Mevlüt ARTVINLI

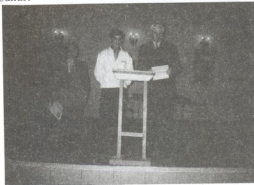
Türkiye ile Gürcüstan arasındaki ilişkiler, gün geçtikçe büyümekte. İki ülkenin dostluğu, kardeş şehirler ve kardeş okullar arasında gelişti. Buna benzer dostluklardan biri de Ünye ve Mtskheta kardeş şehirleri arasında mevcuttur. Ünye'deki okullar ve resmi kuruluşlar, Gürcüstan'daki okullara birçok yardımlarda bulunmuştur ve bu yardımlar halen devam etmektedir. Böylesi ilişkiler iki ülke yöneticilerine iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için zemin hazırlamaktadır.

Izmit Gürcü Derneği'nin Folklor Ekibi Gürcüstan Gezisinde

10 yıldır faaliyet gösteren İzmit Gürcü Kafkas Kültür Derneği, Gürcü ve Kafkasyalı diğer halkları kültür çatısı altında toplamakta, çalışmalarını sonucunda geliştirdikleri güzellikleri tüm İzmit halkı ile paylaşmaktadır. Derneğin bu dönem başkanlığını yürüten Sn. Ertuğrul Kazancı'ya böyle bir organizasyon için teşekkür ederiz.

Ayrıca derneğe her zaman sonsuz yardımlarını esirgemeyen, İzmit Büyükşehir Belediye Başkanı Sn. Sefa Sirmen'e, Gürcüstan halkı teşekkürlerini sunar.

Grubun Batımı Gezisinden Bir Anı (Prof. Şuşana Putkaradze'nin Konuşmasını M. Artvinli Sunarken)

Başkan Yardımcısı: Kerim Vardoğan

Yönetim Kurulu Üyeleri: Metin Demirer, Aydın Sarioğlu, Keriman Yayman, Nesrin Karabulut, Mehmet Mut

Halk Dansları Grubu; Sibel Şentürk, Seyhan Zorlu, Mihrimah Yıldırım, Asiye Vardoğan, Sevinç Osman, Çiğdem Yetişiroğulları, Aslı Sevinç, Adıyev Hüşan, Tamar Zorlu, Abdullah Zorlu (Grubun çalıştırıcısı ve koreografı), Kerim Vardoğan, Ferit Başkan, Gökhan Sevinç, Serdar Dızdar, Serkan Doğan

Müziisyenler: Eşref Şentürk, Zafer Demirer (Dernek Halk Dansları Komisyon Başkanı) ve Mustafa Uzun'dan oluşan İzmit Gürcü Kafkas Kültür Derneği Halk Dansları Grubu, 01 Kasım 2001'de ilk gösterisini Batum Konservatuvarı'nda, 02 Kasım 2001'de Kutaisi Tiyatro Sahnesi'nde, 03 Kasım 2001'de Gori Şehir Tiyatrosu sahnesinde tamamladıktan sonra, Stalin müzesini gezerek hayatı hakkında detaylı bilgi aldı. Daha sonra Tbilisi Rustaveli Tiyatro sahnesi'nde 04 Kasım 2001'de mükemmel bir gösteri sunarak, üst düzey katılımcılara duygulu anlar yaşattı. Bu gösteriyi Gürcüstan Devlet Bakanı ve Türkiye Tbilisi Büyükelçisi Sn. Burak Gürsel'de izledi. Büyükelçi Burak Gürsel gösteri sonrası sahneye çıkıp Halk Dansları Grubunu yürekten kutulayarak "Bizi gururlandıran gösterinizin nedeniyle hepimizi yürekten kutuluyorum. Belki farkında olmadan iki ülkenin dostluğunu bir kez daha sağlamlaştırdınız. İki ülke bunu hiçbir zaman unutmayacaktır" dedi ve grupla birlikte unutulmaz fotoğraflar çektiler.

Gürcü halkı, beklemediği bu güzel gösteri karşısında grubu bağrına basıp, gözyaşları içinde alkışladı. Gösteri sonrası grup Tbilisi şehrini gezdi. Daha sonra Gürcüstan Devlet Bakan Yardımcısı Sn. Tedo İsakadze gruba akşam yemeği vererek, yemeğe katılan Gürcüstan Millî Eğitim Bakanı Sn. Aleko Kartozia ile birlikte iki ülke dostluğunu kutsayarak misafirlere teşekkür etti ve grubu yolcu etti.

Misafir grup dönüş yolculuğuna tarihi başkentimiz Mtskheta'yı ve Svetshovel'i ziyaret ederek başladı.

Başarıyla tamamlanan bu organizasyonu gerçekleştiren T.C. Başbakanlığı, T.C. Kültür Bakanlığı, Gürcüstan Devlet Bakanlığı, İzmit Büyükşehir Belediye Başkanlığı, Ankara Türkiye-Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı ve İzmit Gürcü Kafkas Kültür Derneği'ne her iki ülke halkları adına sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

125 Yıldır Gürcüstan'dan Ayrı Uzakta

Mihel GELAŞVİLİ

Türkiye Kültür Bakanlığının ve Gürcüstan Ankara Büyükelçiliğinin destekleri ve TÖGÜDAV'ın organizatörlüğünde 31 Ekim 7 Kasım 2001 tarihleri arasında İzmit Batumlular Kafkas Derneği Halk Oyunları topluluğunun gösterileri ile ses sanatçısı Bayar Şahin'in konserlerinden oluşan bir faaliyet Gürcüstan'ın dört şehrinde icra edildi.

Grubun Tbilisi Gezisi

Konser ve folklor gösterileri Batumi, Kutaisi, Gori ve Tbilisi şehirlerinde yapıldı ve çok büyük ilgi ile karşılandı. Tbilisi'deki gösteri Rustaveli tiyatrosunda yapıldı. Gösteriye katılan Türkiye Büyükelçisi Burak Gürsel, Gürcüstan Kültür Bakan Yardımcısı, Başbakan Yardımcısı, Eğitim Bakanı ve Yardımcısı, Prof. Marika Cikla ve diğer üst düzey misafirlerle birlikte Tbilisililer salonu doldurdular. Konserden sonra Büyükelçimiz grubumuzu tebrik ederek bu gösteri ile Türkiye'nin tanıtımına ve iki ülke arasındaki dostluk ve dayanışmaya çok büyük katkı yaratıldığını ifade ettiler. Akşamleyin Cumburbaşkani E. Şevardnadze'nin talimatı ile yukarıda belirtilen üst düzey kişiler de tamadahlı Gürcü masasının doyumsuz keyfini yaşadılar.

Dönüşte Batumluların ve Batum Başkonsolosumuz Hüseyin Avni Karşoğlu'nun istekleri üzerine gösterinin tekrarı yapıldı. Büyük bir coşku içinde tekrar edilen konsere başta Prof. Şuşana Putkaradze olmak üzere Acara Bakanları dahil Batumlular çok büyük ilgi gösterdiler. Bu gösteriler 125 yıldır Gürcüstan'dan ayrı uzakta yaşayan Türkiye'deki Gürcülerin bu zaman içinde müziklerini, folklorunu ve dillerini kaybetmediklerini göstermesi açısından çok anlamlı ve ilgi çekici bulunmuştur.

Türkçe - Gürcüce Sözlük Tanıtımı Yapıldı.

Lela DADIANI

21 Aralık 2001 yılında G. Tzereteli Doğu Bilimleri Enstitüsü'nde; Enstitü çalışanları, Gürcüstan-Türkiye Bilimsel-Kültürel İlişkiler Derneği üyeleri ve davetli misafirlerin bulunduğu bir toplantı gerçekleştirildi. Davetlilerin arasında; Türkiye Cumhuriyeti Gürcüstan büyük elçisi Sayın Burak Gürsel, Türk elçiliği askeri ataşesi, Türk elçiliğinin diğer çalışanları, "TIKA"nın Gürcüstan temsilcisi sayın Cengiz Orun, Gürcüstan Cumburbaşkani'nin kültür ve bilim dalı danışmanı sayın Koba İmedaşvili ve Gürcüstan Dışişleri Bakanlığı Türkiye departmanı çalışanları yerlerini aldılar.

Toplantıyı akademisyen Tamaz Gamkrelidze açtı. Konukları selamladı, toplantının amaçlarını kısaca anlattı ve sözü Türkçe-Gürcüce sözlüğün baş redaktörü sayın Lia Çlaidze'ye bıraktı. Lia Hanım, sözlüğün önemi ile oluşturulmasındaki prensiplerle ilgili konuştu ve, sözlüğün finansörleri olan; sayın Ergün Atabay, A# İhsan Ahiskaloğlu ve Anzor Abesadze'ye ayrıca sözlüğün İstanbul'dan Tbilisi'ye götürülmesini sağlayan Sayın Şemsettin İyem'e ve beş yıl süren bu büyük ve ağır çalışmaya katkıda bulunan herkese teşekkürlerini sundu.

Daha sonra konuklar söz aldılar. Türkiye Büyükelçisi sayın Burak Gürsel sözlüğü son derece değerli buldu. Sözlüğü Türkiye Gürcüstan arasındaki

bir köprü olarak değerlendirdi ve bu köprünün kurulmasını sağlayan herkese teşekkür etti.

Profesörler; Grigol Baradze, Tsisana Abuladze ve Inga Kaladze, sözlüğün büyük önemini, bilimsel değerini belirttiler ve sözlüğü oluşturanların çalışmalarını çok değerli buldular.

Gürcüstan Dışişleri Bakanlığı Türkiye departmanı çalışanı sayın Zaur Mçedişvili "Bu sözlük hazırlanırken malesef Tbilisi'de değildim ve çalışmalara katılamadım. Böylesine güzel bir sözlük için sayın Lia Çlaidze'yi kutluyorum" dedi.

Son olarak sayın Koba İmedaşvili söz istedi ve sayın Lia Hanıma böylesine güzel bir sözlük oluşturdıkları için Cumburbaşkani'nin tebriklerini iletti.

SÖZLÜK ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი (Geçen sayıdan devam)

(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)
ლაზურთი	მეგრული	ქორთული	თურქული
მსკვა	სკვამი	ლამაზი	güzel
მსკვერი	ირემი	ირემი	geyik
მსქიბუ,ქარმატე	წისქვილი	წისქვილი	değirmen
მტერი	ტერი	მტერი	düşman
მტვერი	ტვერი	მტვერი	toz
მტინერი	რტებული, ყაჩალი	ყაჩალი	fırar

(Devam edecek)

Bulbulis Yubile - 5 (Geçen sayıdan devam)

ბულბული მიუგებს ზანუსად: „დიდებულო მეფეე! მე არ გახლავარ მეო-მარი და სისხლის ძღვერული. რაში გამომაღვება, ეგ რომ შევიძინო? მაშინ, რაც ღირსება მაქვს, დაკარგავ და აღარც ვიქნები ბულბული. მოსისხლე სული და გული ვეღარ გამოსცემს იმ სმებს, რისთვისაც მემაღლიურებიან უველანი. თუნ-დაც ესეც არ იუოს, ჩემი ვალობა ვისთვის რა საშიში უნდა იუოს?! თქვენი დი-დებულების ჭკუა-გონება ამას ძალიან კარგად მიჰხვდება. თქვენ რაც ისურვეთ ჩემთვის, დიდაც კარგია, მაგრამ...“

ბულბული განუძდა და თავი დაბლა დაჭკიდა... ფრინველთ, რასაკვირ-ველია, „ვაშას“ მხილით დადასტურეს ბულბულის სიტყვა. სოლო არწივმა ბღვერით გადაუნათა 'თვალეში; ამავე თვალეებით თითქო ისიც ეთანხმებოდა ბულბულს, თუმც მისდამი სიბრალეულიც კი გამოხატა. არწივი გაბობდა ცვირდსე. ამით გზა გაუსხნა ფრინველებს, რათა ბულბულს რიერიგობით წარს-დგომოდნენ და გამოეცხადებინათ მისთვის თანაგრძნობა.

(Devam edecek)

ile koordinasyona hazır olduğunu ifade eder, gereğini tensiplerinize arz ederim.

Saygılarımla

Refaidin ŞAHİN

Vakıf Başkanı

"Abhazya'da Savaşa Hayır!" İlanı

Türkiye'deki çeşitli Kafkas dernekleri ve vakıfları ile bunlara üye bazı kişiler tarafından hazırlanan ve finanse edilerek Radikal Gazetes'i'nin 11 Kasım 2001 tarihli sayısında tam sayfa yayınlanan ilan dikkatleri çekti.

Gerek Türk hükümetini ve gerekse Gürcü hükümetini eleştiren bu ilan ile Abhazya'da Ekim 2001 ayında yaşanan olaylar tek taraflı olarak değerlendirilip Türkiye-Gürcüstan yakınlaşması kınanmaktadır.

"Gürcü Köyleri" Kitabı Çıktı

Mehmet Arif günümüzden yaklaşık yüz on yıl önce İstanbul'dan Samsun'un Çarşamba ilçesine giderek oradaki Gürcü köylerini görmüş, yöredeki Gürcüler'in yaşantıları ve gelenekleri üzerine gözlemlerde bulunmuş, izlenimlerini kaleme alarak önce Tarik gazetesinde tefrika etmiş, 1893'te de Maarif Neza-

ret'i'nin "ruhsatnamesiyle" kitap olarak yayımlamıştır. Kitabın önemi, göçlerden hemen sonra yöredekiler Gürcüler üzerine bilgi vermesindedir. Gürcüler 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrasında göç etmişlerdir ve bu göç uzun bir zaman dilimine yayılmıştır. Mehmet Arif bu kitabı, göçten en çok on beş yıl sonra, belki de daha bir kısa zaman dilimi sayılabilecek bir süre içinde Müslüman Gürcülerin önemli bir değişim geçirmemiş olduklarını varsayarsak, yazarın izlenimleriyle Müslüman Gürcüler'in göç öncesi yaşamı üzerine de bilgi edinmiş oluruz.

Eşref Yılmaz'ın "Yürek Rengi" Çıktı

Dergimiz yazarlarından Eşref YILMAZ Maharaşvili'nin 2. kitabı "YÜREK RENGİ" yayımlandı.

İlk kitabı "ÇOCUKLAR DA YAZAR" derleme çalışmasıydı. İkinci kitabı "YÜREK RENGİ" şiir kitabıdır.

Bu kitaptaki şiirlerden birini aşağıda yayınlıyoruz.

YAĞMUR

V 30 8 3

Yağmur temizler mi

İstanbul gecelerini? წმინდა წყარს ანთხობავენ

Ya Ankara'yı? სტამბულის ღამებს?

Ne olur ან და ანბანებ?

Bir kez რა იმდენად

Övünebileyim რუნს ერთხელ

Güzel yurdumla!.. სიბო ღამასი სამშობლოთ!

Kasım 1999, İstanbul

GÜNİZİ Yayıncılık tarafından yayınlanan yazımızın kitaplarından edinmek isteyen okurlarımız şu telefonlardan yararlanabilir:

Cep: (0536) 319 19 38, Ev: (0212) 254 62 88

GÜNİZİ Yay.: (0212) 512 42 19

"Yusufelili Aşık Pervani" Adlı Kitap Yayımlandı.

Dergimiz yazarlarından ve kendisi de Artvin-Yusufelili olan Taner Artvinli'nin hazırladığı "Yusufelili Aşık Pervani" adlı şiir kitabı yayımlandı.

Daha önce hazırladığı ve yayınladığı "Yusufelili" adlı çalışmasıyla Yusufelili ve köyleri hakkında çok geniş yazı ve fotoğraf derleyen Taner Artvinli bu kezde hemşehrillisi Aşık Pervani'nin şiirlerini yayımlayarak alanında ikinci kez bir ilki gerçekleştirdi.

Şiir kitabında ilgimizi çeken bir şiiri aşağıda yayınlıyoruz.

Gürcü Kızı

Biz hayran olmuşuz Gürcü kızına

Bu güzelden başka yarı neylerin?

Doyamadım sohbetine, sözlüne

Dünyada devleti varı neylerin?

Sevdiğimin şöhreti var şanı var

Sağ yanakta bir sıralı beni var

Tarif edilmeyen beyaz teni var

Şu dağlarda beyaz karı neylerin?

Pervani der benim yârlım kıymetli
 Gülüşü ciltveli, gayet şefkatli
 Bir ceylan bakışlı tatlı sohbetli
 Bağdaki ayvayı, narı neylersin?

İlgilenenler gerek "Yusufeili" ve gerekse "Yusu-
 fellili Aşk Pervani" kitaplarını aşağıdaki telefonlar-
 dan temin edebilirler.

Taner Artvinli: 0542 - 346 26 62 Cep
 0432 - 612 35 31 Ev
 0432 - 612 20 22 / 612 20 19 İş

ŞAMİL "Elveda Kafkas Dağları" Kitabı Yayın- landı.

Gürcü yazarı Elizbar Ublava tarafından yazılan ve Hacer İyem tarafından türkçeleştirilen Şamil romanı Belge Yayınları'na yayımlandı.

Gürcü yazarı Elizbar Ublava, yeni romanı Şamil'de Kafkasya'nın efsanevi direniş lideri Şeyh Şamil'in dramatik yaşamını ele alıyor. Şeyh Şamil

klasik Rus edebiyatının sık sık konu aldığı bir kişiliktir. Ublava, romanında Şamil'in özgürlükçü yanı yanında, yenilgisine yol açan tutucu yanlarını da işliyor. Bu yaklaşımıyla günümüz Kafkasya'sında varolan tikanmalara da bir yerde işaret etmiş oluyor.

Şamil'in Yazım Öyküsü:

Şamil'in savaşla ilgili yaşamını anlatan geniş dünyayı yapıtları oluşturmak için uzun süredir hazırlanıyordum. Şamil ve genelde Kafkasya savaşlarıyla ilgili önemli yapıtları incelemeyi ve Dağıstan'ın tarihi yerlerini görmeyi romanı yazmaya başlamak için yeterli görmedim. Dağlıların yaşam gerçeklerini, müritlerin savaş arzularını henüz tam olarak anlayamadığımı hissediyordum.

Kimden yardım isteyecektim? Sonunda Lev Tolstoy'u seçtim. Seçkin bir yazar olan Tolstoy, Kafkasya aşığı ve Kafkasya savaşlarında bulunmuş biriydi. Rus ve diğer Hıristiyan uluslara karşı başkaldıran Müslüman dağlıların baskınlarının her ayrıntısını büyük bir sanatsal ustalıkla anlatmıştır. Tarihi gerçekleri, sanatsal doğrulukla anlatmanın eşsiz bir örneği olan Lev Tolstoy'un Hacı Murat'ı bugün de bizli hayretler içinde bırakmaktadır.

Böylece, Hacı Murat'ı ve Lev Tolstoy'un diğer öykülerini Gürcüce'ye çevirmek düşüncesi oluştu

bende. Bu düşünce, bu büyük yazarın öğrencisi ve onun harika dünyasının kiracısı olmamı sağladı.

Bu tarihi roman Şamil'in dünyaca bilinen savaşlarının son beş yılını kapsamaktadır. Olay, Kırım kampanyası zamanında 1854 yılının yaz aylarında Şamil'in on bin müritten oluşan ordusunun Kaheti'ye saldırması, Tzınandali'yi talan etmesi ve kalabalık esir grubu ve büyük ganimetlerle Dağıstan'a dönmesiyle başlıyor; eserin son sahneleri 1859 yılında General Barlatinski başkanlığında, Şamil'in Günibi köyünde esir alınarak uzaklara, Kaluga'ya götürülmesidir.

Ertesi gün, esir Şamil'in bulunduğu dağ köyü, Keherdağ'da askeri resmi geçit töreni düzenlendi. Biraltanski, Kafkas savaşlarını zaferle sonuçlanması nedeniyle onları kutladı ve Şamil'in esir alınmasında aktif görev aldıkları için onlara, başyöneticiliğin belirlediği on bin manatlık ödülü dağıttı.

Şamil T'emirhanşura'ya, Grigol Orbellani'nin eski konağına götürdüler. Şamil burada hastalandı ve onu on gün yatığı hastaneye götürdüler.

Hasta olduğu sırada beyaz formalı Rus bir hemşire Şamil'in başından ayrılmıyordu. Hastaneden çıkacağı sırada Şamil'e bu hemşirenin, bir süre önce ölen oğlu Cemaleddin'in nişanlısı Ala Korşunova olduğunu söylediler!

Şamil, tahsilsiz oğlunu hatırlayınca gözleri doldu. Korşunova'ya acıyarak baktı ama hiç bir şey söylemedi. Sessiz ve başı eğik bir halde, Korşunova'nın önünde uzun süre durdu.

Kısa süre sonra Şamil, Korşunova'ya da, oğlunun hayaline de, anavatanına da veda etti.

Hoşçakalın Kafkas dağları!

Bu Rusya'ya giden Şamil'in son haykırışıydı.

Gürcüce yayınlanan roman, iki kez büyük tirajlarla basıldı ve her iki kez de çıkar çıkmaz tükeni. Yakın zamanda Rusça olarak da yayımlanacaktır. Roman bazı okulların 8. sınıf Gürcü dili ve edebiyatı ders programına da girmiştir (Tbilisi 1992)*.

Kitap 0212 - 517 44 53 - 638 34 58 tel/faks'tan istenebilir.

Pridon Halvaşi'nin Şiirleri "Cumhuriyet Kitap'ta

Ünlü Gürcü ozanı ve devlet adamı Pridon Halvaşi'nin altı şiiri Hüseyin Uygun tarafından Türkçeye çevrilerek 06.12.2001 tarihli Cumhuriyet Gazetesinin "Kitap" ekinde yayımlandı. Dergimiz bu sayısında da şiirleri çevrilen ozan hakkında ayrıntılı bilgi verilen bu çalışmada yayımlanan "Abhazyaya Savaşı" şiirini aşağıda yayımlıyoruz.

BASINDAN

Gürcüstan'ın Stratejik Önemi

Emin GÜRSESE

Avrasya hattının Karadeniz'e açılan önemli bir kapısı özelliğini koruyan Gürcüstan coğrafyasında Tbilisi'nin etki alanından çıkmak isteyen ayrılıkçı çabalar sürmektedir. 1992-1993 yıllarında meydana gelen Abhaz-Gürcü çatışmasından sonra Moskova'nın araya girmesiyle 1994'te bir ateşkes varılmıştı. Moskova o dönem Abhazya'nın Doğu Karadeniz'deki konumu nedeniyle Abhaz ayrılıkçılarına destek vererek Tbilisi'nin kendisini uzun uzlaşmasını engellemeyi hesaplamıştı. Bölgede küçük çapta da olsa çatışmaların yeniden yaşanmış olması, er-telenmiş sorunların kişiktirmaya açık olduğunu göstermektedir.

Moskova bir süredir Tbilisi'lyi, Çeçenistan'da çatışmalara katıldıktan sonra Gürcüstan topraklarına kaçan teröristleri teslim etmemekle suçlamaktaydı. Tbilisi yönetimi ise Moskova'nın Gürcüstan'da etkinliğini arttırarak gelişmeleri bir bahane olarak kullanabileceğinin açıklamıştı. 12 Ekim'deki açıklamasında Gürcü-Abhaz anlaşmazlığına karışmayacaklarını belirten Putin, Gürcüstan'daki siyasi sorunların bir komşu ülke olması nedeniyle Moskova'yı ilgilendirdiğini ifade etmişti. 15 Ekim'de Putin'e görüşme çağrısı yapan Şevardnadze ise Abhazya konusunun ikili ilişkilerde ve işbirliğinde merkezli olduğunu vurgulamaktaydı.

Moskova'nın Sovyetler Birliği'nden kalma Gudauta'daki askeri üssü Abhazya topraklarında bulunmaktadır. Tbilis, buradaki Rus askerlerinin Abhaz ayrılıkçılarına destek verdiğini öne sürerek üssün kapatılmasını talep etmişti. Moskova Gudauta'dan 1 Temmuz 2001'de çekilecekti, fakat bu tahahhüde uymadı. Moskova bu üssün Tbilisi'e devredilmesi durumunda Şevardnadze'nin 2005'e kadar NATO'ya girme çabasını göz önünde bulundurarak buranın, NATO'nun kullanımına geçebileceği kuşkusunu taşımaktadır.

Abhaz ayrılıkçılar Rus askeri birliğinin çekilmesi halinde Abhazya'da çatışmalar öncesi çoğunluğu oluşturan ve çatışmalarla bölgeden kovulan on binlerce Gürcü'nün bölgeye geri döneceği korkusunu taşıyor. Moskova, Karabağ sorununun olduğu gibi, Abhazya konusunda da benzer bir tutum takınmış bölgede etkinliğini sürdürebilmek için Tbilisi'de Moskova yanlısı bir yönetimin bulunması ile Almanya-Rusya arasında kurulan hattın İran ile tamamlanması öndeki engel kaldırılmış olacak. Moskova ve Berlin bu bağlantıyla bölgedeki petrol ve doğalgaz kaynaklarının hem Avrupa'ya hem de İran üzerinden Körfez'e ve Hint Okyanusu'na uzatılabileceği hesaplarını yapıyor. Bu sağlansa Washington'ın bölgedeki enerji kaynakları üzerinde yaptığı hesapların bozulacağı açıktır.

Şevardnadze, Kafkasya'dan Rusya'yı dışlama çabasına taraf olmuştu. Moskova'yı bölgeden dışlama çabası 11 Eylül sonrası daha da zora girince

Tbilisi eski anlaşmazlıklarla yeniden karşılaşmıştır. Bu anlaşmazlıklar Gürcüstan'ın Batıcı çizgiden uzaklaştırılması hesaplarıyla bağlantılıdır. Mayıs 2000'de Rus Savunma Bakanlığında General Leonid İvaşov'un, NATO'nun Soçi'ye kadar gelmesine karşı duracaklarını açıklaması, G. E. Fuller'in Rus yayılmasını engellemenin ABD'nin ulusal çıkarı olduğunu belirtmesi, Rusya Dışişleri Bakanı İvanov'un ise Hazar-Karadeniz hattını Rusya'nın ekonomik çıkar alanı olarak tanımlaması bölgede etkinlik sağlama çabalarının sona ermediğini, 11 Eylül sonrası ise yeniden biçimler alacağını göstermektedir.

Uluslararası ekonomik dinamizmi Batı'dan Doğu'ya doğru kaydığı bir süreçte Avrasya'nın merkezinde yer alan Kafkasya-Hazar hattının kesilmemesi için Ankara'nın temkinli davranması gerekir. Atatürk'ün "Biz Türkiyeliler Asyalı bir milletiz" sözünden yola çıkarak hazırlanan Teori dergisinin "Asyalıyız" başlıklı Eylül 2001 sayısı ve "Asya'nın Yeniden Yükselişi" başlıklı Ekim 2001 sayısı bu açıdan yararlı. Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (ASAM) yayımlarından biri olan "Avrasya Dosyası"nın Azerbaycan özel sayısı da (İlkbahar 2001) önemli bir katkı. Almanya-Rusya-İran bağlantısının tamamlanması öndeki Tbilisi engelinin kaldırılması için gösterilen çabalara dikkat edilmelidir.

Ankara, bölgede izleyeceği politikasında geçmişteki tutumunun maliyetinin Azerbaycan'a ve dolayısıyla kendisine fatura edileğini unutmamalıdır. Bölge ülkelerini de içeren bir politikaya öncelik vererek Gürcüstan'ın Avrasya hattında stratejik önemde olduğunu göz önünde bulundurma ve bu hattın güvenliği için Moskova ile işbirliğini göz ardı etmemesi Ankara'nın yararına olacaktır.

Cumhuriyet, 20/10/2001

Gürcüstan'ın Rahatlatan Güvencesi

Ferid TUNÇ

Dikkatlerin Afganistan'a odaklandığı sırada, Kafkasya kaynıyor.

Putin'in Washington ile terörizme karşı ittifakını ardından ABD ile Rusya arasında yaşanan bahar havası, Gürcüstan nedeniyle bulutlandı.

ABD, üç gün önce Rusya'yı, "Gürcüstan'ın top-rak bütünlüğü konusunda hassasız" diye uyardı.

İttifak sonrası ilk pürüz.

Gürcüstan ile Abhazya arasındaki bölgede çıkan çatışmalar üzerinde Rusya'nın "güçlendirme" gerekçesiyle Gürcüstan sınırına asker göndermesi alarm zillerini çaldırdı.

Gürcü birliklerinin Abhazya'daki Gürcü köylerini korumak üzere harekete geçmeleriyle de gerilim tırmanışa geçti.

Tırkiye, yine bir kırıtle karşı karşıya.

Ortam alevlenince Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Gürcüstan Dışişleri Bakanı İrakli Menagarışvili'yi cuma günü İstanbul'a davet etti. Türkiye Gürcüs-

tan'a askeri, ekonomik ve siyasi destek konusunda güvence verdi, ama bin Ladin ile ilişkileri obalecek Çeçen savaşçıları da topraklarından temizlemesini istedi.

Görüşme fırsatı bulduğum Gürcü Bakan'a, bölgedeki olayları izleyenlerin aklından geçen soruyu yönelttim:

"Kafkasya'da gelişmeler, Afganistan operasyonu için gerekli ittifakı tehdit ediyor mu?"

Bakan, Türkiye'den aldığı mesajların ve Washington'un tutumunun bu tirmanışı engelleyebileceği umudunda "ABD ve Türkiye'den güvence aldık. Bu bizi rahatlattı. ABD ekonomik ve siyasi desteğin yanı sıra güvenlik desteğini de arttıracak" diyen bakan, Türkiye, Gürcüstan ve ABD arasında anlaşmaya varılan güvenlik işbirliğinin hayata geçeceği garantisini aldığını ve bundan memnun kaldığını söyledi.

"Böylece, Gürcüstan'a güçlü bir mesaj ile dönüyorum" dedi.

İşbirliği çerçevesinde, Gürcüstan'a birkaç hafta önce Türkiye'nin verdiği iki helikoptere ilaveten önümüzdeki günlerde Türkiye'den altı, ABD'den sekiz helikopter Gürcüstan'a gönderilecek. Gürcü pilotlar, Amerikalı ve Türk pilotlar tarafından Türkiye'de eğitim görecektir.

Bakanın içi rahat etmiş. Gürcüstan'ın gözden çıkartılmayacağı mesajlarını inandırıcı bulmuş.

Menagarışvili'ye göre, gerginliğin Afganistan operasyonu başlar başlamaz tirmanması tesadüfi değil.

"7 Ekim'de, Abhazlar ile uzun zamandır sürdüren barış görüşmelerimiz çerçevesinde bir toplantı vardı. Aniden iptal ettiler. 8'inde bir BM helikopteri düşürüldü. 9'unda Rus uçakları Gürcüstan topraklarını bombaladı. Bizce kriz bilinçli olarak tirmandırıldı. Eski Başbakan Yardımcısı Boris Nemtsov, 'Eğer ABD Afganistan'a saldırırsa, Çeçen teröristleri barındırdığı için Rusya'ya da Gürcüstan'a saldırma hakkı doğar' demişti. Biz, bu bölgede bir şeyler obaleceği konusunda Eylül sonunda herkesi uyarıyıştık."

Onlar uyardı ama kimsenin umurunda olmadı. Oysa umursanmalı. Gürcüstan'dan dün de gelen çatışma haberleri dikkatle izlenmeli. Bin Ladin, ya da onun gibi karanlık güç odaklarının, uluslararası ittifakın zayıf noktalarına mayın döşemelerini izlenmemeli.

Hürriyet, 14/10/2001

Gürcüstan İçin İşbirliği

Fikret BİLA

Afganistan olayının gölgesinde kalan Rusya-Gürcüstan gerginliği Ankara'nın kaygılarını giderek artırdı.

Gürcüstan sınırına asker yığan Rusya'nın, ABD'nin Afganistan'a müdahalesinde gerekçe gösterdiği "terörist barındırma" iddiasını belli belirsiz gündeme getirmesi Kafkasya'da tansiyonu yükseltti.

Gürcüstan Dışişleri Bakanı, Menagarışvili'nin Rusya'nın Afganistan Operasyonuyla birlikte gerginliği tirmandırmasına dikkat çekmesi gözlerin Rusya ve Gürcüstan'a çevrilmesine neden oldu.

Moskova'daki hava, Afganistan'ın Usame bin Ladin'i barındırıp koruması gibi, Gürcüstan'ın da Çeçen teröristleri barındırıp koruduğu yönünde. Ve Rusya, ABD'nin kullandığı müdahale gerekçesini Gürcüstan için kullanabileceği izlenimi veren bir çizelge gelmesi Kafkasya'daki ısınmayı ön plana çıkardı.

Bu gelişmeler üzerine Gürcüstan Dışişleri Bakanı Menagarışvili'yi Türkiye'ye davet eden Dışişleri Bakanı İsmail Cem, konuk bakanla görüşmesinden sonra konuyu Başbakan Ecevit'le de masaya yatırdı.

Gürcüstan'daki gelişmelerden kaygılı olduğunu söyleyen Başbakan Ecevit, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'le uzun bir görüşme yaptı.

Cem-Menagarışvili ve Ecevit-Cem görüşmeleri ve ABD ile yapılan temaslardan sonra Ankara'da Gürcüstan'ı destekleme ve güvenlik açısından korumak üzere iki karar alındığını söyleyebiliriz:

1- Güvenlik boyutunu da içirmek üzere Türkiye-ABD-Gürcüstan arasında üçlü işbirliği.

2- Aynı nitelikte Türkiye-Azerbaycan-Gürcüstan arasında üçlü işbirliği.

Türkiye-Azerbaycan-Gürcüstan üçlüsünün güvenlik işbirliği, Bakü-Ceyhan boru hattının güvenliği ve korunmasıyla ilgili ve sınırlı değil.

Gürcüstan Dışişleri Bakanı Menagarışvili, Ankara'da oluşan işbirliği zincirleri ve ABD'nin verdiği güvenceden memnun olarak Türkiye'den ayrıldı.

Bu arada, Ankara'nın, Gürcüstan Dışişleri Bakanı'na, ülkesinin "teröristleri barındırıp, koruduğu" izlenimi verecek hareketlerden kaçınmaları tavsiyesinde bulunduğunu da söyleyebiliriz. Böyle bir izlenimin Rusya'nın tepkisine ve girişebileceği hareketlerin gerekçesi olarak göstermeye yöneltebileceği konusunda Gürcüstan'ın dikkatli davranması gerektiği Ankara'nın uyarıları arasında.

Afganistan başta olmak üzere Orta Asya ve Kafkasya'daki sorunlara karşı ABD ve Türkiye'nin birlikte hareket etmelerine dönük olarak Dışişleri Bakanı İsmail Cem'le, ABD'nin eski Dışişleri Bakanı Albright arasında varılan anlaşmaya uygun hareket edildiği söylenebilir. Son olarak Gürcüstan'a destek olunması ve güvenliğinin sağlanması konusunda da Ankara ve Washington aynı yönde hareket ederek iki ayrı üçlü işbirliği kurulmasını kararlaştırmış görünüyörlar.

Aynı eksende hareket etmek üzere Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in, Pakistan da dahil olmak üzere Orta Asya ülkelerini kapsayan bir geziye çıkması da ilke olarak karar altına alınmış durumda.

Ankara, hem Afganistan hem de Gürcüstan konusunda ABD'yle birlikte devrede görülmüyor.

Başbakan Ecevit ve hükümetin beklentisi, ekonomi cephesinde Türkiye'nin rahatlatılması. Bu ko-

nuda beklenti ABD ve G-7'lerin kendilliginden harekete gecmeleri ve Turkiye'ye hem kisa hem de uzun vadede duyulan ihtiyaç ortadayken, hem ekonomik kriz hem de terörle mücadelede yalnız bırakılmama gerektigi düüncesini Ankara'da sık sık dile getirilmeye başladı. ABD ve G-7'lerin bu gerçeği görmeleri ve Turkiye'ye katkı konusunda topu birbirlerine ve sonuçta IMF'ye atmalarının yanlışlığı üzerinde duruluyor.

Milliyet, 15/10/2001

Gürcüstan'da Ne Ouyor?

Mustafa BALBAY

Bütün gözler Afganistan ve çevresine dikilmişken Gürcüstan'dan gelen bir haber, önümüzdeki dönemde 11 Eylül'ün öteki coğrafyalara nasıl yansiyabileceğine ilişkin ipuçları verdi:

"Abhazyza Özerk Cumhuriyeti sınırdaki Kodori Geçidi bölgesinde çatışmalar oluyor. Ardından savaş uçakları bölgeyi bombalıyor!"

Bu iki tümcelik olay, Abhazlara göre şöyle oldu:

Saldırılar Gürcüler tarafından gerçekleştirildi. Uçaklar da onlarında.

Gürcüstan yönetimine göre şöyle oldu:

Saldırılar Rusya'nın işi. Rusya, Gürcüstan'ın için karıştırıp, etkisi altına almak istiyor.

Rusya'ya göre şöyle oldu:

Saldırı Çeçen militanların işi. Gürcüstan, sınırna hâkim olamıyor. Çeçen militanlar, zaman zaman Gürcülerle bir olup Abhazlara saldırı düzenliyor. Gürcüstan sınırından lojistik destek alan Çeçenler, Rusya içindeki eylemleri için de güç topluyor.

Bu üç farklı bakışı toplayınca, şu çıkarıyor:

Birileri, hazır bütün gözler Orta Asya'da iken, Kafkaslar'ı karıştırıp, yarım kalan hesaplarını bitireyim, diyor.

Bölgeden gelen bu karışık haberleri netleştirmeye masasına koyup, duruma biraz daha geniş bakalım... Gürcüstan Devlet Bakanı Eduard Şevnadze hafta başında ABD'de şunu söylemişti:

"Gürcüstan, Rusya'nın güneyi değil, Turkiye'nin ve NATO'nun kuzeyidir."

Bölgeden gelen çatışma-bombalama haberlerini bu demekten sonra duyulması da ayrıca ilginç.

Gürcüstan'ın Turkiye açısından taşıdığı önemli ve bu çerçevede atılan adımları satırbaşlarıyla duralım:

- Turkiye'nin Orta Asya'ya güvenli açılan tek karayolu bu ülke topraklarında. Turkiye'nin Azerbaycan'la kara-demiryolu bağlantısı bu ülke üzerinden sağlanıyor.

- Gerçekleşmesi halinde Bakü-Ceyhan boru hattının geçeceği tek 3. ülke. Bu hattın resmi adı da Bakü-Tbilisi-Ceyhan.

- Turkiye'nin askeri alanı da kapsayan stratejik işbirliği anlaşması imzaladığı 28 ülkeden biri. Gürcüstan'daki bir Rus üssünü geçen aylarda Türk Silahlı Kuvvetleri kullanıma hazır hale getirip, anlaşmalar çerçevesinde hizmete soktu.

ÜÇ ANAHTAR

Batum'daki kimi telefonlar Artvin koduyla çalışıyor. Gürcüler, bu bağlantıyla hem Turkiye'deki hem öteki ülkelerdeki ilişkilerini daha kolay sürdürdüklerini söylüyorlar. Karadentz bölgesinin dağlık yapısı, Artvin ve çevresine havaalanı yapılmasını engelliyor. Önümüzdeki dönemde Batum Havaalanı'nın Turkiye iç hat seferlerine açılması ve Doğu Karadentz'e yönelik hava taşımacılığının bu yolla yapılması gündemde...

Buna benzer iki ülke ilişkilerindeki kaynaşmaya yönelik pek çok örnek verilebilir. Turkiye'nin Gürcüstan'la ilişkilerini daha ileriye götürmesi, bugünkü yönetim anlayışının ve bağımsızlığın sürmesine bağlı. Orada olup bitenlere kayıtsız kalmaması gerekiyor. Gürcüstan Dışişleri Bakanı Irakli Menagarivişli'nin dün apar topar Turkiye'ye gelişinin altında yatan da şüphesiz bu bağlar.

Turkiye, Kafkaslar'da barış ve istikrarın sağlanması için Turkiye-Gürcüstan-Azerbaycan hattını gündeme getirdiğinde, Moskova; hemen Rusya, Ermenistan, Gürcüstan, Azerbaycan'ı kapsayan Kafkasya Dörtlüsü'nü masaya getirmişti. Her iki girişim de kâğıt üzerindeki canlılığı sürdürüyor!

Turkiye'nin Orta Asya politikası üretebilmesi, Kafkaslar'daki ağırlığa ve istikrara bağlı. Burada kilit ülke Gürcüstan. Kilit üç anahtarı; biri Gürcüstan'la, biri Rusya'yla, biri de Kafkaslar'daki öteki uluslarla denge.

Hüner, üçünü birden açabilmekte...

Cumhuriyet, 13/10/2001

Rusya, Abhazyza Sınırna Asker Yığdı

Rusya, gerginliğin devam ettiği Gürcüstan'ın Abhazyza Cumhuriyeti sınırna silah ve asker takviyesi yaptı. Rusya'nın Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti'ne, 50'nin üzerinde zirih araç ve asker gönderildiği belirlendi. Gürcüstan ise Rusya'dan, Abhazyza'daki güçlerini üç ay içinde çekmesini istedi. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Kaha Siharulidze, düzenlediği basın toplantısında, "Rus barış gücü askerlerinin görev süresinin dolduğunu ve bu yüzden çekilmeleri gerektiğini" söyledi.

Dünya, 13.10.2001

Gürcüstan, Abhazyza ile Savaşın Esliğinde

Gürcüstan'da hafta başında başlayan gerginlik ederek trmanıyor. Gürcüstan, Abhazyza içinde bulunan Kodori Geçidi'ne asker gönderme kararı alırken, Savunma Bakanı David Tvevazde, bölgedeki sivillerin korunması amacıyla Kodori Geçidi'ne asker sevk etmekte olduklarını söyledi. Tek yanlı bağımsızlık ilan eden Abhazyza ise, bu açıklama, kendilerine karşı savaş ilanı olarak kabul ettiğini

bildirdi. Abhazya'nın Devlet Başkanlığı Danışmanı Astamur Tania, "Asker gönderme kararı, Gürcüstan ile savaşın yeniden başladığı anlamına geliyor" dedi.

Bölgeye Gürcüstan'ın askeri güç takviyesi yaptığını belirten Kupalba, Gürcü güçlerle çalışmadıklarını kaydetti.

Diğer yandan Gürcüstan hükümeti önceki gün ülkesine hava bombardımanı düzenlediği gerekçeyle Rusya'ya bir protesto notası verdi.

Interfaks'ın haberine göre, notada, ülke egemenliğini ihlal eden bombardımanın, Abhazya'daki sorunun çözümünü engellemek isteyen belirli güçlerin çabası olduğu savunuldu.

Bu arada Gürcüstan Parlamento'su, Rus güçleri'nin Abhazya'dan en kısa sürede çekilmesini isteyen bir karar tasarısını onayladı.

Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'den bu kararın uygulanması için gerekli tüm önemi almasını isteyen Parlamento, BM'den de "bölgeye uluslararası barış gücü gönderilmesi ihtimalini değerlendirmesini" talep etti.

Abhazya'da 1994'ten beri yaklaşık 2 bin Rus askerli görev yapıyor.

Milliyet, 11 Ekim, Cumhuriyet, 12 Ekim, Radikal, 13 Ekim, T.D.News, 15 Ekim, 2001.

Abhazya'da Çatışmalar

Abhazya'da Abhaz güçleriyle Gürcü ve Çeçen savaşçılar arasındaki çatışmalar sürüyor. Önceki gece boyu devam eden ve dün sabah da kestilmeyen silah seslerinin, Abhazya'nın başkenti Sohum'un 15 kilometre uzağındaki Kodori Geçidi'nde yankılandığı belirtildi. Gürcü ve Çeçen savaşçıların geçen hafta baskın düzenlediği bölgeye Gürcüstan tarafı da önceki gece takviye birlikler yolladı, ancak Gürcü askerleri çatışmalara katılmadı.

Cumhuriyet, 14.10.2001

Gürcüstan'ın Tek Başına Birakılmayın

"Gürcüstan'daki durum beni ve hükümetimzi kaygılandırıyor. Mutlaka orada bir kalıcı uzlaşıl bulmak zorundayız. Gürcülerin, Abhazlarla ilgili sorunları var ama bunlar aşılamayacak sorunlar değil. Bu, Rusya'nın Batı'yla ilişkilerini de etkileyecek bir durum. Bizim için Gürcüstan'ın özel bir önemi var; onun için bu ülkeyi kendi başına bırakamayız. Mutlaka buna çözüm bulunmasına katkıda bulunmamız gerekiyor. Bunu Bakanlar Kurulu'nda görüşeceğiz." B. Ecevit.

Hürriyet, 15.10.2001

Gürcüstan'ın Toprak Bütünlüğü Türkiye'nin Q-karmadır

Emekli Tümgeneral Küçüköğlü, Gürcüstan ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasının, Türkiye'nin stratejik çıkarları gereği olduğunu söyledi.

ABD'nin küresel terörizmle mücadele çerçevesinde Afganistan'a yönelik Ebedi Özgürlük Harekatı sürerken, Gürcüstan ve Irak'ın toprak bütünlüğü-

nün korunmasının Türkiye'nin stratejik çıkarı gereği olduğu bildirildi.

Emekli Tümgeneral Rıza Küçüköğlü, Finansal Forum'a yaptığı açıklamada, Gürcüstan'ın toprak bütünlüğünün korunmaması halinde Abhaz ve Ahilkelek'te yerleşik 200 bin Ermen'in Ermenistan'ın uzantısı olarak Karadenz'e ulaşacağı, bu durumun Rusya'nın, SSCB dönemindeki gibi Türkiye ile sınırlı olması anlamına geleceğini vurguladı.

Finansal Forum, 16.10.2001

Kartal'a Gürolü Golcü

İspanya'da Real Sociedad'ın forvet oyuncusu Georgi Demedradze'nin önümüzdeki günlerde Beşiktaş ile sözleşme imzalayacağı bildirildi. Gürcüstan Millî Takımı'nda da forma giyen Demedradze'nin bir yılına kiralanacağı, beğenilmesi halinde de bonservisinin İspanyol kulübünden alınacağı ifade edildi. Sırasıyla Dinamo Tblisi, Feyenoord, Dinamo Kiev ve Real Sociedad'da forma giyen futbolcu, Rus, Gürcüstan ve Ukrayna liglerinde de gol kralığına ulaştı.

Takvim, 11.10.2001

Hürriyet, 14.10.2001

Ruslar, Abhazları Tekrar Kışkırttı

Gürcüstan Cumhurbaşkanı Eduvard Şevardnadze'nin BM'li ziyareti sırasında ABD Başkanı Bush'a yaptığı açıklamada, Rusya'nın Çeçen gerillaları bahane ederek Abhazya'ya kuvvet göndererek, yeni kışkırtmalara başlayacağını belirtti. Son zamanlarda Abhazya bölgesinde Rusya'nın askeri faaliyetlerini artırdığını ve Afganistan olaylarını bahane ederek Abhazya'da bulunduğunu ileri sürdüğü Çeçen gerillaları yakalamak amacıyla bölgeye yeniden kışkırtacağı konusunda Gürcüstan tüm dünyayı uyarmaktadır.

Gürcüstan Savunma Bakanlığı, 17 Ekim 2001 tarihinde iki adet Rus Su-26 tipi askeri uçağın Abhazya üzerinde uçarak Gürcüstan hava sahasını ihlal ettiğini ve bundan cesaret alan Abhaz ayrımcılarına Rusya'dan sağladıkları dört adet Mi-24 helikopteri ile Abhazya'daki Gürcü kuvvetlerine bomba attığını bildirdi.

Bu arada Abhaz ayrımcıların içinde dokuz kişinin bulunduğu BM'e ait bir helikopteri uçuş sırasında düşürerek ölümlerine neden oldular.

Şevardnadze, AGIT delegasyonuna yaptığı açıklamada ise Gürcüstan'ın, Abhazya'da Rus Barış Gücü askerleri yerine uluslararası bir gücü tercih edeceğini bildirdi.

Gürcüstan Savunma Bakanlığı yetkilileri, Rusya'nın yeniden 4 savaş uçağı ile Gürcüstan hava sahasını ihlal ettiğini bildirdiler.

Rusya'nın Abhazları kışkırtarak Gürcüstan'ı tekrar karıştırmaya planlarını konuşmak üzere Gürcüstan Dışişleri Bakanı İrakli Menageraşvili Türkiye'yi ziyaret etti.

Turkish Daily News, 9.11.15.17.18.19 Ekim 2001

Ruslar, Gürcüstan'ın Toprak Bütünlüğü'ne Göz Dikti

Toprakları Rus uçaklarıncı bombalanan Gürcüstan, Rusya'ya nota verdi. Moskova'da misilleme olarak Gürcü sınırına asker yığdı. Gürcüstan Savunma Bakanlığı bir açıklamaya yaparak Kodori Geçidinde bulunan sivilleri korumak için bölgeye asker göndereceğini bildirdi. Gürcüstan, Rusya'nın son bir aydır Gürcüstan'ın Abhazya bölgesinde karışıklıklar çıkarttığını ve Abhazları Gürcüstan'a karşı çıkıştırdığını açıkladı.

NY Times yazarı W. Safire, Başkan Bush'ı uyararak, Rusya'nın Afganistan olaylarını bahane ederek Gürcüstan'ın toprak bütünlüğünü zedeleyen faaliyetlerini durdurması için ABD'nin devrede olması bildirdi.

Milliyet, 11.11.2001, Radikal, 12.11.2001, Hürriyet, 19.11.2001

Gürcüstan'la İlişkiler Derinleşecek

Gürcüstan Dışişleri Bakanı Irakli Menagarişvili, Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in konuşu olarak bugün Ankara'ya gelecek. Rusya ile Gürcüstan arasında önemli sorunların yaşandığı dönemde gerçekleştirilecek ziyaret sırasında Ankara'nın, Tbilisi yönetimine verdiği desteği yinelemesi bekleniyor. Diplomatik kaynaklar, Rusya ile Gürcüstan arasındaki sorunun bir an önce barışçı yollarla çözümlenmesi gerektiğini kaydediyorlar.

Dünyada uluslararası terörizme mücadele kapsamında başlatılan geniş kampanyayı özellikle Çeçenistan amaçları için kullanmaya çalışan Rusya'nın Gürcüstan üzerindeki baskıyı arttırması Türkiye'de de kaygı yaratıyor. Rusya, geçen günlerde Gürcüstan'ı, teröristleri sınırlarında barındırarak kendi çıkarları için kullanmakla suçlarken, Gürcüstan, Rus silahlı kuvvetlerinin topraklarını bombaladığını bildirmişti. Sınra asker yığmaya başlayan İki tarafı arasındaki bunalımın daha da büyümesi olasılığı bulunuyor.

Rusya'nın Gürcüstan sınırına asker yığmasıyla ortaya çıkan gerilim, Ankara'yı hareketlendirdi. Başbakan Bülent Ecevit ve Dışişleri Bakanı İsmail Cem arasında Başbakanlık'ta yapılan toplantıda, Türkiye'nin Gürcüstan'a destek olması ve bu doğrultuda İki girişimde bulunması kararlaştırıldı. Bunlardan İki Türkiye'nin, 1997 tarihli ABD-Türkiye-Gürcüstan İşbirliği Anlaşması'nı yürürlüğe sokarak, ABD nezdinde girişimde bulunması olacak. Bu arada Cem, Brüksel'deki bir toplantıda Rusya'ya "11 Eylül"ü fırsat bilerek eski ittifakları haksız yere çözmeye çalışmayın" uyarısı yaptı.

Bakan Cem, Gürcüstan Dışişleri Bakanı Irakli Menagarişvili ile Çırağan Sarayı'nda gerçekleştirilen toplantının ardından düzenlenen ortak basın toplantısında, Azerbaycan, Gürcüstan ve Türkiye arasında mevcut olan ve güvenlik konusunu da kapsayan işbirliğine yeni bir boyut kazandıracağını ifade etti. Cem, "Günümüzün teröre karşı ortak mücadele zorunluluğunun nihayet herkes tarafın-

dan anlaşılması sonucunda, biz de kendi bölgemizde üzerimize düşeni daha iyi bir şekilde yapmak amacıyla Azerbaycan, Gürcüstan ve Türkiye arasında güvenli işbirliğini daha kapsamlı, daha derinliğine bir ilişkiye dönüştürme kararındayız" diye konuştu.

Rusya'nın 11 Eylül'de yaşanan trajik saldırıyı kendi çıkarları için kullanmak istediğini ve Abhazya'daki saldırıları arasında olduğunu öne süren Gürcü yetkililer şu görüşleri dile getirdiler: "Ruslar resmi olarak toprak bütünlüğümüzü savunduklarını açıklıyorlar, ancak bunun tersi yönde faaliyetlerde bulunuyorlar. İhtilafın başından beri lojistik, hatta askeri yardım ile ayrılıkçıları destekliyorlar. Hatta Çeçen teröristlerin buraya gelmelerine yardımcı oluyorlar. Amaçladıkları Gürcüstan'ın istikrarsızlığı ve bu yolla üzerimizde kontrollerini arttırmak."

Cumhuriyet, 12.13.16 Ekim 2001

Radikal 14.26 Ekim 2001

Sezer, Gürcüstan'ı Ziyaret Etti

"Kafkas İstikrar Paketi" çalışmaları çerçevesinde Gürcüstan'ı ziyaret eden Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, güçlü ve istikrarlı bir Gürcüstan'ın ancak toprak bütünlüğünü muhafaza edilecek elde edileceğini bildirdi. Ayrıca, ayrımcı hareketlerden çok çeken üç ülke olarak Türkiye, Gürcüstan ve Azerbaycan arasında güvenlik işbirliğinin etkinleştirilmesi gereği üzerinde duruldu.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Tacikistan ziyaretini takiben geçtiği Gürcüstan'da Abhazya sorunu yüzünden başı ağrıyan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'ye "arkanzdayız" mesajı verdi. Şevardnadze, Abhazya'da Türk askerlerinin de yer aldığı bir barış gücü konuşlandırılmasını istedi.

İki lider görüşmelerinde Afganistan ve Abhazya'daki gelişmelerle, enerji projelerini ele aldı. Demirel'in "Kafkasya İstikrar Paketi" önerisini gündeme getiren Sezer, ortak basın toplantısında Abhazya'da şiddetlenen çatışmalara değinerek, "Gürcüstan'ın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünün korunmasının bizim için vazgeçilmez önemde olduğunu vurgulamakta yarar görüyoruz" dedi. Şevardnadze ise Abhazya'dan çekilecek Rus askerlerinin yerine gelmesi düşüncesini çok uluslu barış gücünde Türk askerlerini görmek istediklerini söyledi. Türkiye'de çok sayıda Abhaz kökenlinin yaşadığını belirten Şevardnadze, Ankara'nın desteğinin çokönemli olduğunu kaydetti.

Türkiye'nin terörle savaşa etkin biçimde katkıda bulunmaya kararlı olduğunu ifade eden Sezer, Gürcüstan'ın da bu işbirliğine verdiği desteği takdirle karşıladıklarını söyledi. Sezer, "Abhazya sorunu, Gürcüstan'ın toprak bütünlüğü temelinde çözüme kavuşturulmasında üzerimize düşebilecek sorumluluğu aymaya hazır olduğumuzu yinelemek istiyoruz" diye konuştu.

Cumhuriyet, 07.09. Kasım 2001, Sabah, 08. Kasım 2001, Radikal, 09.17 Kasım 2001, Dünya, 09 Kasım 2001, Hürriyet, 17 Kasım 2001

Gürcüstan: Teröristler Afganistan'a Bizim Topraklarımızdan Geçmiyor

Şevardnadze, bir radyo konuşmasında yaptığı açıklamada İslam teröristlerin, kendi topraklarından geçerek Afganistan'a gitmediklerini bildirdi. Rusya'nın bu tür suçlamayı ülkesini istikrarlılığa sürüklemek için yaptığını bildirdi.

Türkish Daily News 13 Kasım 2001

Rusya Üs Boğaltı

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Gürcüstan'ın Abhazya Üzerk Cumhuriyeti'nde bulunan Rus üssünden çekilme işlemlerini tamamladıklarını, Cumhuriyet'te kalan Rus askerlerinin "barış güçleri" olduğunu söyledi. Putin, çünkü hükümet toplantısının açılışında yaptığı konuşmada, önceki Devlet Başkanı Boris Yeltsin'in İstanbul'da 1999'da düzenlenen AGT doruğu sırasında verdiği çekilme taahhüdünü Cumartesi günü itibarıyla 'hem hukuken, hem de fiilen yerine getirmiş olduklarını' belirtti. Putin, Abhazya'da Rus birlikleri kaldığını, ancak bunların, Abhaz-Gürcü çatışması sonrasında bölgeye gönderilmiş 'BDT Barış Güçleri' olduğunu kaydetti.

Cumhuriyet 27. 10. 2001 Turkish Daily News 07.11.2001

Bakü-Tbilisi-Ceyhan Projesi

Gürcüstan Parlamentosu'nun bu hafta yapacağı toplantıda Bakü-Tbilisi-Erzurum doğalgaz hattının anlaşma mutabakatını görüşeceği bildirildi. Gürcüstan Devlet Başkanı Eduvard Şevardnadze dün yaptığı radyo konuşmasında Bakü-Tbilisi-Erzurum doğalgaz hattının Gürcüstan için öneme değindi. Şevardnadze, bu hattın tam olarak çalışması halinde Gürcüstan'ın yüzde 5'lik bir kâr sağlayacağını bunun da 1 milyar 500 milyon metreküp doğalgaz olduğunu söyledi. 245 km'lik hattın inşası sırasında da ciddi ekonomik kazançlarının olacağına değinen Gürcü Devlet Başkanı Şevardnadze, bu hat sayesinde yılda ortalama 175 milyar dolar gelir beklediklerini söyledi.

Bakü'den Tbilisi hattı ile getirilecek yıllık 6.6 m metreküp doğalgaz ile ilgili proje TBMM tarafından onaylandı. Projenin toplam maliyeti 3 milyon dolar olup dış finansman ile maliyetler karşılanacaktır.

Türkish Daily News, 19.10.2001

Dünya, 19.10.2001, Dünya, 03.11.2001, Radikal, 13.19.10.2001, Zaman Gazetesi, 19.12.2001

Moskova'ya Gün Doğdu

Rusya, 11 Eylül saldırılarının ardından oluşan yeni ortamı, Çeçenistan sorununun çözüme ve Gürcüstan üzerinde etkisini arttırma fırsatı olarak kullanıyor.

ASAM Rusya-Ukrayna Araştırmaları Masası Başkanı Sinan Oğan, Türkiye'nin Afganistan'da daha fazla ağırlık kazanmaya başlarken Kafkasya'da da Rusya'nın karşısında önemli bir denge unsuru haline gelmesinin Moskova yönetiminde büyük rahatsızlığa neden olduğunu söyledi.

Son olarak Gürcüstan yönetiminin Abhazya'daki Rus Barış Gücü yerine Türk Barış Gücü yerleştirilmesi önerisinin Rusya'nın rahatsızlığına daha da arttırdığına işaret eden Oğan, "Başkan Putin'in ABD'ye gitmeden önce Çeçen teröristlerin' Gürcüstan ve Türkiye üzerinden Afganistan'a gittiklerini öne sürmesi bir tesadüf değildi. Çeçenistan ile 'uluslararası terör' arasında bağ kurarak uluslararası alanda haklılık kazanmaya çalışan Rusya, şimdi de Türkiye adının yanında terörizm sözcüğünü kullanarak baskı oluşturma çabasında" değerlendirmesini yaptı.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, "Çeçen militanlar Gürcüstan ve Türkiye üzerinden Afganistan'a geçmeye çalışıyor. Bu konuda Türkiye'nin reaksiyonu tarafımızca malum" dedi.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in, Gürcüstan ve Türkiye'yi Çeçen teröristleri korumak ve savaşmak için Afganistan'a geçmelerine izin vermekle suçlaması Ankara'da tepkileri karıştırdı. Ankara, açıklamanın içerinden çok zamanlamsına dikkat çekerek "Cuma günü Rusya ile Avrasya İşbirliği protokolü imzalanacak. Bu açıklamanın böyle bir süreçte yapılması düşündürücü" görüşü dile getiriliyor. Putin'in tepkisinin, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Gürcüstan ziyareti ve Abhazya'ya Türk askerlerinin yerleştirilebileceğine ilişkin haberlere yönelik olabileceği de kaydediliyor.

Cumhuriyet, 14, 21, 11.2001, Hürriyet, 13.11.2001

Kafkasya'da Büyük Çekişme

Türkiye ile Rusya arasındaki Kafkasya çekişmesi süzülüyor. Rusya, önceki gün Moskova'da toplanan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) zirvesinde Gürcüstan'ı, terörizmi desteklemekle suçladı. Türkiye hemen bir açıklama yaparak Gürcüstan'a sahip çıktı. 11 Eylül olaylarının ardından terörizmle mücadele anlamında Çeçen teröristlere destek verdiği ni savladığı Gürcüstan'a baskısını arttıran Rusya ile Türkiye arasındaki çekişme sürüyor. Rusya, ABD'nin Afganistan'a yönelik operasyonunun sürdürdüğü bir sırada, yeni uluslararası süreçte BDT arasındaki işbirliğinin öneme değindi. Bu kapsamda terörle mücadele anlamında işbirliği olanaklarının görüldüğü zirvede Putin'in Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'yi basın toplantısı sırasında terörü destekleme suçlaması dikkat çekti. Putin, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki sorunların çözülmesinde de başarılı Rusya'nın olacağını taraflara ilettili. Rusya'nın olacağını taraflara ilettili. Rusya'nın Gürcüstan üzerindeki baskısının askeri anlamda da arttığı kaydediliyor. BDT zirvesinden önce Gürcüstan topraklarının havadan bombalandığı savlanılmı.

Cumhuriyet 02.12.2001

BDT'de Terör Görüldü

Moskova'da yapılan Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) 10. yıldönümü zirvesinde ağırlıklı olarak

terörle mücadele konusu görüşülürken, gündem Rusya ile Gürcüstan arasındaki gerilimin gölgesinde kaldı. Zirvenin devam ettiği sırada Tbilisi'de açıklama yapan Gürcüstan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Kaha Siharulidze, Rusya'nın saldırganlığına karşı ülkesinin dünya toplumunda, askeri yardım da dahil olmak üzere her türlü yardım başvurusunda bulunabileceğini açıkladı.

Zaman, Radikal 01.Aralık.2001

T.D. News 05.Aralık.2001

TSK'YA Bütük Görev

Türk Silahlı Kuvvetleri Gürcüstan Askeri Havaalanlarını NATO Standardına yükseltecek.

Star, 10. Kasım. 2001

Milliyet, 03.Ocak. 2002

Lordkipanidze'den Akdeniz rüzgârı

Nino Lordkipanidze, Türkiye'de dört yılda yedinci resim sergisini bugün Ankara'da Altanay Sanat Evi'nde açıyor. Son resimlerinde Akdeniz yaşamının etkisi görülen sanatçının sergisi 26 Ocak tarihine kadar devam edecek. Gürcü sanatçı Tbilisi'de Güzel Sanatlar Akademisi'nde mimarlık okudu. Prag Teknik Üniversitesi'nde İlsans ve doktora çalışmalarında bulundu. 1980'de Moskova Stoginov Güzel Sanatlar ve Sanayi Üniversitesi'nin Akademik Resim Sanatı Bölümü'nde doçent olan Lordkipanidze, birçok karma ve bireysel sergilere katıldı.

Cumhuriyet, 11.01.2002

Yüzüncü Gürcü Hastaya Uğurlama

Maltepe Tıp Fakültesi'nin uygulama hastanesi olan Özel Maltepe Hastanesi, tedavi ettiği 100'üncü Gürcü hastayı törenle uğurladı. 65 yaşındaki İşadami Aslan Bolkvadze'nin by-pass ameliyatıyla 6 damarı değiştirildi. Bolkvadze'ye Türkiye anısı olarak Kütahya çinlinden vazo armağan edildi. Törende konuşan hastanenin tıbbi direktörü Prof. Dr. Sinan Arsan, 158 yatak kapasiteleriyle, yakın çevrelerinin yanı sıra, yurtdışı ve yurtdışından gelen hastalara hizmet verdiklerini söyledi.

Hürriyet, 26.01.2002

Karadeniz Ermenice Çarpınıyor

Hemen tüm aydın ve yazarların en önemli konusuna haline gelen 1940'lardaki Varlık Vergisi'ni konu Türkiye'nin yeni bir yüzyılı daha "ırkçılık" tartışmalarıyla yaşamaya başlamasına yol açtı...

Ne var ki MHP Milletvekili Ahmet Çakar'ı TRT yöneticilerine "vatan haini" diyecek kadar kızdıran "Salkım Dostluğu", aslında kendi yaşamında da var...

Dahası, siyasi ve ideolojik yaşamındaki hemen her "duygulandığı" ve de "çoşkulandığı" anlarında bile aynı Ermeni dostluğunun önemli payı var...

Çünkü, tüm ülkücüler ve tüm sıkı "Türk ırkçılar" gibi MHP'li Ahmet Çakar da kim bilir kaç törende, toplantıda ve "dergâh" buluşmalarında şu ünlü "Çarpınırın Karadeniz" diye başlayan "milliyetçilik türküsünü" söylemiştir...

Ve elbette ki yürekten ve tüm milliyetçi hisleriyle söylediği bu türküdeki; "Bakıp Türk'ün bayrağına" sözlerinden sonra, belki de içindeki "Ermeni düşmanlığını" doruğa çıkartan şu dizeleri kim bilir nasıl da haykırarak seslendirmiştir:

"Türk elinden eser yeller,

Sana şirin selam söyler;

Olsun bütün Kafkas eller,

Kurban Türk'ün bayrağına..."

İşte bu "Turan türküsünü" simgeleyen ve Orta Asya'dan önce tüm "Kafkas" dünyasını Türk'ün bayrağı altında toplama "hasretini" dile getiren türkünün bile aslında bir "Ermeni bestesinden" uyarlandığını acaba Ahmet Çakar ve diğer tüm ülkücüler biliyorlar mı?..

Ve, yine bir "Ermeni sarıksıyla" yıllardır duyuldukları için de şimdi Salkım Hanımın Taneleri için önlere geleni vatan hainliğiyle suçlamalarda ki "kendi çelişkilerini" de görebiliyorlar mı?..

Cumhuriyet, 27.Aralık.2001

Düzeltilme

41. sayımızda Özlem Akalutun'un yazısında bazı matbaa-dizgi hataları oluşmuştur. Aşağıda düzeltilmiş olarak verilmiştir.

Türke İmerhevi

Gelin-Evlenmekte olan Kız

Erkeğin Kaynanası

Kadının Kaynanası

İmerhevi Gürcücesi

დოღოფაღო

სიდეგრო

დეღამთიღო

40. sayımızda "Güzeldir Gürcü Kadını" adlı öyküde bazı matbaa-dizgi hataları oluşmuştur.

Aşağıda yanlışlar düzeltilmiş olarak verilmektedir.

9. – 10. satırlar şöyle okunmalıdır.

– Çador'dar geçtik, dedi Ağa Bey ve ellerini Allah'a kaldırdı.

12. – 13. satırlar ise şöyle okunmalıdır.

All esir olan babayı koymuştu atına, Osman-kızkardeş, Gamza-Tınatın'ı.

Yanlışlık için okurlardan özür dileriz.

abonet

tıkır tıkır işleyen bir abonelik

*Bütün Dünya *Adam Sanat *Adam Öykü *NPQ Türkiye
*Toplumsal Tarih *İstanbul *Parşömen *New
Perspectives on Turkey *Hayalet Gemi *Cogito *Defter
*Kitaplık *Tiyatro...Tiyatro *Edebiyat ve Eleştiri *Teori
ve Politika *Foreign Policy *Akademik Araştırmalar
Dergisi *Beauty Forum *Anadolu Yaşam Gazetesi
*Sanat Dünyamız *Dağıtım Kanalı *Öyküden Bir
Bilet:Gidiş-Dönüş *Roza *Düşünen Siyaset *Edebiyat
Gündemi *Rasyo Ekonomi *Uç *Fashion News
*Üçüncü Göz *Sarı Trampet *Felsefelogos *Final ÖSS
*Kuaför Magazin *Sosyal Demokrat Değişim *İnşaat
Ekonomi *Final LGS *İmaj 2000 *Ütopiya *Güldiken
*Mjora *Görüş *Cogito *Rüzgar *Yazın *Defter
*Çveneburi *Karizma *Kafkasya Yazıları *Doğu Batı
*MAD *Üçüncü Öyküler *Turkish Aviation *Kunduz
Düşleri *Cosmetic Coiffeur *Liberal Düşünce *Sanat
Çevresi *Yumurcak Dennis ve Gıcır *Elektronik'te
Doğubank *Tüketici *Turist *4 Mevsim Turizm Aktüel
*Müzik Vizyon *Parşömen *İstanbul Kültür Sanat
Haritası *Toplumsal Tarih *İstanbul *NPT *Süper CD

Dilediğiniz dergiye, bir telefonla, bankaya gitmeden, form doldurmadan abonelik !

İster kredi kartıyla, ister teslim anında ödeme imkanı.

Gecikmeden, aksamadan, Aktif Dağıtım güvencesiyle, adresinize ücretsiz imzalı teslim.

Yalnız yıllık değil dilediğiniz süre için abonelik.

0212 210 0 110

Perpa Ticaret Merkezi 11. Kat B Blok No:1752 Okmeydanı/İstanbul

www.abonet.net abonet@abonet.net Faks: 0212 222 27 10

DEMİRKOL

ULUSLARARASI NAKLIYAT
VE DIŞ TİCARET LTD. ŐTİ.

**KAFKASYA HATTININ EN ÜCRA KÖŐESİNE
SINIRSIZ ve GARANTİLİ TAŐIMA HİZMETİ**

MERKEZ OFİS:

Tevfik Fikret Caddesi

Taç İş Merkezi No:2 Kat 1

ŐİRİNEVLER / İSTANBUL

Tel.: (0212) 442 20 22 - 442 31 28

Tel.: (0212) 442 29 52 - 442 28 98

ŐUBE AKSARAY::

Küçüklanga Caddesi

Emniyet Oto Parkı İçi No:31

AKSARAY / İSTANBUL

Tel.: (0212) 529 00 79

Tel.: (0212) 529 01 38

ŐUBE HOPA::

Hopa İş Merkezi Kat 2

No.: 91

HOPA / ARTVİN

Tel.: (0466) 351 73 80